

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Elena Suff

EDUCAȚIE CIVICĂ

Manual pentru clasa a

11-a

Știința, 2013

CZU 37.017(075.3)

S 94

Elaborat conform curriculumului disciplinar în vigoare și aprobat prin Ordinul ministrului educației (nr. 855 din 23 august 2013). Editat din sursele *Fondului Special pentru Manuale*.

Comisia de experți: *Maria Prisăcuță*, profesor școlar, grad didactic al doilea, Liceul Teoretic „Litterarum”, Chișinău; *Valentina Samoilenko*, lector superior, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”; *Corneliu Prepeleț*, profesor școlar, grad didactic întâi, Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri”, Ungheni; *Otilia Dandara*, doctor habilitat, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Recenzenți: *Tatiana Baci*, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”; *Olga Cosovan*, doctor în filologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”; *Alexei Colibneac*, profesor universitar, șef catedră „Grafică”, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, maestru în arte

Redactor: *Mircea Ciobanu*

Corectori: *Maria Cornesco, Tatiana Darii*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Concepție grafică: *Romeo Șveț*

Machetare computerizată: *Anatol Andrițchi*

Copertă: *Vitalie Ichim*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini@stiinta.asm.md

Manualul acesta este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Liceul _____				
Manualul nr. _____				
Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

- Dirigintele trebuie să controleze dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă niciun fel de însemnări pe pagini.
- Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia folosind termenii: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Suff, Elena

Educație civică: Man. pentru cl. a 11-a / Elena Suff; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2013 (Combinatul Poligr.) – 128 p.

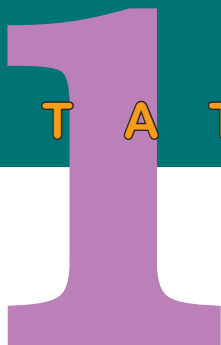
ISBN 978-9975-67-903-9

37.017(075.3)

OMUL
– FIINȚĂ SOCIALĂ

U N I T A T E A

1

Familia și societatea

*Dacă îți faci planuri pe un an, seamănă grâu;
pentru zece ani, sădește pomi; pentru o viață, crește copii.*
(proverb chinez)

◆◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆◆ Impărțiți-vă în patru echipe și formulați definiții proprii ale noțiunii de *familie* sub aspect lingvistic, social, juridic și biologic.
- ◆◆ Ilustrați definițiile prin exemple de utilizare a diferitor sensuri ale cuvântului.

◆ REPERE TEORETICE

Există o strânsă legătură între familie și societate. Viața se produce într-o comunitate mai largă, în care se implică, în mod diferit, fiecare membru al familiei, iar familia însăși se constituie în urma unor relații sociale. Istoria unei familii reflectată în arborele genealogic este, la o examinare atentă, și o expresie a unor complexe relații.

Arborele genealogic este reprezentarea grafică a filiației (legătura de rudenie dintre copii și părinți) și a gradului de înrudire a membrilor unei familii. Tradițional, are formă de copac cu ramuri (generația prezentă se plasează sau la rădăcină, sau, mai obișnuit, pe cei mai noi vlăstari), dar poate fi și o simplă schemă. Știința care se ocupă de studiul filiațiilor se numește *genealogie*.

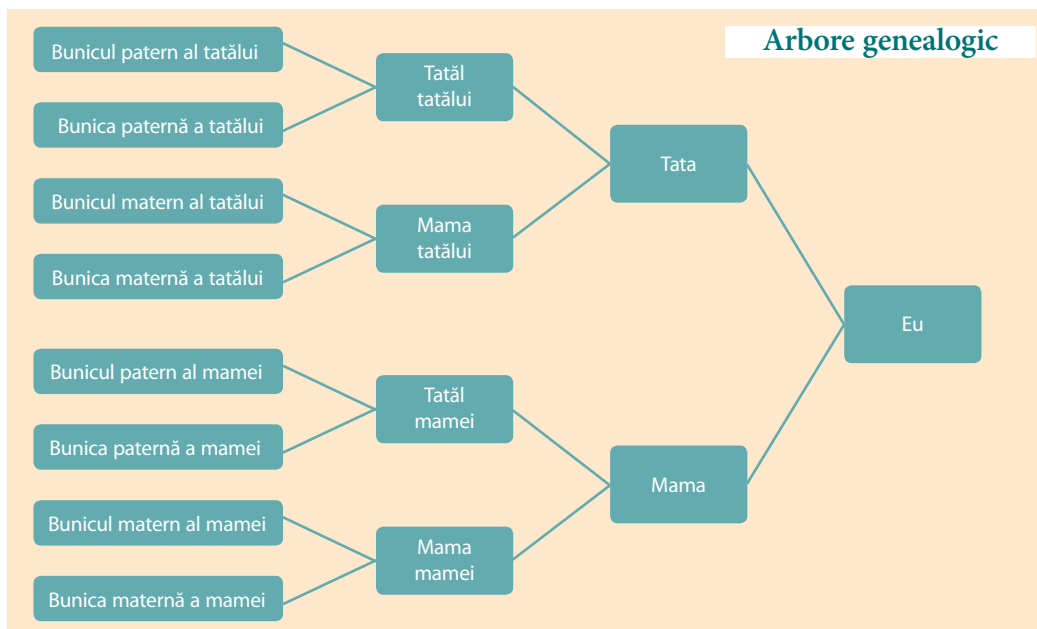
PRE-text ◆

Arborele genealogic

Nu trebuie neapărat să fii genealogist pentru a efectua o astfel de lucrare. Genealogistul are avantajul că, știind unde și cum să caute, poate face o treabă mult mai bună decât amatorul, care la început bijbiie, neștiind cum să lucreze, dar cu timpul învață. Fiind un travaliu de furnică, este nevoie de foarte multă răbdare și o organizare extrem de riguroasă. Primul lucru pe care l-am învățat a fost acela că nu trebuie să fii grăbit. Dacă ești grăbit și nu ai o răbdare îngerească, e mai bine să abandonezi proiectul și să te apuci de altceva. Este o muncă penibilă, dar pasionantă, și bucuria de a face descoperiri este imensă. Faptul că ai reușit acolo unde alți cercetători au eșuat înaintea ta îți dă și satisfacție, dar și putere să continui.

Radu Negrescu-Suțu. *Convorbiri literare* (2007)

Arbore genealogic

Exemplu de prezentare grafică a arborelui de familie. Membrii unei generații trebuie amplasați paralel unii cu alții. Căsătoriile se pot însemna prin „=”, divorțurile – prin „≠”.

PROIECT individual

- ◆ Construiește-ți arborele genealogic, cuprinzând cele mai recente patru generații (generația ta, generația părinților, generația bunicii, generația străbunicii). Pentru informație, studiază albumele de familie și interviuează-ți rudele.
- ◆ Prezintă arborele sub formă de poster, eventual cu includerea unor ilustrații.

Linkuri utile:

<http://nistru-prut.info>

<http://www.myheritage.ro>

<http://delibro.ro/arbore-genealogic>

http://www.portalroman.com/download/Programme_Genealogie.html

FRONTAL

- ◆ Organizați o expoziție a arborilor genealogici ai clasei.
- ◆ Alegeți cel mai extins arbore și cel mai original design.

Relațiile în cadrul familiei

◆ FRONTAL

- ◆ Autorul fotografiei a intenționat-o drept una satirică. Explicați de ce.
- ◆ Datată cu anul curent, ar mai apărea această poză drept una ironică? De ce?
- ◆ Cum se distribuie funcțiile casnice în familiile voastre actuale?
- ◆ Ați schimba ceva în această distribuție? De ce?

Femeia „modernă” – ziua spălatului (1901)

PROIECT individual ◆

- ◆ Pe parcursul unei săptămâni, notează într-un tabel muncile casnice îndeplinite de membrii familiei (cu care locuiești), inclusiv de tine.
- ◆ Reprezintă corelația *lucru casnic* – *membrii familiei* într-o schemă grafică și compar-o cu schemele colegilor.

◆ FRONTAL

- ◆ De ce fiica nu-și pregătește singură prînzul?
- ◆ De ce mama, deși grăbită și iritată, îi pregătește totuși fiicei prînzul solicitat?

◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Improvizati cîte două scenarii alternative de dezvoltare a evenimentelor din banda desenată: în primul mama își va convinge *asertiv* fiica să-și pregătească singură prînzul la pachet, în cel de-al doilea fiica își va convinge *asertiv* mama să-i dea bani.
- ◆ Interpretați unul din scenarii în fața colegilor. Clasa va vota pentru dialogul cel mai convingător.

Stilul de viață orientat pentru sine și pentru familie, comunitate

INFORMEAZĂ-TE

Știați că sînt copii singuri care nu au puterea să-și schimbe viața? Ei locuiesc în internate, case de copii sau chiar în stradă. Dar ar putea să trăiască într-o familie.

Dacă credeți că puteți schimba în bine viața acestor copii și le puteți dărui căldura părintească de care au atît de mult nevoie, în familia dumneavoastră, DEVENIȚI ASISTENT PARENTAL PROFESIONIST.

Ce este asistența parentală profesionistă?

Un asistent parental profesionist asigură la domiciliul său îngrijirea, creșterea și educarea temporară a unui copil. Pentru mulți copii din Moldova Asistența Parentală Profesionistă înseamnă un cămin, iar asistenții parentali pot deveni pentru ei părinți adevărați. Serviciul de Asistență Parentală Profesionistă este una dintre cele mai bune soluții pentru copiii separați de familia lor naturală.

Totodată, asistentul parental profesionist este angajat în cîmpul muncii, primește un salariu (poliță de asigurare medicală și carnet de muncă, contract individual de muncă). În Asistența Parentală Profesionistă pot fi luați în plasament 1 copil, 2 sau maxim 3 copii dacă sînt frați și surori. Nu puteți lua în plasament copii care vă sînt rude.

Cum poți deveni asistent parental profesionist?

Dacă sînteți locuitor al municipiului Chișinău, puteți să ne telefonați la CCF Moldova – Copil, Comunitate, Familie: 22-57-07 sau 24-32-26 sau la Serviciul de Asistență Parentală Profesionistă al Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului: 27-89-60.

Veți avea parte de o primă discuție telefonică cu coordonatorii acestui serviciu, veți beneficia de o consultație telefonică primară și veți stabili o ulterioară întîlnire directă la Serviciul de Asistență Parentală Profesionistă.

Dacă sînteți din alte raioane ale Republicii Moldova, depuneți o cerere la primărie, la asistentul social sau la secția Asistența socială raională, în care anunțați autoritățile că doriți să deveniți asistent parental profesionist. Împreună cu această cerere veți prezenta și un set de acte despre starea sănătății, venitul familiei, spațiul locativ de care dispuneți ș.a. După depunerea cererii, asistentul social din localitate va veni acasă la dvs., pentru a efectua o evaluare. În baza evaluării și a setului de acte depuse, comisia va lua o decizie finală privitor la înființarea Serviciului de Asistență Parentală Profesionistă.

<http://ccfmoldova.org>

FRONTAL

- » Examinați posterul. Ce valori familiale se promovează prin intermediul textului și al imaginilor?
- » Construiți, verbal, portretul-robot al asistentului parental profesionist ideal.

JOC DE ROL ACVARIUMUL

Alegeți o Comisie de evaluare din trei persoane, care va reprezenta autoritățile tutelare. Cinci-șase elevi vor interpreta rolul persoanelor care solicită să devină asistenți parentali profesioniști. Comisia va conduce interviurile în fața clasei. Elevii neimplicați direct în jocul de rol vor face notițe asupra prezentării candidaților și își vor expune, în final, opinia asupra oportunității angajării acestora.

Sunt singur
Tu poți fi familia mea

Deveniți Asistent Parental Profesionist!

- Vă realizați ca părinți
- Vă angajați oficial în câmpul muncii

- Luați temporar în familia Dvs. un copil care are nevoie de căldură părintească

Pentru informații contactați:

Organizația CCF Moldova
Copii Comunitate Familie
22 57 07
24 32 26

Direcția Municipală
pentru Protecția Dreptului Copilului
Asistență Parentală Profesionistă
27 89 60

unicef CCF MOLDOVA Direcția Municipală pentru Protecția Dreptului Copilului Asistență Parentală Profesionistă

PRE-text

Ambalajul

Din toate amintirile mele de Crăciun, aceasta e cea mai memorabilă. S-a întâmplat la Budapesta acum câțiva ani. Elevii-voluntari de la școala internațională unde lucram aveau de gând să organizeze o petrecere de Crăciun pentru un orfelinat local. Eu am acceptat să-i ajut. Copiii de la orfelinat erau preșcolari. Noi urma să fim primii străini pe care aveau să-i întâlnească acești copii.

Cînd am ajuns la orfelinat, ne-am condus camioneta printr-o poartă ruginită în curtea interioară. Clădirea era mare și cenușie. Nu arăta primitoare. Directoarea ne-a întâmpinat la ușă. Se numea Erzsebet – Elisabeta. Odată intrați în încăpere, ne-am scos căciulile și fularele și ne-am scuturat zăpada de pe încălțăminte. Caloriferele înalte trosneau, albe și metalice, pe holul lung al instituției. Elisabeta ne-a condus într-o sală unde ne așteptau douăzeci și cinci de copii înghesuiți pe bănci de lemn. Nu le ajungeau picioarele pînă la pardosea.

Cît intram, pe rînd, copiii ciripeau, ne arătau cu degetul și se învîrteau pe bănci, cum o fac întotdeauna cînd un musafir mult așteptat sosește, în sfîrșit. Educatorii erau așezați în apropiere, de-a lungul unui perete. Elisabeta s-a oprit în fața copiilor și ne-a prezentat.

Apoi porni petrecerea. Copiii au mîncat dulciurile aduse de noi, ne-au cîntat și ne-au ascultat cîntînd, apoi am început să le împărțim darurile de Crăciun. Micuții piuau de bucurie, netezeau hîrtia lucioasă și se jucau cu fundele. Își strîngeau darurile la piept și le arătau prietenilor.

Deodată, Elisabeta scăpă o exclamație înăbușită.

– Ce s-a întâmplat? am întrebat eu.

A închis ochii și doar a clătinat din cap.

– Ce s-a întâmplat? am insistat eu.

Elisabeta se înclină spre mine și îmi șopti la ureche, cu o voce tremurândă: „Ei nu știu că pachetele au și ceva înăuntru”.

Aruncai o privire spre copii. Rîdeau cu toții, îmbrățișîndu-și pachetele, dar niciunul nu încerca să și-l deschidă pe al său. Simții cum inima mi se oprește în gîtlej. *Pentru dinșii, pachetul în sine este un cadou suficient de prețios.* M-am uitat la educatori. Unii își ștergeau discret ochii. Înțeleseseră și ei ce se întîmpla.

Atunci Elisabeta păși către copii. Cu ochii încă umezi, zîmbi și bătu din palme. Copiii se opriră din vorbit și întoarseră capurile spre directoare. Ea începu a le vorbi:

– Copii, sub hîrtie mai este ceva, spuse ea.

Copiii mai mărișori clipiră a înțeles, dar cei mici nu se dumeriseră încă. Elisabeta luă un cadou și arătă spre interiorul lui: „Acolo, înăuntru, este ceva”.

Toți începură a-și privi cadourile și a le răsuci în mîini. Mă așteptam ca acum, în sfîrșit, copiii să înceapă a rupe ambalajele, dar nimeni n-o făcea. Poate că așteaptă să li se dea permisiunea, gîndii eu. Dar toți tăceau.

Apoi, înțelegînd ce are de făcut, directoarea se lăsă în genunchi lîngă o fetiță și începu să-i arate cum să-și despacheteze cadoul. Ceilalți priveau atent scena. Atunci mi-am dat seama. *Ei nu știu ce au de făcut cu hîrtia. Încă niciodată nu au despachetat un cadou.*

Timp de cîteva clipe, am stat nemișcat în sala orfelinatului. Apoi, împreună cu educatorii și voluntarii, m-am lăsat în genunchi și am început să ajut mînuțele copiilor să-și despacheteze darurile.

<http://americaninbudapest.blogspot.com>

◆ FRONTAL

- ◆ Cum credeți, de ce copiii nu mai văzuseră daruri ambalate pînă atunci?
- ◆ De ce educatorii și directoarea au aflat abia acum despre aceasta?
- ◆ Narratorul este un cetățean american, care locuiește la Budapesta. În ce măsură originea lui îi determină percepția?
- ◆ Sugați ce fel de daruri se puteau conține în ambalajele destinate copiilor?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Relatează scena sub formă de pagină de jurnal a unuia dintre copiii de la orfelinat, care își amintește de acest episod peste douăzeci de ani.

2

Tradițiile de familie

Ereditatea – singurul zeu căruia îi cunoaștem numele.

Jean D’Ormesson

PROVOCARE

- ◆ *Niciodată/întotdeauna.* Pe tablă sau pe poster, notați, pe rînd, în coloanele de sub rubricile respective, cîte un lucru pe care nu-l faceți niciodată și unul pe care îl faceți întotdeauna ca parte a marcării sărbătorilor de iarnă în familiile voastre.

REPERE TEORETICE

Tradițiile de familie sînt ritualurile și obiceiurile specifice unui grup de rude, care se pot transmite din generație în generație, dar și se pot modifica în pas cu timpul. Ele pot ține atît de viața de zi cu zi (cina în familie, povestea de seară citită copiilor), cît și de marcarea unor evenimente semnificative și de sărbători. Astfel, fiecare familie își are tradițiile de sărbătorire a zilelor de naștere și, posibil, a zilelor numelui; de pomenire a rudelor decedate; de marcarea a sărbătorilor religioase, cum sînt Crăciunul sau Paștele. Aceste tradiții includ decorul specific și bucatele pregătite cu diverse ocazii.

INDIVIDUAL

- ◆ Imaginează-ți că un prieten/o prietenă din străinătate urmează să te viziteze în timpul unei sărbători de familie. Descrie, într-un răvaș de o pagină-o pagină și jumătate, cum decurge sărbătoarea și cum urmează să se comporte oaspetele tău.

INFORMEAZĂ-TE

Ritualurile și tradițiile consolidează legăturile de familie. Iată cîteva idei de tradiții familiale, pe care le puteți implementa în familiile voastre:

- ◆ O dată pe lună, adunați-vă cu toată familia și vizionați un film sau faceți un joc de societate.
- ◆ Vizitați localitățile de unde sînt originari strămoșii voștri.
- ◆ Desemnați tradiții individuale pentru sărbătorirea zilei de naștere a fiecărui membru al familiei, ținînd cont de gusturile și interesele lui.
- ◆ Faceți o plimbare cu familia în fiecare weekend.
- ◆ Stabiliți cina zilnică în familie drept timpul în care faceți schimb de impresii din ziua trecută.
- ◆ Vizitați-vă regulat rudele din alte localități.
- ◆ Organizați cîte un marș turistic, excursie extinsă sau vacanță de familie în fiecare an.
- ◆ La reuniunile de familie, răsfoiți albumele cu poze și înregistrările video ale familiei.
- ◆ Povestiți-le noilor membri ai familiei despre rudele pe care nu au ajuns să le cunoască.

PROIECT individual

- ◆ Gîndește-te la o întîmplare din istoria familiei tale, care ar putea deveni legendă a familiei. Reprezintă-o sub formă de bandă desenată din 7-10 cadre.
- ◆ Alege unul dintre strămoșii pe care nu i-ai cunoscut în timpul vieții lor și pregătește o listă de 5-7 întrebări, pe care i le-ai pune, dacă ar fi posibil.
- ◆ Scrie un eseu pe tema: *Dacă aș putea trăi viața unui strămoș, aș alege-o pe a... .*
- ◆ Documentează-te și prezintă originea prenumelui tău și motivul pentru care l-ai primit.

FRONTAL

- ◆ *Graficul T.* Prezentați, sub forma Graficului T, argumente *pro* și *contra* răspîndirii prenumelor exotice printre copiii din Republica Moldova.

Responsabilitatea parentală pentru educarea cetățeanului

PRE-text

Îl citez pe tata aproape în fiecare zi. În parte pentru că, atunci cînd îți împărtășești propria înțelepciune, de multe ori ceilalți nu-ți acordă multă atenție; dar dacă faci trimitere la o terță persoană, pare mai puțin arogant și, în general, mai acceptabil. Desigur, cînd te sprijini pe cineva ca tatăl meu, nici nu te poți abține. Îl citezi cu fiecă ocazie.

Tata m-a învățat să-mi croiesc drumul prin viață. Spunea, de exemplu: „Niciodată nu lua o decizie pînă nu devine inevitabil”. Tot el m-a învățat că, chiar și atunci cînd sînt pe poziție de putere, trebuie să joc cîștit. „Faptul că stai în scaun de șofer – zicea el – nu înseamnă că trebuie să calci pietonii”. La un moment dat, m-am surprins citîndu-l pe tata chiar și atunci cînd nu era, de fapt, o frază de-a lui. Dar ar fi putut s-o spună. Mi se părea că știe absolut orice.

Dar și mama știa multe. De cînd mă țin minte, a considerat că una din misiunile ei este să-mi țină aroganța sub control. Astăzi, îi sînt recunoscător pentru aceasta. Chiar și acum, cînd cineva o întrebă cum eram în copilărie, ea răspunde: „dezghețat, dar nu tocmai precoce”. În zilele noastre, părinții îi conving pe toți copiii că sînt genii. Și iat-o pe maică-mea, care consideră că „dezghețat” ar trebui să fie un compliment suficient de valoros.

Cînd eram doctorand, a trebuit să susțin un examen teoretic de profil, extrem de dificil. M-am plîns mamei, subliniind cît de dur și imposibil fusese testul. S-a aplecat spre mine, m-a bătut pe braț și a spus: „Înțelegem cum te simți, puicule. Și nu uita, la vîrsta ta tatăl tău lupta cu germanii”.

De cînd mi-am luat doctoratul, mama se delectează, prezentîndu-mă astfel: „Acesta este fiul meu. E doctor, dar nu dintr-aceia care îi ajută pe oameni”.

Părinții mei știau ce înseamnă a-i ajuta pe oameni. Mereu găseau proiecte majore mai neobișnuite și se implicau în ele. De exemplu, au sponsorizat împreună un cămin de cincizeci de locuri pentru fetele thailandeze de la țară, pentru a le permite să-și continue studiile și să nu ajungă în stradă.

Randy Paush. *Ultima prelegere*

- ◆ De ce mama lui Randy considera că e nevoie să-i stăpînească aroganța?
- ◆ *Colțurile*. Profesorul desemnează spațiile din clasă care vor corespunde celor trei poziții: *sînt de acord*, *nu sînt de acord*, *nu știu/nu sînt sigur* (de exemplu, lîngă ușa, lîngă geam și în fața tablei). Toți elevii ies în fața clasei. Profesorul va citi următoarele afirmații, iar elevii se vor deplasa în locul care corespunde opiniei lor. După fiecare afirmație și luare de poziție, grupurile în acord și în dezacord își vor expune argumentele, încercînd să-i convingă și să-i atragă pe elevii din celelalte două grupuri. Oricine are dreptul să treacă în alt „colț”, dacă i s-a schimbat opinia.

Afirmațiile:

Este mai bine ca părinții să-i laude pe copii chiar și atunci cînd aceștia nu merită laudă.

Critica din partea părinților este întotdeauna bine-venită.

Copilul lăudat rar va crește competitiv și rezistent.

Copilul lăudat rar nu își va cunoaște valoarea.

Copilul lăudat des nu își va cunoaște valoarea.

- ◆ Listează trei fraze ale părinților sau ale altor rude, de care te conduci ca exemple de înțelepciune.
- ◆ Imaginează-te peste 50 de ani: o persoană realizată, cu copiii adulți pe care îi trimiți în lume. Ce învățăminte le-ai da?

PRE-text

Căci avea un obicei badea Zînel – petrecînd un copil de acasă, trebuia numaidecît să-i dea cîteva sfaturi adînci, fundamentale... O zi și o noapte, cît îl găteau pe Toader de drum, a umblat prin ogradă cu pălăria trasă pe ochi, alegînd cuvînt cu cuvînt, alcătuiind cele cîteva sfaturi. Dar fierbea lumea cum nu a fiert ea niciodată pînă atuncia și părintele nu știa ce să-i spună feciorului. A doua zi, cînd, sclipuiind cîteva vorbe, a intrat să i le spuie, Toader mai hodinea încă. Nu s-a îndurat să-i strice somnul.

Pe urmă au venit cîțiva băieți, două-trei neamuri ce trăiau mai pe aproape. Nevastă-sa, gătindu-i traista, a prins a-l boci, de ți se încrețea sufletul, și săracului băiat nu-i mai ardea a nimica. Pîn'la gară a mers în urma căruței cu o fată cu care prietenise și badea Zînel i-a lăsat în pace. Mai avea vreme.

Dar, de abia au ieșit pe peron, că s-a arătat și trenul – un tren cu vagoane umede – pesemne plouase prin părțile celea de unde venea. Și nu era copil badea Zînel – colindase și el destulă lume cu trenurile, dar nu i s-a întîmplat niciodată să vadă cum vine pe vreme bună un tren ud în gară. S-a uitat primprejur, căutînd să se dezmeticească, dar i se părea că nici gara nu-i gara pe care o știa el. Pînă să-și adune el cugetul, trenul a suflat din greu, mișcînd din loc. Toader s-a aplecat să-i sărute mîna și bietul badea Zînel, buimăcit cum era, abia a dovedit să-l sărute pe frunte. Apoi, alergînd în dreptul vagonului, a spus și el cîteva vorbe. I-a spus să ia bine seama cînd urcă, cînd coboară din tren și să nu țină banii într-un singur buzunar.

Auzi tu, sfaturi!

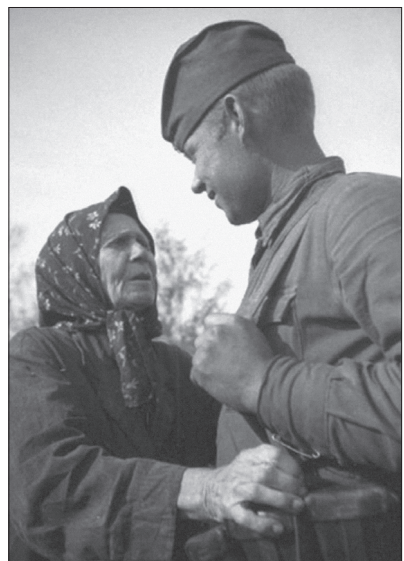
Un an de zile nu-și poate găsi omul loc – i se pare că, uite, acum, în clipa asta, trage feciorul său o cumpănă și nu poate scăpa, fiindcă n-a avut norocul să aibă și el un tată pe lume. Și cînd primea scrisoare, îi tremurau mîinile și întreba de toată lumea dacă într-adevăr e scrisul lui Toader...

Amu, iată, a primit o telegramă...

Badea Zînel ședea pe laiță, cu o ciubotă curățată și cu alta plină de glod. Alegea din nou cuvînt cu cuvînt și alcătua cele cîteva sfaturi care n-au fost spuse la vreme și care un an de zile i-au măcinat inima, de nu-i mai era nici somnul somn, nici casa casă, nici masa masă. Acum avea să-și descarce sufletul. Și poate bănuia, da poate nici nu bănuia, că în locul acestei amărăciuni urmau să vie altele, poate mai grele.

Avea războiul grijă de el.

Ion Druță. *Frunze de dor*

FRONTAL

- ❖ Acțiunea romanului are loc în anul 1945, aproape de sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Restabilește imaginar sfaturile pe care badea Zînel i le-ar fi putut da fiului său.
- ❖ Zînel Cojocarul mai avea și o fiică, Domnica. Ce sfaturi credeți că i-ar fi dat, dacă și aceasta ar fi trebuit să plece de acasă?

3

Comportamentul în familie și societate: între valori și norme etice

*E mai ușor să conduci o țară decît un fiu.
(proverb chinez)*

◆ PROVOCARE ◀▶

◆ Propuneți exemple din istorie, literatură, cinematografie, care să ilustreze proverbul.

Abilitatea de a evalua și a regula efectul pe care îl avem asupra altor oameni face parte dintr-o delicată conștiință de sine. Dacă nu ne mai gîndim la acest efect, dacă nu ne mai pasă, atunci nu ne exprimăm libertatea și frumoasele calități, ci le limităm. Dacă nu ne stăpînim impulsurile, ele ne vor stăpîni pe noi.

Henry Hitchings

◆ REPERE TEORETICE

La nivel social, conștiința de sine poate apărea atunci cînd ne dăm seama că sîntem urmăriți sau observați, încercînd sentimentul că „toată lumea se uită la noi”. Unii oameni sînt mai conștienți de sine decît alții. Senzațiile neplăcute provocate de conștiința de sine sînt uneori asociate cu timiditatea sau paranoia.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Dați exemple de impulsuri umane, care, nestăpînite, pot altera relațiile.
- ◆◆ În ce mod le putem stăpîni?
- ◆◆ Aduceți argumente întru susținerea sau contrazicerea afirmației: *Dacă nu ne stăpînim impulsurile, ele ne vor stăpîni pe noi.*

PRE-text ◆

Te simți bine cu ai tăi în duminica rezervată vizitelor. Îți citești compunerile poetice de printr-a șasea cu ceruri înstelate, greieri, holde blonde și mai știi eu ce frumuseți sămă-

nătoriste. Te simți bine, ziceam, pînă nu apare mama, veselă, cu telefonul în mînă: „Hai, nu vorbești cu mătușa cutare, uite, i-am zis că ești și tu pe-aici!” Urli cît se poate de tăcut un „Nuu!!!” disperat. Mama se apropie totuși cu mîna pe receptor și șoptește: „Hai, mă, nu fi așa sălbatică, nu te-a mai văzut de cînd erai mică”. Te zbați în brațele unei furii expresioniste de film mut: „Dar lasă-mă, domnule, ce să vorbesc eu cu ea, nici nu știu cum arată!” Receptorul se apropie totuși de tine, dai din mîini ca un înecat, bați din picior, valuri de furie ți se urcă vertiginos în obraji și, gata, ai telefonul în mînă și mătușa în ureche. „Să știi că Viorica are o fetiță”, îți cîrîie de la distanță ruda necunoscută. „Iar peste Sandu a dat o mașină, dragă, cînd a ieșit să alerge. Da’ nu-i grav, are o vînațaiie...” Nu știi cine e Viorica, nu știi cine e Sandu. Nu știi exact cine e tanti asta care îți vorbește. Îi arunci priviri otrăvite mamei care stă cu mîinile încrucișate și pare mulțumită. O felicită pe Viorica pentru fetiță, transmiți compasiunea ta pentru Sandu. Probabil că te-ai înnegrit de furie, iar trupul tău transmite deja încleștarea electrică a mușchilor crispați pentru că maică-ta alege să iasă din încăpere. Termină într-un fel oarecare convorbirea și ești istovită, stoarsă, iar nervii încordați ca piatra, acum o secundă, s-au fleșcăit definitiv. Maică-ta nu scoate o vorbă, pare că-și cere scuze din priviri.

Te simți bine acasă, în vizită la ai tăi... și așa îi vezi rar, deși stați în același oraș. Povestești de una de alta, tata îți arată biletele pe care ți le lăsa în copilărie cînd pleca la serviciu. Mici poezii despre oul fiert, despre datoria de a mînca sendvișul, în loc de a-l arunca pe fereastră, în grădina blocului. Te amuză nespun. La plecare, în hol, o pungă cu mîncare. Pusă în tot felul de caserole pe care mamele insistă să nu le aruncăm. Îi spui mamei că nu te duci direct acasă, mai trebuie să treci pe la niște amici. „Haide, ce mare lucru să iei și mîncarea? Cînd faci tu plăcintă cu mere?”

La cincisprezece sau la cincizeci de ani e foarte posibil ca mama să-ți facă toate astea. Dar, cu cît înaintezi în maturitate, dincolo de exasperările de moment, te rogi chiar să mănînci cît mai mult timp căldările de supă de pui, salatele orientale și să vorbești cu orice mătușă se va fi nimerit la telefon.

După Selma Lusuf. *Dilema Veche*

FRONTAL

- ◆ Ce alte variante de reacție la propunerea de a vorbi cu ruda îndepărtată are naratoarea?
- ◆ De ce acceptă totuși să vorbească la telefon?
- ◆ De ce mama „își cere scuze din priviri”?
- ◆ De ce naratoarea acceptă punga cu mîncare?

INDIVIDUAL

- ◆ *Jurnalul triplu*. Împarte foaia de caiet în trei coloane. Înscrie în prima coloană fraza: „Cu cît înaintezi în maturitate, dincolo de exasperările de moment, te rogi chiar să mănînci cît mai mult timp căldările de supă de pui, salatele orientale și să vorbești cu orice mătușă se va fi nimerit la telefon”. Comentează-o în coloana a doua și oferă-i colegului de bancă coloana a treia pentru ca să-ți comenteze comentariul la citat. La rîndul tău, comentează comentariul colegului în caietul lui.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Alegeți o imagine din momentul în care oaspetele începe să-și plictisească gazdele.
- ◆ Improvizați un dialog tacticos și asertiv dintre gazde și oaspete. Scopul „gazdei” este să-l facă pe oaspete să plece, scopul „oaspetelui” este să se rețină cât mai mult.
- ◆ Calculați, la nivel de clasă, perechile în care a învins „gazda” sau „oaspetele”.
- ◆ Prezentați argumentele și tacticile conversaționale utilizate de cele două părți.

Herluf Bidstrup. Oaspetele

INFORMEAZĂ-TE

Un ghid de bune maniere din anul 1962 le sugera turiștilor britanici o listă de lucruri pe care li se recomandă să le evite călătorind în străinătate:

Franța

Nu fumați în cinematografe și teatre; nu purtați costume sportive sau de baie în restaurante și hoteluri; nu ridicați vocea și produceți zgomote în interiorul hotelului la o oră foarte devreme sau foarte târzie; bărbații nu vor trece în ușă înaintea doamnelor și nu vor omite să-și scoată pălăria în ascensor.

Elveția

Nu ignorați regulile foarte severe privind vestimentația: de exemplu, este interzis ca bărbații să apară pe stradă sau pe puntea vaporului fără cămașă; nu fumați în transportul public; nu aruncați gunoi în stradă și la stațiile de tren.

Italia

Doamnelor: nu vizitați bisericile în haine decoltate și cu capul descoperit; nu considerați că fiecare domn care vă zîmbește are de gând să vă curteze.

Spania

Nu purtați costum de baie pe stradă; nu criticați regimul politic al țării; nu mergeți la corrida ca s-o criticați, dacă nu vă place, n-aveți decît să stați acasă.

Germania și Austria

Nu vă plîngeți cu voce tare de regimul fascist și bombardamentele de pe vremea războiului: majoritatea germanilor înțeleg limba engleză.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ În ce măsură au rămas actuale aceste interdicții?
- ◆◆ Redactați lista astfel, încât ea să corespundă situației de astăzi în țările respective.
- ◆◆ Sugerați reguli și prohibiții comportamentale și pentru alte state străine cunoscute vouă.

◆◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆◆ Împărțiți-vă în cinci echipe. Elaborați macheta unui pliant ilustrat, destinat turiștilor străini care intenționează să viziteze Republica Moldova și merit să-i orienteze în regulile locale de comportament. Echipa 1 va elabora un pliant pentru turiștii din țările CSI, echipa 2 – pentru turiștii din Uniunea Europeană, echipa 3 – pentru cei din SUA și Australia, echipa 4 – pentru vizitatorii din Asia, echipa 5 – pentru oaspeții din Africa. Limba pliantelor va fi, convențional, româna, însă conținuturile vor ține cont de originea și mentalitatea cititorilor-țintă.

PRE-text ◆

Vizitarea rudelor la spital este una din ocaziile când situația familială se împletește cu cea socială. Cum ne comportăm în asemenea circumstanțe?

Când ne ducem să facem o vizită unei persoane internate în spital, este nevoie să dăm dovadă de bun-simț și de sensibilitate. Nu spun că trebuie să recurgem la ipocrizie, punându-ne pe față o mască îndurerată de îndată ce trecem pragul salonului. Trebuie să ne comportăm însă cu rețineră și solicitudine: este un lucru care se poate face și care trebuie făcut!

Nu-l ridicăți pe bolnav din pat cu orice preț doar pentru a-l îmbrățișa.

Nu vă așezați cu dezinvoltură pe patul bolnavului: dacă nu aveți niciun scaun sau dacă acesta este ocupat, atunci veți rămâne în picioare.

La intrarea în salon a personalului medical, trebuie să ieșiți imediat, pentru ca acesta să-și poată face datoria.

Chiar și atunci când sînteți animați de cele mai bune intenții de a ridica moralul bolnavului, nu vorbiți tare și nici nu exagerați cu hohotele de rîs, care i-ar putea deranja pe bolnavi.

Grazia Valci. Bunele maniere în Europa

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Acumulați, pe tablă sau pe poster, toate întrebările și dilemele pe care vi s-a întîmplat să le aveți privind comportamentul în timpul vizitei la spital.
- ◆◆ Discutînd în plen, elaborați un set de răspunsuri care să vă ghideze, pe viitor, în asemenea situații.

Cetățeanul și comportamentul civic

O faptă valorează mai mult decât zece suspine.
(proverb)

◆ PROVOCARE ◆

◆ Imaginați-vă că acest proverb este titlul unui tablou. Descrieți scena reprezentată.

◆ REPERE TEORETICE

Comportamentul civic se bazează pe câteva valori morale: responsabilitate, solidaritate, egalitate, demnitate, respectul față de ceilalți, respectul față de proprietate. El este comportamentul individual al unui cetățean care se percepe ca un membru solidar și responsabil al unei comunități și care acționează pentru interesul comun. Acest comportament se fondează pe valorile egalității în drepturi, justiției și solidarității, dar și pe valori morale cum sunt respectul față de celălalt și toleranță. El se dobândește printr-un efort permanent de informare, de formare a judecății și spiritului critic, prin discuții și dezbateri.

Modelul de personalitate și criteriile axiologice ale comportamentului civic

◆ FRONTAL

- ◆ Reprezențați pe tablă sau pe poster, sub formă de *clustering*, ramificațiile și conotațiile noțiunii de *cetățean*, sub aspect politic, juridic, administrativ și moral.
- ◆ Indicați, la fiecare aspect, care sînt drepturile și responsabilitățile de bază ale cetățeanului din acest punct de vedere.
- ◆ Încercuiți drepturile și responsabilitățile pe care cetățeanul continuă să le aibă și în afara țării sale.

- ❖ Care drepturi nu se pot exercita peste hotarele țării cetățenii căreia sîntem? De ce?
- ❖ Ce responsabilități dispar odată cu trecerea frontierei? De ce?

PRE-text

Român medaliat de autoritățile spaniole pentru comportament civic

Marti, 23 iunie 2009

Președintele României Traian Băsescu l-a decorat cu Medalia Națională Serviciul Credincios clasa a III-a pe tînărul Marcel Baghiu, care a reușit să împiedice un furt la Madrid, la mijlocul lunii mai, decretul fiind publicat marți în Monitorul Oficial.

„Pentru curajul și spiritul civic de care a dat dovadă în încercarea de a împiedica, cu riscul propriei sale vieți, o tentativă de furt care a avut loc la Madrid, Regatul Spaniei”, se motivează în decretul de decorare.

Tînărul român din Spania, a cărei identitate a fost ținută o vreme protejată, a primit medalia pentru merit cetățenesc din partea guvernului regional al Madridului, după ce, la 15 mai, într-o confruntare cu un infractor, a reușit să recupereze o casă de marcat furată dintr-un magazin. În vîrstă de 23 de ani, românul a suferit, în timpul confruntării, mai multe răni la nivelul toracelui. Pentru merite cetățenești deosebite, autoritățile regionale i-au acordat românului Medalia Comunității Madrid.

„Acest cetățean român a avut un comportament absolut exemplar de care se poate simți mîndru, de care se pot simți mîndri cei 200 000 de români care trăiesc în regiunea Madridului. Eu însumi, ca ministru regional pentru imigrație al comunității Madridului, mă simt foarte mîndru de acest exemplu dat de un cetățean român care a avut un comportament civic, viteaz, exemplar, care, în plus, înseamnă o integrare perfectă în societatea noastră”, a declarat Javier Fernandez Lasquetty, ministrul regional pentru imigrație, care l-a vizitat la spital imediat după incident.

După <http://www.viata-libera.ro>

FRONTAL

- ❖ Pornind de la conținutul știrii, explicați noțiunea de *merit civic/merit cetățenesc*.
- ❖ De ce un cetățean străin a fost decorat pentru merit cetățenesc într-o altă țară?
- ❖ De ce România și-a decorat cetățeanul pentru o faptă săvîrșită peste hotare?
- ❖ Aduceți alte exemple de fapte care ar putea fi calificate drept merit civic.
- ❖ Reprezentați, în diagrama Venn, asemănările și deosebirile dintre *comportamentul civilizat* și *comportamentul civic*. Aduceți exemple pentru a ilustra ambele concepte.
- ❖ Poate fi necivic un act de comportament necivilizat?
- ❖ Poate fi necivilizat un act de comportament civic?
- ❖ Concluzionați – care dintre cele două comportamente îl include pe celălalt?

Medalia „Meritul Civic”

Articolul 22. Medalia „Meritul Civic” se conferă pentru merite deosebite în muncă.

Articolul 23. Medalia „Meritul Civic” se confecționează din tombac în formă de cerc cu diametrul de 30 mm. Pe aversul medaliei este reprezentată imaginea în relief a unei roți zimbțate, care încadrează un spic. În partea inferioară a cercului se află imprimată inscripția în relief „Meritul Civic”, pe partea superioară sînt amplasate simetric ramuri de laur.

Medalia se fixează de baretă cu un inel. Baretă este acoperită cu o panglică de moar, lată de 25 mm, cu dungii simetrice de culoare aurie, albă, aurie, roșie și cu o dungă galbenă la mijloc.

Legea nr. 1123 *Cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova*

INDIVIDUAL

- ◆ Examinează simbolurile de pe suprafața medaliei „Meritul Civic”. Comentează, într-un scurt eseu, semnificația lor pentru esența decorației, descifrîndu-le.
- ◆ Identifică în presa curentă lista persoanelor decorate recent cu medalia „Meritul Civic” și documentează-te asupra meritelor lor. Pregătește o scurtă prezentare orală despre unul dintre deținătorii medaliei.

Ce înseamnă, în definitiv, societate civilă? Foarte simplu spus, ea este o solidaritate și o capacitate de reacție spontană a indivizilor și a grupurilor de indivizi față de deciziile statului și, mai în general, față de tot ce se petrece în viața de zi cu zi a țării.

Nicolae Manolescu

PRE-text

„Activismul civic mă face fericită”. Interviu cu Sofia Ouș, voluntară SPFM

Modestă, perseverentă, fidelă responsabilităților, echilibrată în decizii, sursă de pozitivism și fermă în acțiuni. Astfel o putem caracteriza pe Sofia Ouș, voluntară a Societății de Planificare a Familiei din Moldova (SPFM). Anul acesta a absolvit Liceul Teoretic „Constantin Negruzzi” din capitală, iar din toamnă va fi studentă. Aflați mai multe din interviu...

1. Ce presupune activismul civic în viziunea ta?

Activismul civic te dezvoltă și îți oferă posibilitatea să te manifesti cu perseverență și dăruire ca personalitate unică. Voluntariatul crește în fiecare dintre cei ce-i descoperă o nouă latură

a personalității, schimbă viziuni și elimină stereotipuri din societatea noastră. Voluntariatul reprezintă pentru mine o carte nouă din colecția mea, pe care eu n-am citit-o, însă acum cu cât mă adîncesc mai mult în lectură, cu atît mai mult nu mă pot lasă.

2. În ce acțiuni de voluntariat ai fost implicată pînă acum?

Primele mele acțiuni de voluntariat au început pe parcursul anilor de școală, atunci cînd era nevoie de susținut familiile nevoiașe sau doar de ajutat la organizarea anumitor festivități. Însă cele mai memorabile erau acele organizate de Clipa Siderală și cele cu prilejul Zilei Mondiale a Copilului, la care am participat în fiecare an pînă cînd am intrat la liceu.

3. Ce reprezintă Societatea de Planificare a Familiei din Moldova pentru Sofia?

Pentru mine, la prima vedere, SPFM a fost exemplul perfect pentru o familie. Căldură, atmosferă, legăturile strînse și înțelegerea pe care am găsit-o acolo nu o pot compara cu nicio altă experiență. Eu, fiind o iubitoare de copii, întâlнисem familii diferite, însă SPFM mi-a rămas gravată adînc în memorie pe mult timp. Din alt punct de vedere, SPFM este o organizație de voluntariat din RM care se ocupă de informarea tinerilor, care sînt fundamentul societății, despre anumite lucruri, pe care din diferite motive, precum rușinea sau nesiguranța sau chiar frica, nu le poți afla de la școală sau de la părinți. Aceste subiecte interesante sînt despre cum ar trebui să se protejeze de infecțiile sexual-transmisibile, care sînt metodele de contracepție, ce pași ar trebui să urmeze pentru a avea pe viitor o familie în siguranță etc.

4. Care a fost motivația ta să te integrezi în familia de voluntari ai SPFM?

Pentru început a fost pură curiozitate și recomandarea unei cunoștințe. Apoi a apărut dorința de a cunoaște ceva nou și important, care a pus stăpînire pe mine și familia SPFM, care a reușit să-mi potolească această sete de cunoaștere prin simplul fapt de a-mi îndeplini misiunea zilnică, de a informa. O altă motivație a fost să-i fac pe oameni să zîmbească, am observat că dacā reușești să fii mai bun, oamenii te privesc cu alți ochi, lumea devine mai fericită, iar tu te simți împlinit sufletește.

5. Transmite un mesaj tinerilor care doresc să se implice în acțiuni de voluntariat!

Nu stați mult pe gînduri și acționați. Voluntariatul îți oferă aripi într-un orizont pe care consideri că nu-l cunoști, însă cînd îl descoperi simți că faci asta de toată viața. El îți oferă plăcerea să cunoști multe persoane noi, să te socializezi, să te dezvolți atît pe plan personal, cît și social. Practicînd voluntariatul, te schimbi pe tine, și asta te va ajuta să schimbi lumea. Nu ezita, pentru că aceasta e șansa ta de a face oamenii fericiți.

După <http://spfmmedia.blogspot.com>

FRONTAL

- ❖ Care sînt meritele activismului civic pentru persoana implicată?
- ❖ Analizați, în cadranul SWOT, avantajele și dezavantajele implicării elevilor în voluntariat, din punctul de vedere al profesorilor sau al părinților (la alegere).

Puncte forte	Puncte slabe
Oportunități	Temeri

- ❖ Acumulați, pe tablă, o listă de probleme existente în localitatea voastră, care ar putea fi soluționate prin implicarea tinerilor în activismul civic.
- ❖ Ce organizații de tineret există deja în liceul/localitatea voastră? Cu ce se ocupă ele?

INFORMEAZĂ-TE

Exemple de instituții ale societății civile

- ❖ organizații nonguvernamentale (ONG-uri)
- ❖ organizații comunitare
- ❖ asociații profesionale
- ❖ organizații politice
- ❖ cluburi civice
- ❖ sindicate
- ❖ organizații filantropice
- ❖ cluburi sociale și sportive
- ❖ instituții culturale
- ❖ organizații religioase
- ❖ mișcări ecologiste

INDIVIDUAL

- ❖ Dacă faci parte dintr-un ONG, pregătește un scurt reportaj oral, însoțit de ilustrații, pentru colegii de clasă, unde vei prezenta organizația și activitatea ta în cadrul ei.

ÎN ECHIPE

- ❖ *ONG-ul pe care am vrea să-l fondăm.* Pornind de la problemele depistate în localitatea voastră, proiectați un ONG care ar contribui la soluționarea uneia sau a mai multor dintre ele. Reprezentați pe poster denumirea și emblema organizației, mottoul, sfera de acțiune și două-trei activități pe care le-ar putea realiza în primul rînd.

◆ FRONTAL

- ◆ Organizați dezbateri cu tema: *Ce ne determină mai mult: ereditatea sau mediul?*

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Pregătiți un poster publicitar al unei agenții care, pentru prima dată în Moldova, se oferă să traseze originile familiilor doritorilor și să le construiască arborele genealogic. Posterul va conține denumirea agenției, mottoul, un scurt aviz despre activitatea sa și condițiile de lucru.

◆ FRONTAL

- ◆ Desenul lui Norman Rockwell schițează istoria unei familii americane. Folosindu-vă cunoștințele despre istoria SUA, determinați profesia și clasa socială a fiecărei ramuri familiale, în măsura în care este posibil.

- ◆ De ce indicii v-ați condus? Sînt posibile ambiguități?

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Schițați sau aplicați în tehnica colajului, pe un arbore de familie similar celui din imagine, opt generații ale unei familii basarabene tipice, începînd cu anii 1700. Vă puteți inspira din episoade ale propriilor genealogii.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Trasează istoria numelui tău de familie și prezintă un referat în baza cercetărilor efectuate. Pentru numele din Republica Moldova, drept surse por servi lucrările Mariei Cosniceanu și rubrica *Dicționar de nume* din ziarul *Timpu*.

- ◆ Comentează proverbul ebraic: *Toți sîntem plămădiți din același aluat, dar copti în cuptoare diferite* în tehnica 6 *De ce?*
- ◆ În cadrul unei ulterioare discuții în plen, ilustrează-ți argumentele prin exemple din viață, literatură sau cinematografie.
- ◆ Imaginează-ți că, în cursul unei călătorii în timp, te-ai întîlnit cu străbunicul sau străbunica atunci cînd avea vîrsta ta actuală. Descrie, sub formă de *Pagină de jurnal*, întvederea și conversația pe care ați avea-o.

◆ FRONTAL

- ◆ Pregătiți, fiecare, cîte o copie xerox a unei poze din albumul de familie pe care v-ar plăcea s-o împărtășiți cu colegii, însoțită de un scurt comentariu-tabletă. Plasați toate fotografiile clasei într-un colaj, pe care îl veți afișa pe perete.
- ◆ Compilați o carte de bucate a clasei voastre, la care va contribui fiecare cu o rețetă transmisă în familie din generație în generație. Rețetele vor fi însoțite de o adnotare privind originea lor și rolul în tradiția de familie.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Selectează 7-10 interviuri de pe portalul Monitorului Civic (<http://www.civic.md/interviuri.html>) și, în baza lor, realizează un raport despre posibilitățile tinerilor din Republica Moldova de a se implica în promovarea societății civile, destinat unei conferințe internaționale.
- ◆ Realizează un interviu cu un asistent social din localitate, discutînd despre problemele societății civile și posibilitățile tinerilor de a se implica în soluționarea lor.

◆ FRONTAL

- ◆ Organizați dezbateri în cadrul cărora veți discuta dacă este mai bine pentru tinerii la început de carieră să se implice în activități de voluntariat (neplătite) sau să se angajeze în cîmpul muncii și să cîștige bani.

LEGEA – INSTRUMENT DE PROTECȚIE A PERSOANEI

U N I T A T E A

2

1

Dreptul familiei

Toate căsniciile sînt fericite; problemele pornesc de la dejunul în doi.
(proverb irlandez)

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Comentați proverbul de mai sus. De ce anume dejunul în familie este invocat drept prilej de conflict?

Noțiuni generale despre dreptul familiei

◆ REPERE TEORETICE

Dreptul familiei este reprezentat de totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii și întăririi familiei. Altfel spus, dreptul familiei reprezintă ansamblul normelor juridice aplicabile relațiilor dintre persoanele unite prin filiație (de exemplu, un copil și mama ori tatăl său) sau prin căsătorie.

Prin urmare, dreptul familiei abordează căsătoria, divorțul, adopția copiilor, diverse chestiuni referitoare la răspunderea părintească (încredințarea copiilor, dreptul de vizită etc.).

Aceste norme variază de la un stat la altul, fiind strîns legate de istoria, cultura și evoluția socială a fiecărui stat.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Amintiți-vă din cursul de *Educație civică* din anul trecut și aduceți exemple de publicații în care se conține legislația Republicii Moldova.
- ◆ În ce mod și de către cine se modifică legile în țara noastră?
- ◆ În ce mod religia dominantă într-un stat poate influența normele juridice care țin de familie? Propuneți exemple.
- ◆ Reveniți la arborele genealogic elaborat de voi în cadrul Modulului I sau la arborele reprezentat la pag. 5. Determinați raporturile din cadrul familiei, la care se referă dreptul familiei.

- ❖ Enumerați documentele prin care în Republica Moldova se certifică legăturile de familie.
- ❖ Ce instituții și organe de stat eliberează aceste documente?
- ❖ Care dintre aceste legături pot fi modificate?
- ❖ Care legături de familie nu pot fi schimbate?
- ❖ Propuneți o situație în care poate fi modificat (legal) certificatul de naștere.

INFORMEAZĂ-TE

În Republica Moldova, legislația de bază privind dreptul familiei se conține în *Codul familiei*.

Articolul 2. Principiile de bază ale legislației familiale

(1) Familia și relațiile familiale în Republica Moldova sînt ocrotite de stat.

(2) Numai căsătoria încheiată la organele de stat de stare civilă (denumite în continuare organe de stare civilă) generează drepturile și obligațiile de soți prevăzute de prezentul cod.

(3) Relațiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii: monogamie, căsătorie liber consimțită între bărbat și femeie, egalitate în drepturi a soților în familie, sprijin reciproc moral și material, fidelitate conjugală, prioritate a educației copilului în familie, manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și ale celor inapți de muncă ai familiei, soluționare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieții familiale, inadmisibilitate a amestecului deliberat în relațiile familiale, liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei.

Articolul 3. Relațiile sociale reglementate de prezentul cod

Prezentul cod stabilește condițiile și modalitatea de încheiere, încetare și declarare a nulității căsătoriei, reglementează relațiile personale nepatrimoniale și patrimoniale născute din căsătorie, rudenie și adopție, condițiile, modalitatea, formele și efectele protecției juridice a copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească sau aflați în alte situații vulnerabile, precum și alte relații sociale similare celor familiale.

Articolul 4. Aplicarea legislației civile

Pentru reglementarea relațiilor personale nepatrimoniale și patrimoniale dintre membrii familiei, prevăzute la art. 3, nereglementate de legislația familială, se aplică legislația civilă în măsura în care aceasta nu contravine esenței relațiilor familiale.

Codul familiei al RM

Monogamie s.f. Formă de căsătorie în care un bărbat sau o femeie nu poate avea decît o singură soție sau un singur soț în același timp. (*Dicționar de neologisme*, 1986)

Bigamie s.f. Situație în care se găsește o persoană căsătorită legal cu două persoane în același timp. (*Dicționar de neologisme*, 1986)

Poligamie s.f. Formă de căsătorie întilnită și astăzi la unele popoare de religie mahomedană, în care un bărbat are dreptul să se căsătorească în același timp cu mai multe femei; situație în care se găsește un poligam. ♦ Infracțiune comisă de bărbatul căsătorit în același timp cu mai multe femei. (*DEX*, 1998)

FRONTAL

♦ Explicați de ce aceste situații contravin legislației curente a Republicii Moldova:

- 1) Ibrahim Kiroglu este cetățean al Republicii Moldova de religie musulmană. Fiind căsătorit deja cu Ghiulnara, dorește să o ia de soție și pe Felicia, motivîndu-și intenția prin faptul că religia sa îi permite să aibă pînă la patru soții legitime concomitent.
- 2) Maricica nu vrea să se căsătorească cu Filimon, însă părinții o constring, amenințînd-o cu alungarea de acasă dacă refuză.
- 3) Simion este căsătorit cu Valentina. Simion lucrează la fabrică, iar Valentina are grijă de gospodărie. Simion consideră că Valentina nu are dreptul să ia vreo decizie privind utilizarea banilor cîștigați de el.

Căsătoria. Condițiile de încheiere a căsătoriei

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 9. Încheierea căsătoriei

- (1) Încheierea căsătoriei are loc la organele de stare civilă.
- (2) Drepturile și obligațiile juridice ale soților iau naștere din ziua înregistrării căsătoriei la organele de stare civilă.

Articolul 10. Declarația de căsătorie

- (1) Declarația de căsătorie se depune personal de cetățenii care doresc să se căsătorească la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre ei sau al părinților unuia dintre ei.
- (2) În declarația de căsătorie, viitorii soți trebuie să indice că nu există niciun impediment legal la căsătorie.

Articolul 11. Condițiile de încheiere a căsătoriei

- (1) Pentru încheierea căsătoriei este necesar consimțămîntul reciproc, neviciat, exprimat personal și necondiționat, al bărbatului și femeii care se căsătoresc, precum și atingerea de către ei a vîrstei matrimoniale.
- (2) Persoanele care doresc să se căsătorească sînt obligate să se informeze reciproc despre starea sănătății lor.

Articolul 12. Modalitatea de încheiere a căsătoriei

(1) Încheierea căsătoriei se face în prezența persoanelor care se căsătorească, după expirarea unui termen de cel puțin o lună din momentul depunerii de către ele a declarației de căsătorie.

(2) Dacă există motive temeinice, la cererea persoanelor care doresc să se căsătorească, șeful oficiului de stare civilă poate reduce termenul indicat la alin. (1), iar în cazuri excepționale (pericol pentru viață, graviditate, nașterea copilului etc.), căsătoria poate fi încheiată chiar în ziua depunerii declarației.

(3) Termenul maximal ce se stabilește pentru încheierea căsătoriei nu va depăși două luni de la data depunerii declarației de căsătorie.

Articolul 13. Examenul medical al persoanelor care doresc să se căsătorească

(1) Persoanele care doresc să se căsătorească, la solicitare, pot efectua un examen medical gratuit, în scopul depistării bolilor sau a agenților patogeni ce pot fi transmiși copiilor, cu acordul informat al lor.

(2) Rezultatul examenului medical se comunică numai persoanei examinate.

(3) Modul, termenul și limitele examenului medical sînt stabilite de Ministerul Sănătății.

Articolul 14. Vîrsta matrimonială

(1) Vîrsta matrimonială minimă este de 18 ani.

(2) Pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vîrstei matrimoniale, dar nu mai mult decît cu doi ani. Reducerea vîrstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea administrației publice locale în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului.

Articolul 15. Impedimente la căsătorie

(1) Nu se admite încheierea căsătoriei între:

- a) persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită;
- b) rude în linie dreaptă pînă la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun;
- c) adoptator și adoptat;
- d) adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, pînă la al II-lea grad inclusiv;
- e) curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei;
- f) persoane dintre care cel puțin una a fost lipsită de capacitatea de exercițiu;
- g) persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada cînd ambele își ispășesc pedeapsa;
- h) persoane de același sex.

(2) Orice persoană poate face opunere la căsătorie, dacă există un impediment legal ori dacă nu sînt îndeplinite alte cerințe ale legii, expunîndu-și în scris motivele și anexînd dovezile invocate. Organul de stare civilă este obligat să verifice opunerile și, dacă acestea se confirmă, să refuze încheierea căsătoriei.

Codul familiei al RM

Atenție!

Conform legislației Republicii Moldova, cultele religioase sînt separate de stat. De aceea încheierea cununiei religioase este permisă doar după încheierea căsătoriei civile.

Concubinaj, *concubinaje*, s.n. Conviețuire a unui bărbat cu o femeie fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie; căsătorie nelegitimă. (DEX, 1998)

Atenție! Concubinajul este uneori numit eronat *căsătorie civilă*. În realitate, căsătoria civilă este cea înregistrată la OSC (în opoziție cu cea religioasă, oficiată în cadrul unui cult religios). Indiferent de existența copiilor comuni, concubinajul nu reprezintă o relație recunoscută de legea RM.

nuela, fiica lui Nistor și a Elisaftei, în vârstă de 23 de ani, argumentînd că nu sînt înrudiți prin sînge. *Se permite această căsătorie în ochii legii RM? De ce?*

4) Violeta are 17 ani, iar Mihai are 23 de ani. Mihai este genist de profesie. Peste o săptămînă pleacă pentru doi ani în Afganistan ca membru al contingentului internațional. Violeta așteaptă un copil. Mihai și Violeta hotărăsc să se căsătorească înainte de plecarea lui. *La care prevederi ale legislației pot face referință Violeta și Mihai pentru a li se permite căsătoria în aceste condiții?*

5) Sofia și Cristian locuiesc împreună de 15 ani și au trei copii în comun. Nu sînt înregistrați la OSC și nu sînt cununați la biserică. Cristian este căsătorit cu Maria, însă nu mai locuiesc împreună de 17 ani. *Potrivit legii, cine este soția lui Cristian?*

PRE-text

Examenul medical, indispensabil

Cercetarea medicală se va efectua doar în cazul în care viitorii soți vor solicita acest lucru și doar cu acordul în scris al acestora. În timp ce autoritățile au votat modificarea legislativă prin care nu mai obligă cuplurile ce vor să se căsătorească să facă un examen medical, majoritatea tinerilor sînt de părerea că acesta ar trebui să fie efectuat la modul serios. Ministerul Sănătății motivează că asemenea dispoziții încalcă drepturile și libertățile stabilite de legislația internațională cu privire la respectarea vieții private.

Prin urmare, examenul medical se va efectua doar în cazul în care viitorii soți vor solicita acest lucru și doar cu acordul în scris al acestora.

Pînă în prezent, examenul medical înainte de căsătorie era obligatoriu pentru a se depista bolile care pot fi transmise copiilor.

„Nu sînt de acord cu noua modificare, pentru că riscăm să avem o generație tînă ră bolnavă. Numai printr-un examen medical serios vom afla ce maladii avem, iar unele se pot preveni. Din contra, actualmente ar trebui să se înăsprească modul de obținere a certificatelor respective”, spune Cristina, 20 de ani.

Dorina, 22 de ani, afirmă: „Din punct de vedere formal, e foarte bine că au modificat această lege, dar din punctul de vedere al sănătății societății cred că nu e bine, deoarece sînt mulți tineri care nu știu care e starea sănătății lor. Ei sînt viitori părinți. Pînă la urmă, e bine că au anulat obligativitatea, totuși, sîntem un stat democratic”.

Alexandru, 27 de ani, spune că „peste 90% dintre tineri, pur și simplu, achitau o taxă de 200–300 de lei unei instituții medicale pentru acest certificat medical. A doua zi obțineau certificatul cu toate ștampilele medicilor, care demonstra că sînt absolut sănătoși, ceea ce am făcut și noi”.

Solicitat de JURNAL, geneticianul Adrian Crețu susține că orice tînr trebuie să facă în mod conștient un control medical. „Un test genetic de compatibilitate între tineri nu este oportun pînă la căsătorie. În primul rînd, deoarece un test genetic pentru toți pacienții nu există, deși pericolul de concepere a unui copil de o femeie cu Rh negativ și partenerul său cu Rh pozitiv există, fenomen numit izoimunizare. Aici sînt incluse căsătoriile între două persoane înrudite printr-un strămoș comun, fenomen numit consanguinitate – încrucișarea între «rude de sînge»”, informează medicul genetician.

Directorul Centrului municipal de zi și de plasament pentru copii de vîrstă fragedă și familie Maria Jăchiu spune că fiecare cuplu trebuie să efectueze examenul medical. Acesta trebuie să fie obligatoriu pentru că se răsfrînge mai tîrziu asupra familiilor tinere, prin nașterea copiilor cu diferite malformații. Acest control ar preveni nașterea multor copii bolnavi, afirmă directorul. Referindu-se la modificarea legislativă, șefa Oficiului Stare Civilă, sectorul Rîșcani, mun. Chișinău, a comunicat că este de acord cu modificarea făcută pentru că fiecare e liber să facă o alegere de a efectua sau nu un control medical.

După <http://ziar.jurnal.md>

◆◆ FRONTAL

- ◆ De ce au fost modificate prevederile *Codului familiei* asupra examenului medical obligatoriu înainte de căsătorie?
- ◆ Care sînt argumentele medicilor pentru păstrarea examenului medical obligatoriu?
- ◆ Care sînt argumentele populației contra examenului obligatoriu?
- ◆ Realizați analiza SWOT a deciziei Parlamentului RM de a anula examenul medical obligatoriu pentru tinerii care intenționează să se căsătorească, făcîndu-l opțional.

◆◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Fiecare echipă va proiecta cîte un poster destinat afișării în holurile Oficiilor Stare Civilă din țară. Posterele vor fi adresate persoanelor care intenționează să se căsătorească și vor fi menite să le convingă a se supune benevol examenului medical prenuptial.
- ◆ Prezența posterele în tehnica *Unul stă, ceilalți circulă*: cîte un reprezentant al fiecărei echipe va rămîne lîngă poster pentru a comenta și a răspunde la întrebări, ceilalți vor inspecta posterele afișate.

2

Raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre soți

Cine se bucură la avere ia soț(ie) fără plăcere.
(proverb popular)

REPERE TEORETICE

În cadrul unei familii se pot stabili atât relații patrimoniale, cât și nepatrimoniale, ele formînd obiectul dreptului civil. Relațiile patrimoniale sînt acelea ale căror conținut poate fi evaluat în bani și le invocăm atunci cînd vorbim despre probleme de proprietate, pe cînd cele nepatrimoniale sînt cu preponderență drepturi legate de noțiunea de moralitate. Relațiile care presupun drepturi egale membrilor familiei sînt fixate în Codul familiei:

Articolul 16. Egalitatea soților în relațiile familiale

- (1) Toate problemele vieții familiale se soluționează de către soți în comun, în conformitate cu principiul egalității lor în relațiile familiale.
- (2) Fiecare dintre soți este în drept să-și continue ori să-și aleagă de sine stătător îndeletnicirea și profesia.
- (3) Soții își determină domiciliul în mod liber și independent.
- (4) Relațiile dintre soți se bazează pe stimă și ajutor reciproc, pe obligații comune de întreținere a familiei, de îngrijire și educație a copiilor.

Articolul 18. Relațiile nepatrimoniale ale soților

- (2) Soții își datorează reciproc sprijin moral și fidelitate conjugală.

Codul familiei al RM

INDIVIDUAL

- ◆ Dezvoltă mesajul proverbului *Trei lucruri scot omul din casă: ploaia, fumul și femeia rea* într-un eseu de o pagină, utilizînd exemple din literatură sau cinematografie.
- ◆ Cum se potrivește acest proverb basmului *Fata babei și fata moșneagului*?

PRE-text

Desigur, se va întâmpla și să vă certați. Dar iată un sfat pe care mi l-a dat o femeie care era la moment căsătorită de cincizeci de ani: „Important este să nu generalizezi niciodată. Nu începe fraza cu «Tu niciodată nu...» sau «Tu întotdeauna...» Spune foarte exact ce anume te irită. Poți spune: «Neghiobule, ai uitat să iei hainele de la curățătoria chimică, am rămas fără haine de îmbrăcat la serviciu, mi-ai stricat toată săptămîna!» Dar nu «Ai uitat să iei hainele, niciodată nu faci nimic pentru mine, ești un egoist și jumătate!» E în regulă dacă spui: «Sînt furioasă că am luat bilete ca să mergem la teatru, iar tu ai uitat și te-ai reținut la birou pînă tîrziu», dar nu «Niciodată nu ieși cu mine în oraș! Îți pasă numai de carieră!» Cu cît mai mult generalizezi, cu atît mai distrugător este efectul”.

Libby Purves

ÎN ECHIPE

◆ Bazîndu-vă pe cunoștințele de psihologie și experiența de viață, elaborați un set de 10 *Sfaturi pentru tinerii căsătoriți*, menite să-i ghideze în comunicarea cotidiană și soluționarea conflictelor.

INFORMEAZĂ-TE

Regimul legal al bunurilor soților

Articolul 20. Încheierea căsătoriei

(1) Bunurile dobîndite de către soți în timpul căsătoriei aparțin ambilor cu drept de proprietate în devălmășie, conform legislației.

(2) Sînt proprietate în devălmășie bunurile procurate din contul:

a) veniturilor obținute de fiecare dintre soți din:

- activitatea de muncă;
- activitatea de întreprinzător;
- activitatea intelectuală;

b) premiilor, indemnizațiilor și altor plăți, cu excepția celor care au un caracter de compensare (ajutor material, despăgubire pentru vătămarea sănătății etc.);

c) altor mijloace comune.

(3) Sînt proprietate în devălmășie a soților bunurile mobile și imobile, valorile mobiliare, depunerile și cotele de participație în capitalul social din instituțiile financiare sau societățile comerciale, care au fost construite, constituite, procurate sau făcute din contul mijloacelor comune, precum și alte bunuri dobîndite în timpul căsătoriei, chiar dacă sînt procurate sau depuse pe numele unuia dintre soți.

(4) Dreptul la proprietate în devălmășie se extinde și asupra soțului care nu a avut un venit propriu, fiind ocupat cu gospodăria casnică, cu educația copiilor sau din alte motive temeinice.

(5) Sînt proprietate în devălmășie a soților bunurile care au fost dobîndite din ziua încheierii căsătoriei pînă în ziua încetării acesteia. Instanța judecătorească este în drept, în baza cererii soțului interesat care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei, să declare bunurile dobîndite de către el în perioada cît soții au dus gospodării separate proprietate a acestuia.

Articolul 22. Proprietatea personală a soților

(1) Bunurile care au aparținut fiecăruia dintre soți pînă la încheierea căsătoriei și bunurile primite în dar, obținute prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite de către unul dintre soți în timpul căsătoriei, sînt proprietate personală a fiecăruia dintre soți.

(2) Lucrurile de uz personal (îmbrăcămintea, încălțămîntea și alte obiecte), cu excepția bijuteriilor de preț și altor obiecte de lux, sînt proprietate personală a soțului care le folosește, indiferent de timpul și modul de dobîndire.

Articolul 24. Urmărirea bunurilor soților

(1) Fiecare soț răspunde pentru obligațiile proprii cu bunurile proprietate personală și cu cota-parte din proprietatea în devălmășie, care poate fi determinată de către instanța judecătorească la cererea creditorului.

(2) Soții răspund cu întreg patrimoniul lor pentru obligațiile care au fost asumate în interesul familiei, fie și numai de unul dintre ei, precum și pentru repararea prejudiciului cauzat ca urmare a săvîrșirii de către ei a unei infracțiuni, dacă prin aceasta au sporit bunurile comune ale soților.

Regimul legal al bunurilor soților**Articolul 27. Contractul matrimonial**

Contractul matrimonial este convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia.

Articolul 28. Încheierea contractului matrimonial

(1) Contractul matrimonial poate fi încheiat pînă la înregistrarea căsătoriei sau, în orice moment, în timpul căsătoriei.

(2) Contractul matrimonial încheiat pînă la înregistrarea căsătoriei intră în vigoare la data înregistrării acesteia.

(3) Contractul matrimonial se încheie în formă scrisă și se autentifică notarial. Nerespectarea acestor prevederi atrage nulitatea contractului.

Articolul 29. Conținutul contractului matrimonial

(1) Prin contractul matrimonial soții pot modifica regimul legal al proprietății în devălmășie stabilit la art. 20.

(2) Contractul matrimonial poate stabili că toate bunurile dobîndite de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei sînt proprietate personală a soțului care le-a dobîndit.

(6) Părțile nu sînt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauze care ar afecta capacitatea juridică sau de exercițiu a soților, dreptul lor de adresare în instanța judecătorească pentru reglementarea relațiilor personale dintre ei, inclusiv a drepturilor și obligațiilor dintre ei și copiii lor, care ar limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere, care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale.

Devălmășie, s.f. Drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane numite devălmași îl au asupra aceluiași bun nedivizat între ele în cote-părți. (*Dicționar de termeni juridici*, 2000)

William Hogarth. *Contract matrimonial*. Din seria: *Căsătorie la modă*

- ◆ Observați „interesul” personajelor care participă la această scenă față de încheierea contractului: mirele se admiră în oglindă, mireasa cochetează cu un tânăr avocat, tatăl miresei ține în mâini contractul, iar tatăl mirelui – un enorm arbore genealogic.
- ◆ Comentați situația surprinsă în tablou.
- ◆ Faceți prognoze asupra viitorului acestei căsătorii.

◆ FRONTAL

- ◆ Ghidîndu-vă de articolele din *Codul familiei*, determinați cui aparține, legal, proprietatea:
 - 1) Ioana și Ioachim sînt căsătoriți de 30 de ani. Ioana moștenește un apartament de la sora sa. *Cui aparține acum apartamentul?*
 - 2) Spiridon și Viorica au încheiat un contract matrimonial, conform căruia toate bunurile posedate de Viorica vor deveni proprietatea lui Spiridon. Contractul a fost încheiat pe 30.09.2012, iar căsătoria urmează să aibă loc pe 04.03.2013. În decembrie 2012 Viorica cîștigă 500 000 lei la loterie. *Cui îi aparțin, legal, banii?*
 - 3) Tănase și Artina sînt căsătoriți de cinci ani. Recent, Tănase a cumpărat o casă în centrul orașului Drochia și o dă în chirie. Tănase susține că banii obținuți din

arendă sînt banii lui personali, pe care nu e obligat să-i împartă cu soția, pentru că provin din casa lui. *Are dreptate Tănase?*

4) Pentru a-și procura un telefon mobil la prețul de 7 000 de lei cu ajutorul creditului, Artemie a pus în gaj motocicleta soției fără acordul acesteia. Pentru că Artemie n-a reușit să restituie creditul la timp, banca îi va confisca motocicleta. *Are banca dreptul de a face aceasta?*

Obligația de întreținere dintre membrii familiei

Articolul 74. Obligația părinților de a-și întreține copiii

(1) Părinții sînt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material.

Articolul 82. Obligația soților de a se întreține reciproc

(1) Soții își datorează întreținerea materială reciprocă.

Articolul 86. Obligația de întreținere dintre frați și surori

(1) Frații și surorile minore, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul la întreținere de la surorile și frații majori apți de muncă care dispun de mijloace suficiente.

(2) Același drept îl au surorile și frații majori inapți de muncă, care necesită sprijin material, dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii acestora de către copiii lor majori apți de muncă, de către soți (foștii soți) sau de către părinți.

Articolul 87. Obligația bunicilor de a-și întreține nepoții

(1) Nepoții minori, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul la întreținere de la bunicii care dispun de mijloace suficiente.

(2) Același drept îl au și nepoții majori inapți de muncă, care necesită sprijin material, dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii lor de către soți (foștii soți), copiii majori apți de muncă sau de către părinți.

Articolul 88. Obligația nepoților de a-și întreține bunicii

Bunicii inapți de muncă, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către copiii majori apți de muncă sau de către soți (foștii soți), au dreptul la întreținere de la nepoții majori apți de muncă care dispun de mijloace suficiente.

Codul familiei al RM

ÎN ECHIPE

- ◆ Împărțiți-vă în cinci echipe. Fiecare echipă va prelua unul din articolele *Codului familiei* ce țin de obligațiile de întreținere dintre membrii familiei și va prezenta un *studiu de caz* care să ilustreze articolul. Vă puteți inspira din cazuri reale sau ficționale cunoscute.
- ◆ Prezentați studiul de caz celorlalte echipe, care urmează să-l analizeze, recurgînd la legislația în vigoare.

Desfacerea căsătoriei

PRE-text

În Moldova, în 2011, s-au încheiat 25,9 mii căsătorii. Datele Biroului Național de Statistică arată o scădere cu 2,2%, față de 2010, rata fiind de 7 căsătorii la 1 000 de locuitori. Vârsta medie la prima căsătorie a fost de 26 de ani pentru bărbați și 24 de ani pentru femei.

Conform Biroului Național de Statistică, în 2011 s-au pronunțat, prin hotărâre judecătorească, 11 mii de divorțuri, mai puțin față de 2010, adică 3 divorțuri la 1 000 de locuitori. Unul din trei divorțuri intervine în primii 5 ani de căsătorie.

<http://bloguvern.md>

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 33. Temeiurile încetării căsătoriei

(1) Căsătoria încetează în urma decesului sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți.

(2) Căsătoria poate înceta prin divorț (desfacere), în baza cererii unuia sau a ambilor soți ori a tutorelui soțului declarat incapabil.

Articolul 34. Limitarea dreptului soțului de a cere desfacerea căsătoriei

În lipsa acordului soției, soțul nu poate cere desfacerea căsătoriei în timpul gravidității acesteia și timp de un an după nașterea copilului dacă acesta s-a născut viu și trăiește.

Articolul 35. Modalitatea de desfacere a căsătoriei

În cazurile prevăzute la art. 36 alin. (1) și (2), căsătoria se desface de către oficiul de stare civilă, iar în cazurile prevăzute la art. 36 alin. (4) și (5) și la art. 37 – pe cale judecătorească.

Articolul 36. Desfacerea căsătoriei la oficiul de stare civilă

(1) În baza acordului comun al soților care nu au copii minori comuni sau înfiați de ambii soți, în cazurile când între aceștia nu există litigii referitoare la partaj sau la întreținerea soțului inapt de muncă, căsătoria poate fi desfăcută de către oficiul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soți, cu participarea obligatorie a ambilor soți.

(2) La cererea unuia dintre soți, căsătoria poate fi desfăcută la oficiul de stare civilă dacă celălalt soț:

- a) a fost declarat incapabil;
- b) a fost declarat dispărut;
- c) a fost condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de 3 ani.

(3) Desfacerea căsătoriei și eliberarea certificatului de divorț au loc după expirarea termenului de o lună din ziua depunerii cererii de divorț.

(4) În cazul apariției litigiilor între soți cu privire la copii, la partaj sau la întreținerea soțului inapt de muncă care necesită sprijin material, desfacerea căsătoriei se face pe cale judecătorească.

(5) Dacă, după desfacerea căsătoriei de către oficiul de stare civilă, între soți apar litigii referitoare la partaj, la întreținerea copiilor minori sau a soțului inapt de muncă, acestea se vor soluționa pe cale judecătorească.

Articolul 39. Momentul încetării căsătoriei

(1) În cazul desfacerii căsătoriei la oficiul de stare civilă, aceasta încetează din ziua înregistrării divorțului, iar în cazul desfacerii căsătoriei pe cale judecătorească – din ziua când hotărîrea instanței judecătorești a rămas definitivă.

(2) Soții nu au dreptul să încheie o nouă căsătorie pînă la obținerea certificatului de divorț de la oficiul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul acestora.

Articolul 40. Restabilirea căsătoriei în cazul apariției soțului declarat decedat sau dispărut

(1) În cazul apariției soțului declarat, în modul stabilit de lege, decedat sau dispărut și anulării hotărîrii respective a instanței judecătorești, oficiul de stare civilă poate restabili căsătoria respectivă, la cererea comună a soților, dacă celălalt soț nu a încheiat o nouă căsătorie.

(2) În cazul restabilirii căsătoriei, se consideră că aceasta nu a fost întreruptă. Bunurile dobîndite în perioada de absență a unuia dintre soți aparțin soțului care le-a dobîndit.

Codul familiei al RM

INDIVIDUAL

- ❖ Examinează pe site-ul Biroului Național de Statistică (<http://www.statistica.md>), rubrica *Statistici pe domenii – Populație*, statistica din ultimii zece ani privind căsătoriile și divorțurile în Republica Moldova. Scrie un articol de analiză și popularizare a datelor, destinat presei curente.

Declararea nulității căsătoriei

Articolul 41. Declararea nulității căsătoriei

(1) Instanța judecătorească va declara nulă căsătoria dacă aceasta:

- a) a fost încheiată cu încălcarea prevederilor art. 11, 13, 14 sau 15;
- b) a fost încheiată cînd soții sau unul dintre ei nu a avut intenția de a crea o familie (căsătorie fictivă).

(2) Căsătoria declarată nulă se consideră ca atare din momentul încheierii ei.

Articolul 43. Împrejurările care înlătură nulitatea căsătoriei

(1) Instanța judecătorească poate recunoaște valabilă căsătoria dacă, în momentul examinării cauzei de nulitate, împrejurările care împiedicau încheierea acesteia au dispărut.

(2) Instanța judecătorească este în drept să respingă cererea de declarare a nulității căsătoriei în cazurile cînd aceasta a fost încheiată de către un minor care nu a atins vârsta matrimonială, dacă aceasta o cer interesele minorului sau dacă nu există acordul lui pentru încetarea căsătoriei.

(3) Căsătoria fictivă nu poate fi declarată nulă dacă, la momentul examinării cauzei, persoanele care au încheiat această căsătorie au creat deja o familie.

(4) Căsătoria nu poate fi declarată nulă după desfacerea ei, cu excepția cazurilor cînd a fost încheiată între rude a căror căsătorie este interzisă sau de către o persoană care, la momentul înregistrării căsătoriei, se află într-o altă căsătorie.

Articolul 44. Consecințele de declarare a nulității căsătoriei

Declararea nulității căsătoriei nu afectează drepturile copiilor născuți din această căsătorie.

Codul familiei al RM

FRONTAL

- ◆ Decideți dacă situația descrisă se referă la divorț sau la declararea nulității căsătoriei:
- 1) Tiberiu, căsătorit la 18 ani cu Harieta, a declarat, o lună după căsătorie, că fusese constrâns să se însoare de către părinții săi și părinții fetei, prin amenințări.
 - 2) Rodica este căsătorită cu Dumitru, însă îl iubește pe Aureliu și dorește să se căsătorească cu el.
 - 3) Efim și Raisa, frate și soră separați la naștere, au fost crescuți la case de copii diferite, iar fiind adulți au făcut cunoștință și ulterior s-au căsătorit. Căutând informații despre părinții săi biologici, Raisa constată că Efim îi este frate.
 - 4) Corina s-a căsătorit cu Sergiu când avea 14 ani, în baza unor documente falsificate.
 - 5) Faina s-a căsătorit cu Jamal pentru a obține un permis de ședere în Turcia. Cei doi nu au locuit niciodată împreună și nu s-au văzut, pentru prima și ultima dată, decît în ziua nunții.

Articolul 25. Împărțirea proprietății în devălmășie a soților

(5) Bunurile procurate pentru copiii minori (îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite școlare, instrumente muzicale, jucării etc.) se transmit gratuit soțului împreună cu care locuiesc copiii.

(6) Depunerile făcute de soți pe numele copiilor lor minori sînt proprietate a copiilor și nu se iau în considerare la partaj.

Vasili Maksimov. *Împărțirea averii*

REPERE TEORETICE

Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia națională și Planul de acțiuni pentru reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în iulie 2007. La acea vreme, se considera că 12 000 de copii trăiesc în orfelinatele și școlile internat mari din Moldova. Scopul reformei a fost de a „asigura și respecta dreptul copilului de a crește în familie” și de a reduce numărul copiilor din instituții cu 50%, precum și de a reorganiza instituțiile rezidențiale și a dezvolta servicii familiale de îngrijire alternativă (case de tip familie, servicii de asistență parentală profesionistă). Potrivit datelor UNICEF, în această perioadă, grație eforturilor comunității locale și internaționale, obiectivul reformei a fost atins – mai mult de jumătate din copiii din instituții și-au găsit o familie, iar 11 din cele 67 de instituții rezidențiale au fost închise. Au fost create 105 centre sociale de zi pentru familiile cu copii în dificultate; 36 de centre de plasament; 80 de case de tip familie în care au fost plasați 342 de copii; 164 de servicii de asistență parentală profesionistă, în care au fost plasați 239 de copii; au fost angajați 1 140 de asistenți sociali comunitari.

Autoritățile tutelare

Articolul 35. Autoritățile tutelare

- (1) Autorități tutelare sînt autoritățile administrației publice locale.
- (2) Autoritatea tutelară de la domiciliul persoanei care se află sub tutelă supraveghează activitatea tutorelui sau a curatorului ei.

Articolul 36. Instituirea tutelei și curatelei

- (1) Autoritatea tutelară este obligată să hotărască asupra instituirii tutelei sau curatelei în termen de o lună de la data primirii informației despre necesitatea instituirii.
- (2) Pînă la numirea tutorelui sau curatorului, atribuțiile lor sînt exercitate de autoritatea tutelară.

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 112. Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor rămași fără ocrotire părintească

- (1) Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor se pune pe seama autorității tutelare în cazurile de deces al părinților, de decădere a lor din drepturile părintești, de abandon, de declarare a părinților ca fiind incapabili, de boală sau absență îndelungată, de eschivare de la educația copiilor, de la apărarea drepturilor și intereselor lor legitime, inclusiv în cazul refuzului părinților de a-și lua copiii din instituțiile educative, curative sau din alte instituții în care se află aceștia, precum și în alte cazuri de lipsă a grijii părintești.
- (2) Autoritățile tutelare depistează copiii rămași fără ocrotire părintească, țin evidența acestora și, în fiecare caz aparte, în funcție de circumstanțele concrete în urma cărora copiii au rămas fără ocrotire părintească, aleg forma adecvată de protecție a copiilor, asigurînd controlul sistematic asupra condițiilor de întreținere, educație și instruire a acestora.

Articolul 115. Formele de protecție a copiilor rămași fără ocrotire părintească

- (1) Autoritatea tutelară asigură menținerea sau reintegrarea copilului rămas fără ocrotire părintească:
 - a) în familia biologică – familie în care s-a născut;
 - b) în familia extinsă – rudele lui de pînă la gradul IV inclusiv (în cazul cînd nu este posibil plasamentul în familia biologică).
- (2) În cazul imposibilității de aplicare a măsurilor menționate la alin. (1), copilul rămas fără ocrotire părintească va beneficia de următoarele forme de protecție, acordîndu-se prioritate formelor de protecție de tip familial față de cele rezidențiale:
 - a) adopția;
 - b) tutela (curatela);
 - c) asistența parentală profesionistă;
 - d) plasamentul în casa de copii de tip familial;
 - e) plasamentul în instituția rezidențială de orice tip;
 - f) alte forme de protecție, în condițiile legii.
- (3) La alegerea formei de protecție se va lua în considerare cu prioritate interesul superior al copilului, de asemenea, se va ține cont în mod obligatoriu de proveniența etnică, de apartenența la o anumită cultură, de religia, limba, starea de sănătate și dezvoltarea copilului în vederea creării unor condiții de viață care să asigure continuitatea în educația lui.

Articolul 143. Persoanele care pot fi numite tutori (curatori)

(1) Pot fi numiți tutori (curatori) o singură persoană fizică sau soțul și soția împreună dacă nu se află în vreunul din cazurile de incompatibilitate prevăzute la alin. (4) și au consimțit expres.

(2) La numirea tutorelui (curatorului) se iau în considerare calitățile morale și alte calități personale, posibilitățile candidatului de a-și îndeplini obligațiile de tutore (curator), relațiile lui și ale membrilor familiei lui cu copilul.

(3) Numirea tutorelui la copilul care a atins vârsta de 10 ani se face numai cu acordul copilului.

Articolul 148. Noțiunea de casă de copii de tip familial

Casa de copii de tip familial este o instituție particulară, creată pe baza unei familii, ținându-se cont de situația materială și nivelul spiritual al acesteia, în scopul întreținerii parțiale și educației copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească.

Articolul 149. Crearea caselor de copii de tip familial

(1) Casa de copii de tip familial se creează conform hotărârii autorității administrației publice locale, adoptate în baza avizului autorității tutelare, a cererii părinților educatori și a actelor anexate la aceasta.

(2) În casa de copii de tip familial pot fi cel mult 7 copii, inclusiv copiii proprii ai părinților educatori, dar nu mai puțin de 3 copii plasați.

Articolul 150. Părinții educatori

(1) Pot fi părinți educatori persoanele cu domiciliul pe teritoriul Republicii Moldova, care au atins vârsta de 25 de ani și ale căror calități morale și stare a sănătății permit îndeplinirea obligațiilor respective.

Articolul 151. Drepturile și obligațiile părinților educatori

(1) Părinții educatori au față de copiii plasați în casele de copii de tip familial drepturi și obligații similare celor ale tutorelui (curatorului).

(2) Părinții educatori beneficiază de remunerare și înlesniri în modul stabilit de Guvern.

Articolul 152. Copiii care pot fi plasați în casele de copii de tip familial

În casele de copii de tip familial pot fi plasați pentru întreținere și educație copiii orfani și copiii rămași fără ocrotire părintească în vîrstă de pînă la 14 ani.

Codul familiei al RM

Articolul 10. Copilul adoptabil

(1) Persoana poate fi adoptată doar pînă la împlinirea vârstei de 18 ani.

(3) Separarea fraților prin adopție, precum și adopția acestora de către persoane sau familii diferite sînt interzise, cu excepția cazurilor cînd această cerință contravine interesului superior al copilului sau cînd unul dintre frați nu poate fi adoptat din motive de sănătate.

(8) Tutorele sau curatorul, părintele educator din casa de copii de tip familial, asistentul parental profesionist au dreptul prioritar de a adopta copilul pe care îl au în îngrijire sau în plasament, cu excepția cazurilor în care el este adoptat de rudele sale de pînă la gradul IV inclusiv. Dacă persoana specificată este în același timp și rudă a copilului de pînă la gradul IV, dreptul prioritar de a-l adopta i se păstrează.

Legea nr. 99 privind regimul juridic al adopției

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ În ce circumstanțe poate deveni imposibilă menținerea copilului în familia părintească?
- ◆◆ În ce cazuri integrarea în familia extinsă ar putea avea efecte negative?
- ◆◆ Numiți cazuri în care copilul rămas fără protecția părinților nu poate fi înaintat spre adopție.
- ◆◆ Determinați soluția optimă pe care ar putea-o alege autoritatea tutelară în următoarele cazuri:
 - 1) Mihai are 12 ani. Părinții săi au plecat la lucru în Spania, lăsându-l cu bunica. Bunica s-a îmbolnăvit grav și nu se mai poate deplasa fără ajutor străin. Mihai și bunica trăiesc doar din pensia acesteia (700 de lei pe lună).
 - 2) Doinița are 3 ani. Mama ei a fost decăzută din drepturile părintești, iar tatăl este condamnat la închisoare pe viață. Nu are alte rude.
 - 3) Anastasia are 15 ani și este elevă. Ambii părinți i-au decedat, a rămas singură pe lume cu doi frați mai mici, de 3 și 2 ani. Alte rude nu are.
 - 4) Andrei, Ioan, Nichita și Paul sînt frați, toți sub vîrsta de 10 ani. Mama, plecată la lucru în Rusia, i-a lăsat în grija unei rude îndepărtate, care i-a dus pe toți la școala-internat și și-a apropiat casa lor.

PROIECT de grup ◆

- ◆◆ Distribuți, între echipe, următoarele forme de protecție a copilului rămas fără ocrotire părintească:
 - 1) plasamentul în familia extinsă; 2) adopția; 3) tutela (curatela); 4) asistența parentală profesionistă; 5) plasamentul în casa de copii de tip familial; 6) plasamentul într-o instituție rezidențială (casă de copii, școală-internat). Fiecare echipă se va documenta și va face o prezentare pe poster/în format Power Point, însoțită de comentarii verbale, analizînd punctele forte și punctele slabe ale formei de protecție care le-a revenit. Surse utile: *Codul familiei* (<http://lex.justice.md>), <http://ccfmoldova.org>, <http://ccfmoldova.wordpress.com>, <http://unicef.md>, Legea nr. 99 privind regimul juridic al adopției (<http://lex.justice.md/md/335424>).

◆◆ ÎN PERECHI

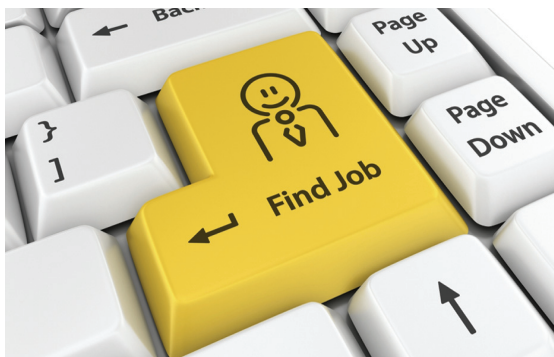
- ◆◆ Scrieți scenariul unui videoclip cu durata de pînă la un minut, menit să promoveze casele de copii de tip familial în Republica Moldova.

Numai muncitorul rău se ceartă cu uneltele lui.
(proverb irlandez)

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Acumulați colectiv, pe tablă, ocupațiile căror v-ar plăcea să vă dedicați după absolvirea liceului.
- ◆ Încercuiți denumirile de ocupații pentru care aveți deja unele competențe sau aptitudini.
- ◆ Comentați, sprijinindu-vă pe informații din surse extrașcolare, care dintre aceste ocupații au șansa de a se dovedi rentabile în climatul economic de astăzi.

◆ REPERE TEORETICE

Conform definiției oferite de Comisia Europeană, **dreptul muncii** este un ansamblu de dispoziții prin care se definesc drepturile și obligațiile lucrătorilor și angajatorilor la locul de muncă. La nivel comunitar, dreptul muncii reglementează două domenii principale: condițiile de muncă, inclusiv timpul de lucru, munca cu fracțiune de normă, contractele pe perioadă determinată, detașarea lucrătorilor etc.; informarea și consultarea lucrătorilor, inclusiv în caz de concedieri colective sau de transferuri de întreprinderi. În Republica Moldova tot ce ține de dreptul muncii este fixat în Codul muncii.

◆ INFORMEAZĂ-TE

Codul muncii al RM reglementează totalitatea raporturilor individuale și colective de muncă, controlul aplicării reglementărilor din domeniul raporturilor de muncă, jurisdicția muncii, precum și alte raporturi legate nemijlocit de raporturile de muncă.

Dispozițiile prezentului cod se aplică:

- a) salariaților cetățeni ai Republicii Moldova, încadrați în baza unui contract individual de muncă, inclusiv celor cu contract de formare profesională continuă sau de calificare profesională, care prestează muncă în Republica Moldova;

- b) salariaților cetățeni străini sau apatrizi, încadrați în baza unui contract individual de muncă, care prestează muncă pentru un angajator care își desfășoară activitatea în Republica Moldova;
- c) salariaților cetățeni ai Republicii Moldova care activează la misiunile diplomatice ale Republicii Moldova de peste hotare;
- d) angajatorilor persoane fizice sau juridice din sectorul public, privat sau mixt care folosesc munca salariată;
- e) salariaților din aparatul asociațiilor obștești, religioase, sindicale, patronale, al fundațiilor, partidelor și al altor organizații necomerciale care folosesc munca salariată.

Codul muncii al RM

◆ FRONTAL

◆ Determinați care din situațiile de mai jos **nu** se reglementează prin *Codul muncii al Republicii Moldova*:

- 1) Elevii clasei a XI-a „B” de la Liceul Teoretic nr. 3 din or. Strășeni fac muncă de voluntariat la azilul local de bătrâni.
- 2) Chung Lee, cetățean al Chinei, lucrează chelner la un restaurant chinezesc din Chișinău.
- 3) Mirela Sima, cetățeană a RM, este angajată în calitate de secretară la Ambasada Moldovei în Zimbabwe.
- 4) Cristina, elevă în clasa a XII-a, lucrează distribuitor de publicitate pentru o rețea de supermarketuri.
- 5) Maxim, elev în clasa a VII-a, s-a tocmit pentru vară la vecini să le prăsească porumbul pentru 10 lei/oră.
- 6) Mihăiță, în vîrstă de 10 ani, îl ajută pe Ichim Zabolica, pensionar, în atelierul de tîmplărie al lui Ichim.
- 7) În fiecare dimineață de vară, Maria și Ioana, eleve în clasa a VIII-a, udă roșiile de pe lotul părinților lor. La sfîrșitul verii, mama le dă cîte 200 de lei.
- 8) ONG „Prietenie” din or. Orhei angajează un contabil.
- 9) Studenții de la Universitatea de Stat din Moldova ajută la organizarea unui congres al Partidului Liberal.
- 10) Părintele Doroftei este preot la biserica „Schimbarea la Față” din or. Edineț.

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 6. Neîngrădirea dreptului la muncă și libertatea muncii

(1) Libertatea muncii este garantată prin *Constituția Republicii Moldova*.

(2) Orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă, a profesiei, meseriei sau activității sale.

(3) Nimeni, pe toată durata vieții sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea.

(4) Orice act juridic încheiat cu nerespectarea dispozițiilor alin. (1), (2) și (3) este nul.

Articolul 7. Interzicerea muncii forțate (obligatorii)

(1) Munca forțată (obligatorie) este interzisă.

(2) Prin muncă forțată (obligatorie) se înțelege orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare sau fără consimțământul acesteia.

(3) Se interzice folosirea sub orice formă a muncii forțate (obligatorii), și anume:

a) ca mijloc de influență politică sau educațională ori în calitate de pedeapsă pentru susținerea sau exprimarea unor opinii politice ori convingeri contrare sistemului politic, social sau economic existent;

b) ca metodă de mobilizare și utilizare a forței de muncă în scopuri economice;

c) ca mijloc de menținere a disciplinei de muncă;

d) ca mijloc de pedeapsă pentru participare la grevă;

e) ca mijloc de discriminare pe criterii de apartenență socială, națională, religioasă sau rasială.

(4) La munca forțată (obligatorie) se atribuie:

a) încălcarea termenelor stabilite de plată a salariului sau achitarea parțială a acestuia;

b) cerința angajatorului față de salariat de a-și îndeplini obligațiile de muncă în lipsa unor sisteme de protecție colectivă sau individuală ori în cazul în care îndeplinirea lucrării cerute poate pune în pericol viața sau sănătatea salariatului.

(5) Nu se consideră muncă forțată (obligatorie):

a) serviciul militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu îndeplinesc serviciul militar obligatoriu;

b) munca unei persoane condamnate prestată în condiții normale în perioada de detenție sau de liberare condiționată de pedeapsă înainte de termen;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Articolul 7¹. Interzicerea muncii nedeclarate

(1) Munca nedeclarată este interzisă.

(2) Prin muncă nedeclarată se înțelege orice muncă prestată de o persoană fizică pentru și sub autoritatea unui angajator fără a fi respectate prevederile prezentului cod referitoare la încheierea contractului individual de muncă.

Codul muncii al RM

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Identifică articolele din *Constituția RM* care se referă la muncă și compară-le cu prevederile *Codului muncii*. Care afirmații din *Constituție* au fost dezvoltate și extinse în *Codul muncii*?

◆◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆◆ Examinați, pe pagina <http://www.penitenciar.gov.md/ro/Activitatea-economica.html>, direcțiile de activitate economică efectuată de către deținuții din sistemul penitenciar al RM. Fiecare echipă va selecta una din întreprinderi, se va documenta asupra ei și va face o prezentare în plen sub formă de poster sau Power Point, însoțită de comentarii verbale. Prezentarea va elucida fezabilitatea amplasării afacerii în cauză în localitatea respectivă și a utilizării muncii deținuților. Pentru analiză, puteți recurge la cunoștințele voastre despre geografia economică a Moldovei.

Posibilități de angajare la muncă în țară și peste hotare

INFORMEAZĂ-TE

În Moldova a scăzut rata șomajului

În Moldova, în trimestrul II al anului 2012, rata șomajului a constituit 4,5%, în scădere cu 1,7 puncte procentuale comparativ cu aceeași perioadă din 2011 (6,2%). Potrivit informațiilor acordate NOI.md de către Biroul Național de Statistică, este vorba de proporția șomerilor în populația activă, calculată în conformitate cu metodologia Biroului Internațional al Muncii (BIM).

La bărbați, rata șomajului în Republica Moldova, la finele trimestrului II al anului curent, s-a estimat la 5,4%, iar la femei – 3,6%. Rata șomajului în mediul urban este de 6,8%, iar în mediul rural – 2,6%. În rândurile tinerilor (15–24 ani), rata șomajului în Moldova a constituit 11,2%. În categoria de vîrstă între 15 și 29 de ani, acest indicator a avut valoarea de 7,5%. În general, conform datelor Biroului Național de Statistică, numărul șomerilor în Republica Moldova, în trimestrul II al anului 2012, a constituit 57,6 mii persoane, sau cu 25 de mii mai puțin decît în trimestrul II al anului 2011. Totodată, șomajul a afectat într-o proporție mai mare bărbații – 60,9% din numărul total de șomeri, la fel și persoanele din mediul urban – 69,9%.

<http://noi.md>

◆◆◆ FRONTAL

- ◆◆ *Brainstorming.* Acumulați, pe o jumătate de tablă sau pe poster, idei pentru depășirea șomajului în mediul rural din Republica Moldova. Pe altă jumătate de tablă/poster, acumulați idei pentru depășirea șomajului în mediul urban. Încercuiți ideile care s-au referit la ambele spații.
- ◆◆ Formulați concluzii, reieșind din rezultatul asaltului de idei.

Site-uri web pentru promovarea contactelor profesionale: <http://www.linkedin.com>, <http://facebook.com>, <http://myspace.com> și alte rețele de socializare.

Puteți căuta locuri de muncă disponibile în Moldova pe <http://www.lucru.md>, <http://munka.md>, <http://www.olx.md>, <http://makler.md> ș.a.

◆◆ ◆ ÎN ECHIBE

- ◆◆ Elaborați un set de instrucțiuni pentru tânărul absolvent de universitate, care se află în căutarea primului său serviciu. Pentru a diversifica răspunsurile, fiecare echipă se va orienta spre absolvenții unei anumite instituții de învățământ, cu o specializare concretă. De exemplu: Universitatea Tehnică din Moldova, Facultatea Tehnologie și Management în Industria Alimentară.

PRE-text ◆

Vino la noi să-ți cunoști drepturile!

Un număr mare de cetățeni ai Republicii Moldova au plecat, iar mulți alții își fac planuri să plece la lucru peste hotare. Dar planurile de acasă nu întotdeauna se potrivesc cu realitățile din țara de destinație. Ajunși în Occident, o mulțime de moldoveni sînt exploatați de angajatori, sînt plătiți mai puțin decît prevede salariul minim garantat în țara respectivă și chiar devin victime ale muncii forțate.

Știm cu toții că nicăieri nu e mai bine decît acasă, dar, dacă totuși ai hotărît să-ți încerci norocul și ai găsit un loc de muncă avantajos peste hotare, Centrul de Informare a Lucrătorilor Migranți te poate ajuta să eviți astfel de situații neplăcute. Noi nu oferim servicii de angajare în cîmpul muncii, dar, în cazul în care ai găsit deja un loc de muncă sau ai încheiat un contract cu viitorul angajator, îți putem oferi informația de care ai nevoie despre drepturile fundamentale în țara de destinație, despre faptul cum să închei corect un contract de muncă și, în genere, cum să stabilești din start relații echitabile cu angajatorul tău.

Vino la noi să-ți spunem ce drepturi ai ca muncitor migrant în țările europene. Încă înainte de plecare trebuie să știi că tu, ca muncitor migrant, ai anumite drepturi fundamentale ale omului și drepturile privind munca în țara de destinație, indiferent dacă ai semnat contract cu angajatorul tău sau lucrezi informal. Aceste drepturi nu sînt formale, ele îți aparțin în mod real. Specialiștii Centrului nostru au studiat prevederile legale care funcționează în diferite state și și-au pregătit răspuns la întrebările care te frămîntă. Vino la noi să-ți cunoști drepturile!

Nu vrem să fii victimă a muncii forțate!

Potrivit datelor Organizației Internaționale a Muncii, circa 880 000 de muncitori migranți din țările UE sînt victime ale muncii forțate, majoritatea activînd în domenii precum agricultura, lucrul casnic, la fabrici sau în construcții. Prin muncă forțată se are în vedere situația cînd persoana este impusă să muncească împotriva voinței sale de către patroni sau intermediari,

prin violență, amenințări sau prin alte mijloace subtile, cum ar fi acumularea unor datorii pe numele muncitorului migrant, deposedarea de actele de identitate, amenințarea cu deportarea. Legislația internațională califică fenomenul muncii forțate drept crimă care se pedepsește penal. Victime ale muncii forțate sînt în special femeile – 58%, iar 30% din cazurile de exploatare țin de exploatarea sexuală. Europa Centrală și de Sud Est, precum și CSI sînt regiunile cu cel mai mare grad de muncă forțată, cu o prevalență de 4,2 la o mie de locuitori.

E puțin să știi a munci, trebuie să fii informat

Atît în țară, cît și peste hotare, moldovenii au reputația de oameni muncitori. Cu toate acestea, mii de concetățeni de ai noștri, care merg la lucru în Occident, nu reușesc să găsească locul de muncă și salariul promise. De cele mai multe ori, ei acceptă orice fel de muncă și sînt gata să execute orice comandă din partea stapînului numai să nu-și piardă sursa de existență. În special, nu este de invidiat soarta muncitorilor casnici, mulți dintre care lucrează fără contract, nu au permis de muncă, nici de ședere. Și această categorie de oameni este foarte numeroasă. De fapt, acceptînd munca forțată, ei acceptă statutul de sclav, fiind într-o dependență totală de angajator. Experiența de muncă în asemenea condiții devine un calvar pentru migrant și îi marchează personalitatea pentru toată viața. Niciun doctor și niciun medicament nu pot trata urmele lăsate de umilințele zilnice – indiferent dacă e vorba de discriminare și exploatare pe motive de muncă; de abuzuri cum ar fi hărțuirea sexuală, sau de elementara încălcare din partea angajatorului, care a promis un anumit salariu, ca apoi să îți dea unul de două ori mai mic sau să te pună să faci o muncă ce nu este stipulată în contract...

Cum să eviți asemenea situații?

Noi îți recomandăm ca imediat ce ai obținut un loc de muncă într-o țară din Occident, să aderi la sindicatul de la locul de muncă, dacă ești angajat într-o anumită breaslă, sau să te înscrii la sindicatul lucrătorilor casnici, dacă lucrezi într-o casă privată. Sindicatele te vor ajuta să eviți situațiile neplăcute și să beneficiezi de drepturile prevăzute în contractul colectiv de muncă negociat de sindicat și angajator, prevederile căruia se aplică pentru toți muncitorii, indiferent dacă este vorba de un migrant sau un cetățean al țării respective.

Ce informație îți poate oferi Centrul nostru?

Partenerii noștri ne-au ajutat să studiem și să elaborăm mai multe materiale concrete despre drepturile pe care le au muncitorii migranți atunci cînd devin membri de sindicat în diferite țări ale lumii. Știm cu toții că atît în Statele Unite ale Americii, cît și în Europa Occidentală sindicatele au tradiții puternice și constituie o forță care luptă activ pentru respectarea drepturilor fundamentale ale omului și a muncii. Noi îți vom pune la dispoziție această informație legală, pentru ca tu să nu fii abuzat, iar munca ta să fie răsplătită în conformitate cu normele prevăzute de lege, nu după bunul plac al angajatorului.

Cum ne poți contacta

Pentru orice informație te așteptăm, de luni pînă vineri, între orele 9.30–17.00, pe adresa: or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 67, bir. 412. Telefon de contact: (022) 27–22–20.

<http://muncaformala.md>

FRONTAL

♦ De ce muncitorii migranți sînt, de regulă, mai vulnerabili sub aspectul încălcării drepturilor lor decît localnicii?

- ❖ Acumulați, pe tablă sau pe poster, o listă de măsuri pe care le poate întreprinde viitorul migrant pentru a se asigura că nu va fi înșelat. Clasificați-le după categorii.
- ❖ Articolul susține că majoritatea victimelor muncii forțate activează în domenii precum agricultura, lucrul casnic, la fabrici sau în construcții. Explicați de ce anume aceste ocupații se pretează exploatarei migranților.
- ❖ Este posibilă exploatarea lucrătorilor din domeniul educației și al medicinei în străinătate? Dacă da, în ce mod?
- ❖ De ce migranții ezită, de regulă, să se adreseze autorităților și organelor de ordine locale?

◆◆◆ ÎN ECHIPE

- ❖ Elaborați un spot publicitar audio pentru Centrul de Informare a Lucrătorilor Migranți, destinat difuzării la posturile de radio naționale și străine. Pregătiți textul care va fi citit și determinați coloana sonoră.

PRE-text ◆

Cum se descurcă moldovenii reveniți acasă după mai mulți ani lucrați peste hotare

Peste 800 de moldoveni reveniți acasă de peste hotare au apelat, anul trecut, la **Agencia pentru Ocuparea Forței de Muncă**. Din teamă să nu șomeze, ei acceptă ofertele de muncă propuse. Statul îi susține financiar doar pe cei care își deschid mici afaceri. Ceilalți se descurcă cum pot.

Claudia Postolachi, din satul Fundul Galbenei, raionul Hîncești, este **profesoară de matematică**. Zece ani în urmă, din cauza sărăciei, a lăsat totul și a plecat la muncă peste hotare. Timp de șapte ani a îngrijit de bătrîni. Acasă se află deja de trei ani.

„Ruptura se vede, dar am depus munca pe care sînt în stare să o fac și m-am întors la școală. Nu voi mai pleca, fiindcă am nepoți, mai plec la ei, ne întîlnim”, a menționat profesoara de matematică Claudia Postolachi.

„Unii vor să lucreze pe specialitatea deținută anterior. În cazul în care nu e posibil, agențiile le propun o **recalificare**, să treacă un curs de formare profesională și să-și schimbe profesia”, a declarat reprezentantul AOFM Valentina Lungu.

În prezent, statul oferă prin intermediul programului „Pare 1 plus 1” granturi nerambursabile moldovenilor care revin acasă și vor să deschidă o afacere.

„Ministerul nu are bani, nu are buget rezervat pentru asemenea acțiuni, deși ne-am dori foarte mult, pentru că nu ne putem promova și realiza scopurile pe care ni le-am propus”, a precizat șefa Direcției Politici Migraționale Valentina Ungureanu.

Potrivit Agenției pentru Ocuparea Forței de Muncă, 130 de șomeri, dintre moldovenii întorși de peste hotare, au fost înregistrați pînă în iunie 2012.

<http://moldinit.com>

INDIVIDUAL

- ◆ Elaborează, pentru tine personal, Graficul T în care vei reprezenta argumentele pro și contra plecării tale (legale) la muncă necalificată (muncă casnică, tăietor de lemne, îngrijitor de animale, culegător de fructe/legume etc.) peste hotare. Gîndește-te la o țară concretă.
- ◆ Repetă analiza, de astă dată imaginîndu-ți că ești deja format în profesia pe care ți-o dorești.
- ◆ Care argumente s-au schimbat? Care au rămas la fel? În baza celor două Grafice T, expune-ți poziția într-un eseu intitulat, la alegere: *De ce îmi doresc să construiesc o carieră în Moldova* sau *De ce intenționez să plec la muncă peste hotare*.

Contractul individual de muncă

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 45. Noțiunea de contract individual de muncă

Contractul individual de muncă este înțelegerea dintre salariat și angajator, prin care salariatul se obligă să presteze o muncă într-o anumită specialitate, calificare sau funcție, să respecte regulamentul intern al unității, iar angajatorul se obligă să-i asigure condițiile de muncă prevăzute de prezentul cod, de alte acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, de contractul colectiv de muncă, precum și să achite la timp și integral salariul.

Articolul 46. Părțile contractului individual de muncă

- (1) Părțile contractului individual de muncă sînt salariatul și angajatorul.
- (2) Persoana fizică dobîndește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani.
- (3) Persoana fizică poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitată sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională.
- (4) Se interzice încadrarea în muncă a persoanelor în vîrstă de pînă la 15 ani, precum și angajarea persoanelor private de instanța de judecată de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în funcțiile și activitățile respective.
- (8) Este interzisă încheierea unui contract individual de muncă în scopul prestării unei munci sau a unei activități ilicite ori imorale.
- (9) Parte a contractului individual de muncă pot fi cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii, cu excepția cazurilor prevăzute de legislația în vigoare.

Articolul 47. Garanții la angajare

- (1) Refuzul neîntemeiat de angajare este interzis.
- (2) Se interzice orice limitare, directă sau indirectă, în drepturi ori stabilirea unor avantaje, directe sau indirecte, la încheierea contractului individual de muncă în funcție de sex, rasă, etnie, religie, domiciliu, opțiune politică sau origine socială.
- (3) Refuzul angajatorului de a angaja se întocmește în formă scrisă, cu indicarea datelor prevăzute la art. 49 alin. (1) lit. b), și poate fi contestat în instanța de judecată.

Articolul 64. Executarea contractului individual de muncă

(2) Salariații nu pot renunța la drepturile ce le sînt recunoscute prin prezentul cod. Orice înțelegere prin care se urmărește renunțarea la drepturile recunoscute salariaților sau limitarea acestora este nulă.

Articolul 88. Procedura de concediere în cazul lichidării unității, reducerii numărului sau a statelor de personal

(1) Angajatorul este în drept să concedieze salariații de la unitate în legătură cu lichidarea acesteia ori în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal (art. 86 alin. (1) lit. b) și c) doar cu condiția că:

- a) va emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre), motivat din punct de vedere juridic, cu privire la lichidarea unității ori reducerea numărului sau a statelor de personal;
- b) va emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre) cu privire la preavizarea, sub semnătură, a salariaților cu 2 luni înainte de lichidarea unității ori de reducerea numărului sau a statelor de personal. În caz de reducere a numărului sau a statelor de personal, vor fi preavizate numai persoanele ale căror locuri de muncă urmează a fi reduse;
- c) odată cu preavizarea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal, va propune în scris salariatului preavizat un alt loc de muncă (funcție) în cadrul unității respective;
- d) va reduce în primul rînd locurile de muncă vacante;
- e) va desface contractul individual de muncă în primul rînd cu salariații angajați prin cumul;
- f) va acorda salariatului ce urmează a fi concediat o zi lucrătoare pe săptămîină cu menținerea salariului mediu pentru căutarea unui alt loc de muncă;
- g) va prezenta, în modul stabilit, cu 2 luni înainte de concediere, agenției pentru ocuparea forței de muncă informațiile privind persoanele ce urmează a fi disponibilizate;
- h) se va adresa organului sindical în vederea obținerii acordului pentru concediere, în modul prevăzut de prezentul cod;
- i) în cazul în care reorganizarea sau lichidarea unității presupune reducerea în masă a locurilor de muncă, va informa, cu cel puțin 3 luni înainte, despre acest lucru organele sindicale din unitatea și ramura respectivă și va iniția negocieri în vederea respectării drepturilor și intereselor salariaților. Criteriile vizînd reducerea în masă a locurilor de muncă se stabilesc prin convențiile colective.

(2) În cazul în care, după expirarea termenului de preavizare de 2 luni, nu a fost emis ordinul (dispoziția, decizia, hotărîrea) de concediere a salariatului, această procedură nu poate fi repetată în cadrul aceluiași an calendaristic. În termenul de preavizare nu se include perioada aflării salariatului în concediul anual de odihnă, în concediul de studii și în concediul medical.

(3) Locul de muncă redus nu poate fi restabilit în statele unității pe parcursul anului calendaristic în care a avut loc concedierea salariatului care l-a ocupat.

(4) În caz de lichidare a unității, angajatorul este obligat să respecte procedura de concediere prevăzută la alin. (1) lit. a), b), f), g) și i).

Codul muncii al RM

FRONTAL

- ◆ Cunoașteți cazuri de încălcare a prevederilor *Codului muncii* în privința contractului individual de muncă?

- ◆ Cum s-au soluționat conflictele rezultate?
- ◆ Cum explicați faptul că anume 15 ani este vârsta minimă de încadrare în câmpul muncii în Republica Moldova?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Conspectează rezumativ condițiile de angajare, demitere și concediere din funcție, conform *Codului muncii* (accesibil în format electronic pe <http://lex.justice.md>).
- ◆ Identifică, în presa curentă sau pe Web, un caz de discriminare la serviciu. Prezintă-l colegilor în clasă.

Studiu de caz: Doi ani fără salarii și fără cartete de muncă

Mai bine de doi ani sînt fără serviciu, fără posibilitatea de a se angaja și, respectiv, fără salarii. Încă mai speră să se facă dreptate. Această speranță însă se stinge cu fiecare zi. Muncitorii de la SA „Moldcarton” nu și-au primit salariile din mai 2009. Întreprinderea e în proces de insolabilitate, iar cartetele de muncă ale muncitorilor mai sînt la întreprindere. Din acest motiv, ei nu se pot angaja oficial la un alt loc de muncă. Totodată, în lipsa cartetelor de muncă, ei nu pot beneficia de compensațiile destinate păturilor social vulnerabile.

Inițial, oamenii mai credeau că ar putea obține dreptate. Pe parcursul a doi ani însă au rămas tot mai puțini dintre cei care continuă să creadă. Unii au plecat la muncă peste hotare, alții au obosit de luptă, iar cei mai slabi de înger au plecat în neființă înainte de a-și soluționa problemele. Din păcate, numărul celor din urmă crește semnificativ.

Activitatea SA „Moldcarton” a fost stopată în mai 2009. Potrivit muncitorilor, dar și avocatului acestora, directorul întreprinderii știa că urmează sistarea activității „Moldcarton”, dar nu a informat angajații, ca aceștia să-și caute din timp un alt loc de muncă. Mai mult decît atît, ei au continuat să lucreze la întreprindere încă o jumătate de an fără a fi remunerați.

<http://muncaformala.md>

Insolabilitate, s.f. Situație a celui insolubil, incapacitate de a achita datoriile bănești. (DEX, 1998)

◆ FRONTAL

- ◆ Analizați cazul. Care prevederi ale legislației naționale au fost încălcate de către direcția întreprinderii?
- ◆ Ce pot întreprinde muncitorii pentru a obține dreptate?

Impozitele – prețul pe care îl achităm pentru posibilitatea de a trăi într-o societate civilizată.

Oliver Wendell Holmes Jr

Sistemul fiscal în Republica Moldova

◆ REPERE TEORETICE

Impozite și taxe și tipurile lor

În Republica Moldova se percep impozite și taxe generale de stat și locale. Conform Ministerului Finanțelor, sistemul impozitelor și taxelor generale de stat include: impozitul pe venit; taxa pe valoarea adăugată; accizele; impozitul privat; taxa vamală; taxele percepute în fondul rutier. Sistemul impozitelor și taxelor locale include: impozitul pe bunurile imobiliare; taxele pentru folosirea resurselor naturale; taxa pentru amenajarea teritoriului; taxa de organizare a licitațiilor și loteriilor pe teritoriul unității administrativ-teritoriale; taxa de plasare (amplasare) a publicității (reclamei); taxa de aplicare a simbolicii locale; taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii de deservire socială; taxa de piață; taxa pentru cazare; taxa balneară; taxa pentru prestarea serviciilor de transport auto de călători pe rutele municipale, orășenești și sătești (comunale); taxa pentru parcare; taxa de la posesorii de ciini; taxa pentru amenajarea localităților din zona de frontieră care au birouri (posturi) vamale de trecere a frontierei vamale.

DEX

Dreptul fiscal reglementează raporturile juridice care se nasc în procesul colectării impozitelor și taxelor de la persoanele fizice sau juridice care obțin venituri sau dețin bunuri impozabile ori taxabile.

Contribuabil s.m. și f. Persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit. (DEX, 1998)

A impune – Tranz. A supune pe cineva unui impozit. (DEX, 1998)

PROIECT individual ◆

- ◆ Documentează-te din sursele istorice despre taxele care existau în Moldova medievală și modernă. Prezintă un referat în care taxele istorice se compară cu cele de astăzi.

FRONTAL

- » În USSR exista taxa pentru cuplurile căsătorite fără copii. În opinia voastră, era o taxă justă? Argumentați.

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 14. Obiectul impunerii

(1) Obiect al impunerii îl constituie:

- a) venitul din orice surse aflate în Republica Moldova, precum și din orice surse aflate în afara Republicii Moldova, cu excepția deducerilor și scutirilor la care au dreptul, obținut de persoanele juridice și fizice rezidente ale Republicii Moldova care desfășoară activitate de întreprinzător, precum și de persoanele care practică activitate profesională;
- b) venitul din orice surse aflate în Republica Moldova, inclusiv facilitățile acordate de patron, precum și din orice surse aflate în afara Republicii Moldova pentru activitatea în Republica Moldova, cu excepția deducerilor și scutirilor la care au dreptul, obținut de persoanele fizice rezidente cetățeni ai Republicii Moldova care nu desfășoară activitate de întreprinzător;
- c) venitul din investiții și financiar din orice surse aflate în afara Republicii Moldova, obținut de persoanele fizice rezidente cetățeni ai Republicii Moldova care nu desfășoară activitate de întreprinzător;
- d) venitul din orice surse aflate în Republica Moldova și din orice surse aflate în afara Republicii Moldova pentru activitatea în Republica Moldova, cu excepția veniturii din investiții și financiar din orice surse aflate în afara Republicii Moldova, obținut de persoanele fizice rezidente cetățeni străini și apatrizi care desfășoară activitate pe teritoriul Republicii Moldova;
- e) venitul obținut în Republica Moldova de persoanele fizice nerezidente care nu desfășoară activitate de întreprinzător pe teritoriul Republicii Moldova.

Articolul 15. Cotele de impozit

Suma totală a impozitului pe venit se determină:

- a) pentru persoanele fizice și întreprinzători individuali în mărime de:
 - 7% din venitul anual impozabil ce nu depășește suma de 26 700 lei;
 - 18% din venitul anual impozabil ce depășește suma de 26 700 lei.

Articolul 33. Scutiri personale

(1) Fiecare contribuabil (persoană fizică rezidentă) are dreptul la o scutire personală în sumă de 9 120 lei pe an.

(2) Suma scutirii personale, stabilită la alin. (1), va constitui 13 560 lei pe an pentru orice persoană care:

- a) s-a îmbolnăvit și a suferit de boala actinică provocată de consecințele avariei de la CAE Cernobil;
- b) este invalid și s-a stabilit că invaliditatea sa este în legătură cauzală cu avaria de la CAE Cernobil;
- c) este părintele sau soția (soțul) unui participant căzut sau dat dispărut în acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței Republicii Moldova, cât și în acțiunile de luptă din Republica Afghanistan.
- d) este invalid ca urmare a participării la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței Republicii Moldova, precum și în acțiunile de luptă din Republica Afghanistan;
- e) este invalid de război, invalid din copilărie, invalid de gradul I și II;
- f) este pensionar-victimă a represiunilor politice, ulterior reabilitată.

Articolul 34. Scutiri acordate soției (soțului)

(1) Persoana fizică rezidentă aflată în relații de căsătorie are dreptul la o scutire suplimentară în sumă de 9 120 lei anual, cu condiția că soția (soțul) nu beneficiază de scutire personală.

(2) Persoana fizică rezidentă aflată în relații de căsătorie cu orice persoană specificată la art. 33 alin. (2) are dreptul la o scutire suplimentară în sumă de 13 560 lei anual, cu condiția că soția (soțul) nu beneficiază de scutire personală.

(3) Prevederile alin. (1) și (2) se vor aplica din luna următoare lunii în care au apărut circumstanțele necesare pentru exercitarea dreptului specificat în acestea.

Articolul 35. Scutiri pentru persoanele întreținute

Contribuabilul (persoană fizică rezidentă) are dreptul la o scutire în sumă de 2 040 lei anual pentru fiecare persoană întreținută, cu excepția invalizilor din copilărie pentru care scutirea constituie 9 120 lei anual.

Articolul 36. Alte deduceri

(1) Contribuabilul rezident are dreptul la deducerea oricăror donații făcute de el pe parcursul anului fiscal în scopuri filantropice sau de sponsorizare, dar nu mai mult de 10% din venitul impozabil. În acest scop, venitul impozabil al contribuabilului se determină fără a se lua în considerare scutirile ce i se acordă conform prezentului capitol.

(6) Se permite deducerea, în cuantumurile stabilite de legislație, a sumelor pentru primele de asigurare obligatorie de asistență medicală calculate de angajator, precum și a sumelor primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală achitate de persoanele fizice asigurate conform legislației.

(7) Se permite deducerea contribuțiilor obligatorii în bugetul asigurărilor sociale de stat achitate de persoanele fizice, pe parcursul anului fiscal, în cuantumurile stabilite de legislație.

Codul fiscal al RM

Articolul 20. Sursele de venit neimpozabile (selectiv)

În venitul brut nu se includ următoarele tipuri de venit:

b) despăgubirile și indemnizațiile unice primite, conform legislației, în urma unui accident de muncă sau în urma unei boli profesionale, de salariați ori de moștenitorii lor legali;

c) plățile, precum și alte forme de compensații acordate în caz de boală, de traumatisme, sau în alte cazuri de incapacitate temporară de muncă, conform contractelor de asigurare de sănătate;

d²) sumele primite de către persoane fizice și juridice ca despăgubire pentru prejudiciul cauzat sau/și venitul ratat ca urmare a efectuării cercetărilor arheologice pe terenurile aflate în proprietatea sau în posesia acestor persoane;

d³) sumele primite de către persoane fizice și juridice ca despăgubire pentru prejudiciul ce le-a fost cauzat ca urmare a unei acțiuni ilegale (inacțiuni) ori ca urmare a unor calamități naturale sau tehnogene, cataclisme, epidemii, epizootii;

e) bursele elevilor, studenților și persoanelor aflate la învățământ postuniversitar sau la învățământ postuniversitar specializat la instituțiile de învățământ de stat și particulare, în conformitate cu legislația cu privire la învățământ, stabilite de aceste instituții de învățământ, precum și bursele acordate de către organizațiile filantropice, cu excepția retribuției pentru activitatea didactică sau de cercetare, indemnizațiile unice acordate tinerilor specialiști angajați la lucru, conform repartiției, în localitățile rurale;

- f) pensiile alimentare și indemnizațiile pentru copii;
- g) indemnizațiile de concediere stabilite conform legislației;
- h) compensațiile nominative plătite păturilor insuficient asigurate, social vulnerabile ale populației, precum și prestațiile de asigurări sociale, care nu sînt achitate sub formă de anuități;
- i) patrimoniul primit de către persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova cu titlu de donație sau de moștenire;
- i¹) patrimoniul primit de către casele de copii de tip familial cu titlu de donație;
- l) ajutoarele primite de la organizații filantropice – fundații și asociații obștești – în conformitate cu prevederile statutului acestor organizații și ale legislației;
- o) sumele pe care le primesc donatorii de sînge de la instituțiile medicale de stat;
- s) ajutorul financiar obținut de către sportivi și antrenori de la Comitetul Internațional Olimpic, premiile obținute de către sportivi, antrenori și tehnicieni la competițiile sportive internaționale, bursele sportive și indemnizațiile acordate loturilor naționale în vederea pregătirii și participării la competițiile internaționale oficiale;
- t) ajutorul financiar obținut de Comitetul Național Olimpic și de federațiile sportive naționale de profil de la Comitetul Internațional Olimpic, federațiile sportive europene și internaționale de profil și de la alte organizații sportive internaționale;
- u) premiul național al Republicii Moldova în domeniul literaturii, artei, arhitecturii, științei și tehnicii, precum și premiile elevilor și profesorilor animatori acordate, în mărimi stabilite în actele normative în vigoare, pentru performanțele obținute în cadrul olimpiadelor și concursurilor raionale, orășenești, municipale, zonale, republicane, regionale și internaționale;
- x) veniturile persoanelor fizice obținute din activitatea în baza patentei de întreprinzător;
- y) veniturile obținute de persoanele fizice, cu excepția întreprinzătorilor individuali și gospodăriilor țărănești (de fermier), de la predarea materiei prime secundare, inclusiv a deșeurilor și a reziduurilor de hîrtie și de carton, de cauciuc, de plastic și de sticlă (cioburi de sticlă), de metale feroase și neferoase, a reziduurilor industriale care conțin metale sau aliaje ale acestora, precum și de la livrarea producției din fitotehnie și horticultură în formă naturală și a producției din zootehnie în formă naturală, în masă vie și sacrificată;
- z³) compensațiile pagubelor morale;
- z⁵) solda bănească a militarilor în termen, a elevilor și cursanților (studenților) instituțiilor de învățămînt militar și ai instituției de învățămînt superior cu statut de mare unitate specială;
- z⁶) veniturile obținute ca urmare a compensării daunei materiale cauzate, în partea în care compensația acordată nu depășește dauna materială cauzată (etc.)

După *Codul fiscal al RM*

FRONTAL

- ◆ Determinați care din aceste venituri sînt obiecte ale impunerii conform legislației în vigoare:
 - 1) Arhip Oglindă, lemnar, a primit 300 de lei de la primăria satului drept plată pentru tăierea lemnelor.
 - 2) Ignat Coadăroșie, elev în clasa a X-a, a primit un premiu bănesc de 500 de lei pentru ocuparea locului II la Olimpiada Republicană de Chimie.

3) Viorica Vrabie, tânăr specialist, profesoară, a primit 30 000 de lei indemnizație când a plecat după absolvirea universității să lucreze la gimnaziul din satul Trebisăuți.

4) Silvestru Ciocan, locotenent în Armata Națională, primește 1 500 de lei pe lună drept soldă.

5) Terențiu Moscalu, poet, a primit 12 000 de lei pentru publicarea versurilor sale în Franța.

6) Zaharia Deleanu, țăran fermier, a colectat pe parcursul verii 50 kg de pojarniță și 100 kg de mușețel, pe care le-a predat la stat. Remunerarea a constituit 10 lei pentru 100 g de plante.

7) Victoria Torpală a primit un onorariu de 15 000 lei pentru traducerea unui volum de 120 de pagini în limba chineză.

8) Aurica Plop, pensionară, dă în chirie un apartament cu trei camere pentru 300 euro/lună.

Forma CET08

Annexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr.1398 din 8 decembrie 2008

A	Persoanele nerezidente în țările B, C, D și E <i>Лица, не являющиеся гражданами B, C, D и E</i>
B	Persoanele care intenționează să-și schimbe domiciliul permanent din Republica Moldova în altă țară <i>Лица, намеренные сменить постоянное место жительства в Республике Молдова на постоянное место жительства в другой стране</i>
C	Persoanele care intenționează să se întoarcă în țara de domiciliu decedat <i>Лица, желающие вернуться на родину после смерти</i>
D	Persoanele care nu au domiciliu permanent în Republica Moldova, însă se află aici mai mult de 183 de zile pe parcursul anului fiscal <i>Лица, не имеющие постоянного места жительства в Республике Молдова, но находящиеся в ней более 183 дней в течение года</i>
E	Persoanele din localități ce nu au relații cu bugetul public național al Republicii Moldova <i>Лица из населенных пунктов, не имеющие взаимоотношений с бюджетом государственной Республики Молдова</i>

В остальных случаях лица не рассматриваются "V" В составе избранных формы предоставляется лист "V"

DECLARAȚIA / ДЕКЛАРАЦИЯ
 persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit pe perioada fiscală
 физического лица о подоходном налоге за налоговый период

Codul fiscal / Фискальный код _____
 Numele și prenumele / Фамилия и имя _____
 Codul fiscal al soției/soțului / Фискальный код супруги/супруга _____
 Codul fiscal al persoanelor întreținute / Фискальный код иждивенцев _____
 Domiciliul / Место жительства _____

Nr. din Nr./п/п	Denumirea surselor de venit Наименование источников доходов	Sumele veniturii brut отбитии (se indică suma totală până la efectuarea retențiilor) Сумма совокупного валового дохода (указывается сумма до счетов)	Suma impozitului pe venit care a fost reținut la sursa de plată Сумма подоходного налога, удержанная у источника выплаты
1.1.	Răzile salariale / Зарплата работ		
1.2.	Răzile salariale achitate de către patron în anul precedent / Зарплата выплач. на назначенная и предшествующем налоговом году		
1.3.	Venituri de la activitatea de întreprindător în cadrul unității economice persoanelor fizice / Доход от занятия предпринимательской деятельностью в составе экономического лица-физического лица		
1.4.	Creșterea de capital / Прирост капитала		
1.5.	Dobânda / Процентные начисления		
1.6.	Royalty / Роялти		
1.7.	Amplasările / Амортизации		
1.8.	Primele și pretenții impozabile, inclusiv obținute în formă nemonetară în urma concursurilor, tombolilor etc. / Налогооблагаемые премии и призы, включая полученные в виде выигрыша, развлечений и т.д.		
1.9.	Venituri din investiții și financiar obținut în strălămate / Инвестиционный и финансовый доход, полученный за рубежом		X
1.10.	Alte venituri / Другие доходы		
1.11.	Total / Итого		

Atenție!

Persoanele fizice prezintă declarația cu privire la impozitul pe venit din anul trecut pînă la 31 martie anul următor. Declarațiile se pot prezenta personal la Inspectoratele Fiscale raionale sau de sector (veniți cu buletinul de identitate), dar se pot depune și în format electronic la adresa <https://servicii.fisc.md>, serviciul Declarație electronică.

Serviciul oferă tuturor persoanelor fizice posibilitatea de a depune rapoartele fiscale cu aplicarea semnăturii digitale sau semnăturii electronice de autentificare. Serviciul reprezintă un instrument eficient de creare, verificare și transmitere a declarațiilor privind impozitul pe venit (CET08) prin intermediul rețelei internet, fără necesitatea de deplasare la organul fiscal. Persoanele fizice beneficiază gratuit de serviciul Declarație electronică, iar valabilitatea semnăturii electronice de autentificare are un termen de 5 ani. Atenționăm că semnătura electronică de autentificare eliberată de către ÎS „Fiscservinform” acestei categorii de contribuabili poate fi utilizată și este valabilă doar în relația cu Serviciul Fiscal de Stat.

PRE-text

Sute de mii de cetățeni moldoveni riscă să rămână fără pensie

Republica Moldova nu are încă încheiate acorduri de asistență socială cu state ca Italia, Spania și Grecia, unde muncesc o parte importantă dintre moldovenii plecați peste hotare.

Astfel că moldovenii din aceste țări riscă să rămână fără pensie atunci cînd vor ajunge la vîrsta de pensionare, dacă pînă să plece din Moldova nu și-au atins stagiul de cotizare

stabilit de legislația națională. Este valabil și pentru persoanele care muncesc legal peste hotare.

„Pentru a beneficia de pensie, cetățenii trebuie să contribuie cel puțin 15 ani la fondul de pensii din Republica Moldova”, a declarat pentru Info-Prim Neo Laura Grecu, șefa Direcției politice de asigurări sociale din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Acordurile de asistență socială pe care Moldova le are încheiate cu un șir de state, la ziua de azi 8 la număr, garantează moldovenilor care muncesc legal peste hotare dreptul la pensie în ambele țări. În cazul în care o persoană muncește peste hotare, dar are domiciliul în Republica Moldova, la vârsta de pensionare trebuie să depună o cerere la Casa Națională de Asigurări Sociale. Cererea este expediată și în statul în care a muncit persoana. „Organele competente din Moldova calculează pensia pentru perioada în care cetățeanul a achitat taxa de stat în fondul de pensii din țară, iar pentru cealaltă perioadă calculează organele competente din statul în care a muncit persoana”, a mai spus Laura Grecu.

Șefa Direcției politice de asigurări sociale a subliniat că nu există o deschidere din partea unor state ca Italia, Spania și Grecia, care nu vor să-și asume cheltuieli suplimentare de transferare a pensiilor în Moldova, în cazul în care moldovenii decid să se întoarcă acasă la vârsta de pensionare. Actualmente Ministerul Muncii este în proces de negociere cu Polonia, Lituania, Ungaria, însă nu se poate spune termenul concret când astfel de acorduri vor fi încheiate, pentru că procedura de ratificare este anevoioasă.

În Moldova vârsta de pensionare pentru bărbați este de 62 de ani. Stagiul de cotizare necesar obținerii dreptului la pensie este de 31 de ani, dar va crește anual cu 6 luni, pînă la 35 de ani. Vârsta de pensionare la femei este de 57 de ani. Pentru calcularea pensiei integrale în cazul femeilor este necesară confirmarea unui stagiul de cotizare de 30 de ani. Pentru o pensie parțială, atît bărbații, cît și femeile au nevoie de un stagiul de cotizare de nu mai puțin de 15 ani. Dacă o parte din stagiul de cotizare este obținut prin muncă legală peste hotare, atunci valoarea pensiei se calculează în funcție de contribuțiile aduse la fondul de pensii în fiecare stat în parte.

Potrivit informațiilor oferite de Casa Națională de Asigurări Sociale, în baza acordurilor semnate 52 de moldoveni primesc pensie din Bulgaria, iar 18 din România. Totodată, acum sînt 30 de solicitanți în proces de examinare pentru a primi pensie din Estonia, Cehia și Portugalia.

<http://info-prim.md>

FRONTAL

- ❖ De ce cetățenii Moldovei care și-au acumulat stagiul de cotizare peste hotarele Moldovei au totuși dreptul la pensie moldovenească?
- ❖ Au dreptul la pensie persoanele care au muncit peste hotarele Moldovei ilegal? De ce?
- ❖ De ce unele state nu se arată dispuse de a încheia acorduri bilaterale privind pensiile cetățenilor moldoveni?
- ❖ Ce se va întîmpla cu persoanele care primeau în Moldova salariul „la plic”, fără efectuarea contribuțiilor obligatorii în bugetul asigurărilor sociale de stat?

Importanța plății taxelor

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ În cultura populară bîntuie o atitudine negativă față de taxe și obligațiile fiscale ale cetățenilor.
Explicați ideea imaginii alăturate: ce anume se ironizează?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Realizați o contra-caricatură, menită să illustreze importanța achitării impozitelor.

INFORMEAZĂ-TE

1) *Taxă pe valoarea adăugată* (în continuare – TVA) – impozit general de stat care reprezintă o formă de colectare la buget a unei părți a valorii mărfurilor livrate, serviciilor prestate care sînt supuse impozitării pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a unei părți din valoarea mărfurilor, serviciilor impozabile importate în Republica Moldova.

Articolul 96. Cotele TVA (*selectiv*)

Se stabilesc următoarele cote ale TVA:

- cota-standard – în mărime de 20% din valoarea impozabilă a mărfurilor și serviciilor importate și a livrărilor efectuate pe teritoriul Republicii Moldova;
- cote reduse în mărime de:
 - 8% – la piinea și produsele de panificație, la laptele și produsele lactate, livrate pe teritoriul Republicii Moldova cu excepția produselor alimentare pentru copii care sînt scutite de TVA. în conformitate cu art. 103 alin. (1) pct. 2);
 - 8% – la medicamentele de la pozițiile tarifare 3001–3004, atît indicate în Nomenclatorul de stat de medicamente, cît și autorizate de Ministerul Sănătății, importate și/sau livrate pe teritoriul Republicii Moldova, precum și medicamentele preparate în farmacii conform prescripțiilor magistrale, cu conținut de ingrediente (substanțe medicamentoase) autorizate.

Codul fiscal al RM

◆◆ INDEPENDENT

- ◆ Examinează cîteva bonuri de casă, de preferință unele care includ mai multe mărfuri diferite. Observă valoarea TVA. Ce procent din suma totală a cecului a constituit-o TVA?

- ❖ Vizionează videoclipul de la adresa <http://www.reclame.md/TV/serviciul-fiscal-cereti-si-verificati-bonurile-de-casa.html>. Care este mesajul lui?
- ❖ Cine sînt categoriile de populație susținute (inclusiv) datorită TVA?

PRE-text

Contribuabilii care păstrează bonurile de casă vor putea cîștiga premii de pînă la 25 mii de lei

7 august 2008

Inspectoratul Fiscal Principal de Stat va organiza trimestrial concursuri pentru contribuabilii care cer și păstrează bonurile de casă, în conformitate cu Regulamentul privind modul de organizare a concursurilor pentru stimularea contribuabililor, aprobat în ședința de miercuri a Guvernului.

La concurs vor putea participa contribuabilii care au adunat peste 50 de bonuri de casă pentru bunurile procurate sau serviciile prestate, a căror sumă totală depășește 1 mie de lei. Pentru a participa la concurs, aceștia vor expedia bonurile, împreună cu o cerere de participare, pe adresa Inspectoratului Fiscal Principal de Stat. Premiile vor fi acordate prin tragere la sorți.

În cadrul concursului va fi acordat un premiu I în valoare de 25 mii de lei, precum și două premii II, în valoare de cîte 15 mii de lei, cinci premii III, în valoare de 5 mii de lei fiecare, 10 premii IV, în valoare de 1 000 de lei și 20 de premii V a cîte 500 de lei fiecare. Concursurile se vor desfășura în cazul în care se vor aduna cel puțin 100 de participanți. În caz contrar, cererile acestora vor fi transferate pentru trimestrul următor.

Pentru organizarea concursului se vor aloca anual 500 mii de lei. Potrivit serviciului de presă al Guvernului, scopul concursului este întărirea disciplinei de casă a întreprinderilor comerciale sau prestatoare de servicii prin eliberarea obligatorie a bonurilor de casă pentru decontările efectuate în numerar.

Din arhiva <http://economie.moldova.org>

FRONTAL

- ❖ Care erau obiectivele organizării concursului?
- ❖ Care credeți că a fost rezultatul acestei inițiative?
- ❖ Cît timp credeți că au continuat concursurile trimestriale?
- ❖ Dacă ar continua în prezent, ați participa la ele (eventual, de vreme ce bonurile nu sînt nominale, cu ajutorul rudelor și prietenilor)?

PATRIA		UNIBOLEY FISCAL
"Colaj" SRL Stefan cel Mare, 103		
Nr. fab. MCC 1580120		TD 013294
Id No 1002600043945		
Nr I I 82782821		
19/04/2010 14:13		NB #00010
CASIERUL 18 Doba Olsea		CASA #1
TICHET CINEMA		
01-0 50.00x2buc.		=100.00 A
ACHITAREA ÎN NUMERAR		100.00
TVA 20.00%		16.67
VÂNZAREA		100.00
RESTUL		0.00
DOCUMENTUL FISCAL		

Numai cînd se ridică pînă la starea civilă, omul este om cu adevărat, acționînd potrivit legilor morale, ascultînd de rațiune, iar nu de instinct.

Jean-Jacques Rousseau

Dreptul la asociere. Organizațiile cetățenești

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Examinați imaginea. De ce mîinile unite în acest mod sînt reprezentate drept simbol al efortului unit?
- ◆ Cum ați reprezenta, tot prin intermediul mîinilor, ideea de dezbinare și lipsă de unire?

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 39. Dreptul la administrare

- (1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.
- (2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.

Articolul 40. Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme.

Articolul 41. Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice

- (1) Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri.
- (2) Partidele și alte organizații social-politice sînt egale în fața legii.
- (3) Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.
- (4) Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale.
- (5) Asociațiile secrete sînt interzise.

- (6) Activitatea partidelor constituite din cetățeni străini este interzisă.
(7) Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face parte din partide se stabilesc prin lege organică.

Articolul 42. Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate

- (1) Orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.
(2) Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Articolul 52. Dreptul de petiționare

- (1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.
(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Constituția RM

FRONTAL

- ◆ Reconstituți logica de la baza deciziei de a interzice asociațiile secrete.
- ◆ Imaginați-vă că acest aspect al Constituției este supus dezbaterilor parlamentare. Analizați în Graficul T argumentele pro și contra asociațiilor secrete în Republica Moldova.
- ◆ Constituția interzice activitatea partidelor constituite din cetățeni străini. Cum credeți, de ce?
- ◆ Sînt prin aceasta încălcate drepturile cetățenilor străini?
- ◆ Dați exemple de tematică a petițiilor care pot fi înaintate autorităților publice de către un colectiv de persoane.

INDIVIDUAL

- ◆ Alege o cauză socială care te interesează și redactează textul unei petiții adresate autorităților relevante.

INFORMEAZĂ-TE

Societatea civilă este reprezentată de instituțiile și organizațiile sociale și civice care constituie temelia unei democrații funcționale. Organizațiile societății civile se implică în luarea deciziilor privind dezvoltarea socială sau a deciziilor de interes public. Societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic și care nu sînt părți ale unei instituții fundamentale ale statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, orga-

nizațiile neguvernamentale – asociații sau fundații, sindicatele, uniunile patronale – sînt actori ai societății civile, care intervin pe lîngă factorii de decizie, pe lîngă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă.

Societatea civilă descrie un întreg sistem de structuri care permit cetățenilor noi roluri și relații sociale, prin diferite modalități de participare la viața publică.

Dincolo de aspectul instituțional, societatea civilă este formată din cetățeni, care, asociați sub diferite forme, participă la viața publică, influențează politicile, apără și promovează interesele populației.

După <http://www.fndc.ro>

Societatea civilă este ansamblul formelor de organizare care asigură „o solidaritate și o capacitate de reacție spontană a indivizilor și a grupurilor de indivizi față de deciziile statului și, mai în general, față de tot ce se petrece în viața de zi cu zi a țării. (După Wikipedia)

ONG sînt formațiuni benevole, de sine stătătoare, constituite prin libera manifestare a voinței cetățenilor asociați pe baza comunității de interese profesionale și/sau de altă natură, în vederea realizării în comun a drepturilor civile, economice, sociale și culturale, care nu au drept scop obținerea profitului.

ONG-urile mai sînt numite „organizații necomerciale”, „organizații non-profit”, „organizații neguvernamentale”, „sectorul asociativ necomercial”, „societate civilă”, „sectorul trei”, „asociații fără scop lucrativ”, „organizații fără scop patrimonial” etc. (După: e-democracy.md)

FRONTAL

- ❖ Pornind de la informația de mai sus, listați pe tablă toate instituțiile societății civile, locale și naționale, pe care le cunoașteți și determinați ce tip de instituție (ONG, organizație comunitară etc.) reprezintă fiecare.
- ❖ Ce scopuri își propun să atingă aceste instituții?
- ❖ Vi s-a întîmplat să interacționați cu ele sau să participați la activitățile lor? Povestiți despre experiența voastră.

REPERE TEORETICE

Într-o societate democratică, organizațiile neguvernamentale au rolul generic de a răspunde unora dintre nevoile comunității care nu sînt acoperite în totalitate de alte tipuri de instituții și de a oferi posibilitatea unei participări cît mai largi a cetățenilor la viața publică.

În acest sens, organizațiile neguvernamentale își pot asuma diverse funcții:

- ◆ Intermedierea relației dintre cetățeni și autorități;
- ◆ Facilitarea integrării sociale și politice a cetățenilor (organizațiile reprezintă un cadru de participare civică);
- ◆ Furnizarea de bunuri și servicii către comunitate;
- ◆ Reprezentarea intereselor unor grupuri din cadrul societății.

Există trei categorii principale de ONG-uri:

1. Organizații filantropice sau orientate spre beneficiul public.
2. Organizații bazate pe „beneficiul reciproc” al membrilor lor.
3. Organizații „de presiune”, care împing guvernul să ofere servicii.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Examinează lista ONG-urilor de pe portalul ong.md (<http://ong.md/index.php?page=catalog>).
- ◆ Selectează 5 ONG-uri, citește descrierea lor și determină la care categorie se referă fiecare.
- ◆ Cum ai determinat aceasta?

Rolul societății civile în democratizarea societății

PRE-text ◆

Ce este participarea

Majoritatea sistemelor de guvernare sînt bazate pe conceptul „democrației reprezentative”, care presupune participarea cetățenilor, o dată la cîțiva ani, la alegerea reprezentanților lor în structurile statului. Același mod de exprimare a voinței poporului se aplică și la noi, o dată la 4 ani prin vot direct sînt aleși deputații în Parlamentul țării.

Totuși durata unui mandat este destul de lungă, dacă ținem cont de faptul că trăim într-o lume în schimbare. Prin urmare, este puțin probabil ca ordinea priorităților să rămîină aceeași pe parcursul celor 4 ani dintre scrutinele electorale. De asemenea, este puțin probabil ca cineva să poată anticipa problemele ce apăreau ulterior, pentru ca acestea să fie discutate de politicieni și cetățeni în timpul campaniilor electorale. Astfel, ca acțiunile elitei politice să fie pe măsura așteptărilor cetățenilor, apare necesitatea ca cei din urmă să participe permanent la procesul de luare a deciziilor, și nu doar o dată la patru ani, prin vot. Deși experiența ultimilor 2 ani ne arată că putem vota mai des, însă mai des nu înseamnă mai bine.

Dreptul cetățenilor de a iniția proiecte de legi sau organiza referendumuri, de a fi consultați pe diverse proiecte de decizii constituie elemente ale „democrației participative”, care vine să compenseze anumite carențe ale „democrației reprezentative”. Altfel spus „democrația participativă” este relația continuă dintre ales și alegător, funcționarul public și alegător. Este practic „dialogul cu cetățeanul”. În mod ideal toți membrii unei comunități trebuie să aibă posibilitatea de a participa la luarea deciziilor în comun.

După <http://www.particip.gov.md>

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Examinează site-ul <http://www.particip.gov.md>.
- ◆ Alege un proiect de pe pagina <http://particip.gov.md/proiecte.php> și participă la discutarea lui.
- ◆ Pregătește un raport pentru colegii de clasă despre proiectul prezentat, exprimându-ți și propria atitudine vizavi de el.

Dreptul cetățeanului la vot

INFORMEAZĂ-TE

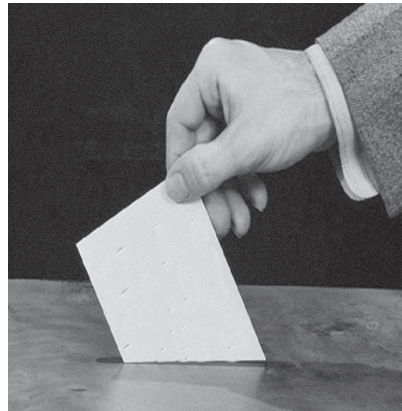
Articolul 38. Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

(1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Constituția RM

66. Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane nu se admite. Membrul biroului electoral al secției de votare înmînează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, numai la prezentarea buletinului de identitate cu fișă de însoțire, în care se indică domiciliul sau reședința alegătorului pe teritoriul secției de votare respective. La primirea buletinului, alegătorul semnează în lista electorală în dreptul numelui.

În cazul în care alegătorul, din anumite motive, nu deține buletin de identitate în ziua votării, acesta își poate exercita dreptul de vot în baza actelor de identitate stipulate la art. 53, alin. (3) din *Codul electoral*.

69. Buletinul de vot se completează de către alegător numai în cabina pentru vot secret. Alegătorul care nu este în stare să completeze de sine stătător buletinul are dreptul să invite în cabină o altă persoană, cu excepția membrilor biroului electoral, membrilor reprezentanți ai concurenților electorali și a persoanelor autorizate să asiste la operațiunile electorale. Aceste cazuri vor fi consemnate aparte în raportul biroului electoral al secției de votare.

70. Dacă alegătorul a completat greșit buletinul, la cererea lui, biroul electoral al secției de votare anulează acest buletin și îi eliberează imediat, o singură dată, un nou buletin de vot. Acest caz va fi menționat în procesul-verbal cu privire la votare și în lista electorală.

71. În cazul în care alegătorul, din motive de sănătate sau din alte motive temeinice, nu poate veni în localul de votare, biroul electoral al secției de votare desemnează, la cererea orală

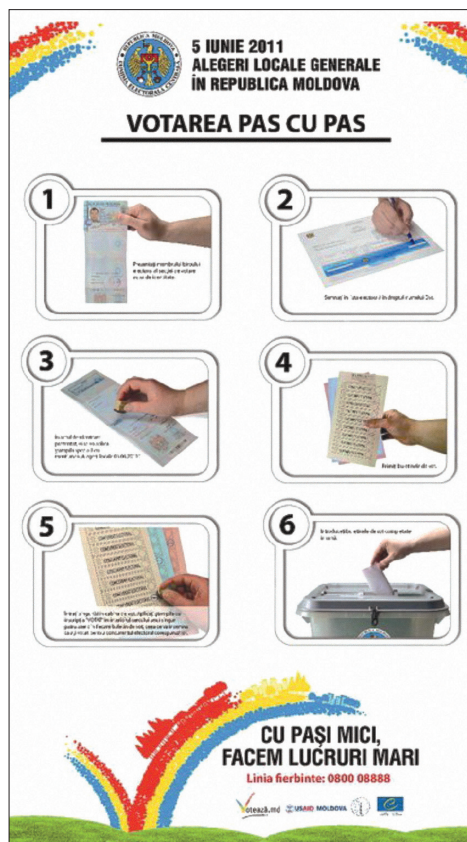
sau scrisă a acestuia, cel puțin doi membri ai biroului electoral care se deplasează cu o urnă de vot mobilă și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul pentru ca acesta să voteze. Votarea la locul aflării alegătorului se efectuează conform listei de alegători, întocmite de biroul electoral al secției de votare în baza cererilor acestora. Cererile pot fi făcute în scris sau oral, începând cu 2 săptămâni înainte de ziua votării și pînă la ora 15.00 în ziua votării. Persoanele neînscrise într-o asemenea listă nu pot vota la locul aflării. În lista electorală, în dreptul numelui persoanei respective se face mențiunea „Votat la locul aflării”.

72. Pentru a evita sustragerea membrilor biroului electoral al secției de votare de la obligațiile sale, deplasarea la domiciliul alegătorilor poate fi efectuată în ultimele ore ale timpului de votare, dar nu mai tîrziu de ora 20.00. Totodată urna de vot mobilă trebuie să fie restituită la secția de votare pînă la ora 21.00.

73. Persoanele deținute pe baza unui mandat de arestare pînă la pronunțarea sentinței judecătorești, persoanele condamnate la privațiune de libertate a căror sentință nu este definitivă, cele care execută o sancțiune contravențională sub formă de arest și persoanele condamnate la privațiune de libertate prin hotărîre judecătorească definitivă pentru infracțiuni ușoare și mai puțin grave votează în conformitate cu punctul 71 din prezentul Regulament.

74. În misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova votarea se efectuează în conformitate cu prevederile *Codului electoral*.

Regulamentul cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare

- ❖ Justificați necesitatea aplicării ștampilei speciale în buletinele de identitate ale cetățenilor.
- ❖ Ne putem identifica la secția de votare cu ajutorul pașaportului străin? De ce?
- ❖ De ce este important să participe la votare un număr cît mai mare din cetățenii care se bucură de acest drept?

Alegeri parlamentare 5 aprilie 2009 Campania de informare și educație civică

Pentru buna desfășurare a procesului electoral, Comisia Electorală Centrală a inițiat și desfășurat o amplă campanie de educație civică și informare a alegătorilor. Sloganul întregii campanii este: VOTUL TĂU CONTEAZĂ! NU EZITA, VOTEAZĂ! (în limba rusă: ТВОЙ ГОЛОС ИМЕЕТ ЗНАЧЕНИЕ! ГОЛОСУЙ, ОТДАЙ ПРЕДПОЧТЕНИЕ!).

În cadrul campaniei au fost elaborate 12 spoturi sociale, inclusiv 4 – de mobilizare a electoratului, 7 – de informare asupra procedurilor de votare și unul – despre procedura de vot peste hotarele țării. Toate spoturile au fost realizate în limba de stat și în limba rusă și sînt însoțite de subtitre pentru a facilita înțelegerea lor de către persoanele cu dizabilități. Spoturile au fost difuzate prin intermediul a 23 de posturi de televiziune care cumulativ acoperă tot teritoriul Republicii Moldova. Totodată, acestea au fost difuzate prin intermediul IPNA Compania „Teleradio-Moldova”. Spoturile elaborate de Comisia Electorală Centrală au fost difuzate prin instituțiile audiovizuale menționate de 4 064 de ori.

De asemenea, au fost plasate 8 billboard-uri în Chișinău, 12 billboard-uri în regiuni, 20 light-box-uri și 6 street-line-ri în Chișinău. Au fost realizate și distribuite 200 000 de pliante cu informație pentru studenți, 20 000 de postere de mobilizare, 150 000 de calendare mici, 7 000 de pixuri cu logoul campaniei de informare, 50 000 inserturi pentru pașaport, 40 000 de pliante cu adresele ambasadelor; 10 000 buclete pentru cetățenii moldoveni aflați peste hotare. Materialele informative au fost distribuite prin intermediul a două echipe mobile în toate raioanele republicii. Cele destinate alegătorilor din afara țării au fost repartizate prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe și al Integrării Europene tuturor reprezentanțelor diplomatice ale RM, iar prin intermediul ÎS „Gărilor și Stațiile Auto”, ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău” și ÎS „Calea ferată din Moldova” cetățenilor moldoveni la ieșirea din țară.

Un alt instrument utilizat de către CEC pentru a informa alegătorii este pagina web www.voteaza.md. Aceasta a fost lansată pe 16 martie și deja a avut mai mult de 10 000 de vizitatori.

<http://cec.md>

FRONTAL

- ◆ De ce este nevoie de o campanie de informare în preajma alegerilor?
- ◆ Acumulați, pe poster sau în caiete, întrebările și neclaritățile pe care le aveți în privința organizării procedurii de vot în Republica Moldova.
- ◆ Vizitați individual paginile web www.voteaza.md și <http://cec.md> și căutați răspunsuri la aceste întrebări.
- ◆ Discutați soluțiile în plen.
- ◆ Informați-vă asupra rolului observatorilor la alegeri și comentați imaginea alăturată.

6

Relațiile Republicii Moldova cu principalele organizații europene: realizări, probleme și perspective

Dacă țara trebuie să aibă un loc în concertul Europei, apoi nu va putea ajunge prin industrie, nici prin comerț, decît numai prin învățămînt.

Mihail Kogălniceanu

Dreptul la asociere. Organizațiile cetățenești

◆ PROVOCARE ◀▶

- ◆ Dați exemple de organizații și instituții care se ocupă, în Republica Moldova, de promovarea integrării europene.
- ◆ Atît în *Constituția RM*, cît și în legile în vigoare se stipulează, de regulă, că, dacă există divergențe între acestea și convențiile și tratatele cu aceeași temă, la care Republica Moldova este parte, au prioritate reglementările internaționale. De ce reglementările internaționale au prioritate?

PRE-text ◆

Rezultatele celei de-a 14-a runde de negocieri a Acordului de asociere RM–UE

În perioada 21–22 ianuarie 2013, la Chișinău a avut loc cea de-a 14-a rundă de negocieri a Acordului de asociere între Republica Moldova și UE. Delegația RM a fost condusă de vice-ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Natalia Gherman, iar cea din partea UE de directorul în cadrul Serviciului European al Acțiunii Externe, Gunnar Wiegand.

În cadrul negocierilor, părțile au avansat considerabil în definitivarea textului Acordului de asociere, fiind finalizate practic negocierile prevederilor capitolului „Justiție, libertate și securitate”. Astfel, au mai rămas a fi convenite doar clauzele ce vizează circulația cetățenilor RM în UE, care sînt corelate cu evoluțiile din cadrul dialogului RM–UE în domeniul vizelor.

De asemenea, au continuat negocierile asupra preambulului Acordului în cadrul cărora părțile au convenit asupra mai multor prevederi.

Un alt subiect al discuțiilor l-au constituit prevederile Acordului privind monitorizarea implementării Acordului și procedurile ce vor fi aplicate în acest sens, în mod special în cazul armonizării legislației RM la cea a UE. Totodată, a fost efectuat un schimb de viziuni asupra modalităților de punere în aplicare provizorie a Acordului, ținând cont de procedurile de ratificare îndelungate prin care va trebui să treacă.

Concomitent, RM și UE vor începe să elaboreze Agenda de asociere care se va baza pe prevederile deja negociate ale Acordului și va constitui o foaie de parcurs pentru realizarea priorităților Acordului de asociere.

Următoarea rundă de negocieri a Acordului de asociere, inclusiv a prevederilor privind crearea unei zone de comerț liber aprofundat și cuprinzător cu UE, va avea loc la Bruxelles, în luna martie 2013.

<http://www.mfa.gov.md>

PROIECT individual

◆ Distribuți între voi numele statelor UE, câte un stat de persoană (dacă clasa numără mai mult de 28 de persoane, unele state vor reveni la doi elevi; dacă mai puțin, selectați statele majore). Fiecare se documentează individual, în presa curentă și pe web, despre poziția țării care i-a revenit față de lărgirea hotarelor UE în general și posibila accesie a Moldovei în particular.

JOC DE ROL

În baza informației acumulate independent, simulați o masă rotundă privind admiterea Moldovei în Uniunea Europeană, unde fiecare va reprezenta atitudinea țării despre care s-a documentat.

PRE-text

Iurie Leancă anunță un nou termen pentru liberalizarea regimului de vize

29 decembrie 2012

Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Iurie Leancă, anunță un nou termen pentru semnarea Acordului privind liberalizarea regimului de vize. „Eu cred că 2014 ar trebui să fie un termen și un obiectiv realist, dar trebuie să ne axăm pe lupta cu corupția, reforma instituțiilor de forță, respectarea drepturilor fundamentale ale omului, să demonstrăm că frontiera noastră este bine păzită, transparentă. Deci, nu este simplu”, a spus ministrul de externe, sâmbătă, 29 decembrie, în cadrul emisiunii „Viața Publică” la Radio Moldova, transmite Info-Prim Neo.

Iurie Leancă a declarat că UE a stabilit unele criterii și condiționalități de ridicare a regimului de vize mult mai dure în raport cu Republica Moldova, după ce în implementarea regimului fără de vize cu Serbia sau Macedonia au fost scoase la iveală mai multe probleme. Numărul de solicitanți de azil politic în Suedia, Germania a crescut foarte mult, mai ales din partea unor categorii care folosesc acest regim în scopuri personale sau pentru a câștiga ceva bani.

Referitor la liberalizarea regimului de vize pentru Republica Moldova, ministrul a mai spus că sînt cîteva domenii care țin de capacitatea de interacțiune între mai multe instituții. Ministrul s-a referit și la lupta cu corupția, reforma instituțiilor de forță. Potrivit oficialului, Republica Moldova trebuie să demonstreze această luptă nu doar la nivel de armonizare a legislației, dar și la nivel cotidian.

În cadrul emisiunii, ministrul a menționat că anul 2012 a fost un an bun, cu anumite succese și cu anumite schimbări spre binele cetățenilor. Potrivit ministrului, a fost un an de maximă intensitate, s-a reușit intensificarea relației de ansamblu cu UE, ca această relație să fie mai eficientă și să acopere și mai multe domenii. „Există deja și primele rezultate palpabile pentru cetățeni. Un exemplu este intrarea în vigoare a Acordului privind spațiul aviatic cu UE și efectele asupra costurilor билетelor avia. Constatăm că avem o piață mult mai dinamică în acest sens, cu tarife de descreștere, o creștere a intensității de zboruri”, a spus ministrul.

Anul trecut Iurie Leancă a declarat că va demisiona în cazul în care pînă în ianuarie 2013 nu vor fi asigurate condițiile necesare pentru ridicarea de către UE a regimului de vize pentru călătoriile pe termen scurt ale cetățenilor moldoveni în spațiul Schengen. În decembrie curent, ministrul și-a depus cererea de demisie, care însă nu a fost acceptată de către prim-ministrul Republicii Moldova.

<http://2012.europa.md>

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Care, în viziunea ministrului, sînt domeniile ce necesită rectificare în vederea liberalizării regimului de vize?
- ◆◆ De ce procesul de liberalizare a regimului de vize cu UE se tărăgănează, contrar așteptărilor?
- ◆◆ Ce progres s-a făcut în acest domeniu către momentul scrierii articolului?
- ◆◆ Ce modificări a suferit situația către momentul cînd realizați această sarcină?

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆◆ Împărțiți-vă în patru echipe. Examinați, în pagina Guvernului Republicii Moldova, *Planul de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană* (<http://www.gov.md/doc.php?l=ro&id=3397&idc=447>). Distribuți cele patru blocuri de activități între echipe. Fiecare echipă va reprezenta schematic, sub formă de clustering pe un poster, esența blocului care i-a revenit și îl va comenta pentru colegi în regimul *Unul stă, ceilalți circulă*.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Documentează-te despre Zona Schengen și corelația dintre Spațiul Schengen și Uniunea Europeană.
- ◆ Este posibil ca un stat să facă parte din Uniunea Europeană, dar nu și din Spațiul Schengen? Dacă da, exemplifică. Dacă nu, explică de ce nu.
- ◆ Este posibil ca un stat să nu facă parte din Uniunea Europeană, dar să intre în Spațiul Schengen? Dacă da, exemplifică. Dacă nu, explică de ce nu.
- ◆ Examinează, pe pagina Centrului Comun de Vize (<http://cac.md>), cerințele comune majorității statelor din Spațiul Schengen pentru perfectarea vizelor de tip C.

◆ REPERE TEORETICE

Produsul intern brut (prescurtat **PIB**) este un indicator macroeconomic care reflectă suma valorii de piață a tuturor mărfurilor și serviciilor destinate consumului final, produse în toate ramurile economiei în interiorul unei țări în decurs de un an. Acesta se poate calcula și la nivelul unei regiuni sau localități.

PIB-ul este suma cheltuielilor pentru consum a gospodăriilor private și a organizațiilor private nonprofit, a cheltuielilor brute pentru investiții, a cheltuielilor statului, a investițiilor în scopul depozitării, ca și cîștigurile din export din care se scad cheltuielile pentru importuri.

$PIB = \text{consum} + \text{investiții} + \text{exporturi} - \text{importuri}$

Aspecte legale ale integrării economice europene a Republicii Moldova

PRE-text ◆

Mărfuri mai diverse și mai ieftine, mai mulți investitori străini și, respectiv, mai multe locuri de muncă și salarii mai mari. Sînt doar cîteva dintre avantajele documentului negociat cu Bruxelles-ul.

Liberalizarea comerțului cu Uniunea Europeană poate avea un impact economic major asupra țării noastre, potrivit unui studiu realizat de experții de la centrele de analiză Ecorys (Olanda) și Case (Polonia). Autorii constată că, pe termen scurt, crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv va genera o creștere a produsului intern brut, în medie cu 3,2%, sau cu 75 milioane de euro pe an.

În timp, avansul economiei va fi chiar mai mare, de circa 5,4%, sau 142 milioane de euro pe an. Și salariile se vor majora, susțin experții, în medie cu 3,1%, pe termen scurt, și cu 4,8% într-o perspectivă de lungă durată. Efectele pozitive se vor face observate și în scăderea prețurilor pe piața moldovenească. Crearea zonei de liber schimb cu UE va îmbunătăți și balanța comercială a Republicii Moldova. Astfel, exporturile se vor majora cu 16%, iar importurile cu 8%, susțin specialiștii de la Ecorys și Case.

Cea mai mare creștere o va avea sectorul producției de zahăr, cu 187%. Aceasta în special datorită reducerii tarifelor aplicate la exportul pe piața UE. Impactul pozitiv va fi resimțit și

în domenii precum producția de cereale, textile și haine, precum și transportul aerian, unde creșterea se va accelera cu mai mult de 10%. Industria de carne, vehicule cu motor, electronice, computere și alte obiecte manufacturate vor înregistra creșteri între 8 și 22%.

Efectele pozitive vor fi resimțite și în UE. Ca valoare, acestea vor ajunge la circa 240 milioane de euro pe an. Ținând cont de faptul că UE este la ora actuală cea mai mare piață și cea mai mare economie din lume, efectul asupra PIB-ului general va fi nesemnificativ. „Astfel, este de așteptat ca impactul să fie mult mai pronunțat asupra economiei Republicii Moldova decât asupra celei europene”, concluzionează experții de la Ecorys și Case.

Economistul Viorel Chivriga susține că pentru orice țară, nu doar pentru Moldova, un astfel de acord reprezintă o oportunitate ce deschide accesul pe cea mai mare piață din lume. „Toate sectoarele economiei vor avea de câștigat, în special pe termen mediu și lung, dar va depinde de capacitatea companiilor de a se adapta la noile condiții”, spune expertul. Potrivit lui Chivriga, „acordul va duce la dezvoltarea concurenței loiale pe piața autohtonă, va deschide accesul la tehnologie și expertiză avansată, dar va necesita și un efort major de adaptare la noile condiții”.

În același timp, economistul atrage atenția și asupra procesului de negocieri. „O negociere proastă a condițiilor ar putea aduce prejudicii imense țării noastre și aici poate că nu ar trebui să grăbim lucrurile”, a precizat Viorel Chivriga. Anterior, comisarul european pentru comerț, Karel De Gucht, a anunțat că Moldova ar putea semna Acordul de liber schimb cu UE în toamna anului 2013.

„Nu sîntem încă pregătiți pentru o competiție cu producătorii din țările vestice, dar nici nu ne putem opune creării acestei zone de liber schimb. Tehnologia este veche, atît cea de producere, cît și cea de ambalare, și sîntem cu mult în urmă față de gospodăriile agricole din Franța sau Germania”, a declarat Constantin Putregai, președintele cooperativei agricole „Glia” din Pleșeni, Cantemir. „Nici la capitolul strategii de marketing nu stăm mai bine. Cred că cei puternici vor rezista, iar cei care nu vor corespunde cerințelor UE vor fi eliminați foarte ușor”, adaugă specialistul.

Raisa Bejan, director executiv al Uniunii Producătorilor de Zahăr, se așteaptă ca în urma acestui Acord să se mărească producția și astfel să fie create noi locuri de muncă. „Avem mai multe fabrici în țara noastră care staționează, pentru că nu avem piață de desfacere. Datorită accesului liber la piața UE, vom avea posibilitatea de a exporta o cantitate mai mare de zahăr”, a menționat aceasta. Totodată, Raisa Bejan s-a declarat convinsă că toți producătorii vor face tot posibilul să se adapteze la noile condiții, pentru că altă cale nu există. Economistul Viorel Chivriga crede că cele mai mari probleme de acces la piața UE le va avea sectorul zootehnic.

Prima rundă de negocieri a Acordului de liber schimb cu UE a avut loc în luna martie, la Chișinău, în cadrul căreia s-a încercat identificarea sectoarelor și grupurilor de mărfuri ce vor fi protejate sau liberalizate gradual. În cadrul următoarei runde, care va avea loc în iunie, la Bruxelles, negociatorii vor discuta conținutul și aspectele juridice ale acordului, iar la cea de-a treia rundă se va pune accent pe domenii sensibile pentru Republica Moldova.

După <http://adevarul.ro>

FRONTAL

- ◆ De ce Moldova nu este încă pregătită pentru a concura cu producătorii din vest?
- ◆ Ce pași trebuie parcurși pentru a soluționa această discrepantă?
- ◆ Care vor fi, pentru Moldova, beneficiile creării unei Zone de liber schimb?

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Alegeți un domeniu de producție bine dezvoltat în Moldova și pregătiți un scurt raport de marketing asupra posibilităților de desfacere a mărfurilor din domeniu pe piața UE. Aplicați-vă cunoștințele despre geografia economică a Moldovei și a Europei. Nu uitați să luați în considerare cultura și mentalitatea specifică țărilor implicate.

INFORMEAZĂ-TE

Moldova și Uniunea Europeană: aspecte recente ale integrării

Începînd cu 7 mai 2009, Republica Moldova participă la inițiativa Parteneriatului Estic, contribuind activ la dezvoltarea dimensiunii bilaterale și celei multilaterale.

Începînd cu 1 ianuarie 2010, Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Tratatului comunității energetice.

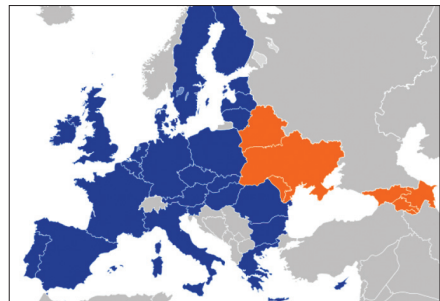
La 15 iunie 2010 a fost lansat Dialogul RM–UE în domeniul liberalizării vizelor. În ianuarie 2011, Republica Moldova a primit Planul de acțiuni privind liberalizarea vizelor, ce conține două seturi de condiții, care odată implementate vor contribui la instituirea unui regim fără vize între RM și UE.

La 1 mai 2011 a fost definit protocolul privind principiile generale pentru participarea RM la programele UE. Primul program UE la care RM planifica să participe este FP7.

Pe 26 iunie 2012 a fost semnat Acordul privind aderarea Republicii Moldova la spațiul aerian comun cu Uniunea Europeană.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Organizați dezbateri, în care clasa se va împărți în două tabere: susținătorii apropierii mai mari a Republicii Moldova de CSI și promotorii integrării europene și orientării vestice pentru țara noastră. Pentru argumente, studiați informațiile difuzate de structurile de stat și mass-media.

Link-uri utile: <http://www.mfa.gov.md/work-program-ro>, <http://www.moldova.md/md/europa>, <http://www.viza.md/content/republica-moldova-%C3%AEn-contextul-integr%C4%83rii-europene>, <http://www.interlic.md/tag/128/>, <http://www.viza.md/content/republica-moldova-csi>.

INDIVIDUAL

- ◆ Documentează-te asupra incidenței violenței în familie în Republica Moldova și în unul din statele vecine. Selectează câteva organizații care se ocupă de combaterea violenței în familie și prezintă un raport succint asupra situației la zi în Moldova și în țara aleasă.

PRE-text

Muncă în folosul comunității!

Persoanele condamnate pentru infracțiuni ușoare pot evita închisoarea! Cei reținuți pentru jaf, furt sau conducere în stare de ebrietate pot alege să muncească neremunerat în folosul comunității.

10 persoane care au ales să muncească neremunerat, în loc să facă pușcărie, au făcut curățenie pe strada Montană din sectorul Rîșcani al capitalei. Oamenii au fost supravegheați de reprezentanții preturii de sector.

Autoritățile spun că pedeapsa cu muncă neremunerată în folosul comunității este o șansă de reintegrare în societate pentru persoanele condamnate.

Judecătorii pot stabili pedepse cu muncă în folosul comunității de la 60 pînă la 240 de ore, calculînd cîte 2 ore de muncă neremunerată în loc de o zi de arest.

<http://www.jurnaltv.md>

FRONTAL

- ◆ Analizați în cadranul SWOT părțile forte, părțile slabe, oportunitățile și temerile legate de condamnarea celor vinovați de infracțiuni minore la muncă în folosul comunității în loc de detenție.

Puncte forte	Puncte slabe
Oportunități	Temerii

ÎN PERECHI

- ◆ Elaborați o listă de 10-12 lucrări concrete, pe care le-ar putea realiza condamnații din Moldova la muncă în folosul comunității.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Identifică în mass-media națională un caz recent de concediere injustă și analizează-l din punctul de vedere al legislației curente.

PRE-text ◆

Ministerul Finanțelor a renunțat la desfășurarea concursului pentru stimularea contribuabililor

29 martie 2010

Ministerul Finanțelor a elaborat un proiect de hotărâre a Guvernului prin care propune anularea concursului pentru stimularea contribuabililor de a solicita bonurile de casă, eliberate de întreprinderea comercială sau prestatorul de servicii.

Autorii proiectului, publicat de minister, consideră că acest concurs nu își realizează obiectivele.

„Pe parcursul celor șase ediții ale concursului respectiv s-a constatat o tendință de participare a unuia și aceluiași contingent de contribuabili și o parte considerabilă din acest contingent devenind câștigători în fiecare ediție a concursului, concomitent obțin câte două premii într-o ediție.”

Autorii proiectului nu exclud că înșiși angajații unităților comerciale trimit la concurs bonurile de casă lăsate de cumpărători.

„Această categorie de participanți la concurs nu aduc nicio contribuție la majorarea încasărilor la buget, însă câștigă premii din bugetul de stat”, consideră specialiștii de la minister.

INFOTAG precizează: Concursul se desfășoară începând cu anul 2008 cu scopul de a convinge cumpărătorii privind necesitatea de a solicita bonurile de casă pentru produsele procurate. Suma totală a premiilor acordate în perioada anilor 2008–2010 a constituit 600 mii lei (50 mii \$). Pentru organizarea și desfășurarea concursului au fost cheltuite suplimentar 41,63 mii lei.

<http://www.azi.md>

◆ FRONTAL

- ◆ De ce autoritățile au decis să renunțe la concurs?
- ◆ Cum credeți, erau îndreptățite dubiile lor asupra onestității participanților?
- ◆ Sugerați alte măsuri pentru promovarea în rândurile populației a responsabilității față de bonurile de casă.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Alege o funcție din administrația publică locală și pregătește CV-ul imaginar al unui candidat perfect la această funcție.
- ◆ Proiectează trei-patru sloganuri sub care acest candidat și-ar desfășura campania electorală.

FRONTAL

- ◆ În unele state africane și asiatiche, alegătorii ies de la secția de votare cu cerneală violetă sau albastră pe degetul arătător. De ce?

PROIECT individual

- ◆ (Alegeți-vă fiecare câte o țară din UE, prin tragere la sorți sau prin selecție liberă.) Imaginează-ți că ai devenit ambasadorul Republicii Moldova într-o țară din Uniunea Europeană. Redactează un program de activități culturale, pe care ambasada le va organiza pe parcursul unui an în scopul promovării integrării Moldovei în UE.
- ◆ Compune un discurs de 2 minute, pe care l-ai rosti, ca ambasador, la prezentarea scrisorilor de acreditare conducătorului statului respectiv.
- ◆ Ține discursul în fața colegilor.

INDIVIDUAL

- ◆ Alege un produs tipic moldovenesc și schițează, într-un poster sau în formă de prezentare electronică, o campanie publicitară de promovare a acestuia în Europa Occidentală.

INDIVIDUAL

- ◆ Reprezentați sub formă de benzi desenate, accesibile publicului larg, procedura de aplicare pentru viza Schengen la Centrul Comun de Vize din Chișinău.

Harta Uniunii Europene

VIAȚA ȘI SĂNĂTĂTEA
– VALORI PERSONALE
ȘI SOCIALE

U N I T A T E A

3

1

Sănătatea – element de cultură

O minte sănătoasă într-un corp sănătos.

Iuvenal

PROVOCARE

- ◆ Comentați maxima folosită ca motto.
- ◆ Sînteți de acord cu ea sau o puteți contrazice?
- ◆ Comparați-o cu contraaforismul propus de George Bernard Shaw: *Corpul sănătos este produsul unei minți sănătoase*. Cum îl înțelegeți?
- ◆ Aduceți exemple de situații de viață care confirmă sau infirmă cele două maxime.

PRE-text

Se poate glumi?

Da și nu.

Se poate – cînd ai de-a face cu oameni sănătoși.

Nu se poate – cu oameni bolnavi.

Se poate – cu oameni veseli și bine dispuși.

Nu se poate – cu oameni posaci și mîhniți.

Se poate – cu oameni de spirit.

Nu se poate – cu oameni proști.

Se poate – cu literați și artiști.

Nu se poate – cu gloabe literare și artistice.

Ion Luca Caragiale

FRONTAL

- ◆ Amintiți-vă de discuția despre comportamentul în vizită la spital din Modulul I.
- ◆ Despre ce nu se poate glumi cu oamenii bolnavi?
- ◆ Unele persoane sînt de opinia că bolnavii trebuie încurajați să gîndească doar la lucruri pozitive și deci trebuie să li se ascundă veștile proaste despre sănătatea lor. Voi cum credeți?

- ◆ **Colțurile.** Profesorul desemnează spațiile din clasă care vor corespunde celor trei poziții: *sînt de acord*, *nu sînt de acord*, *nu știu/nu sînt sigur* (de exemplu, lîngă ușă, lîngă geam și în fața tablei). Toți elevii ies în fața clasei. Profesorul va citi următoarele afirmații, iar elevii se vor deplasa în locul care corespunde opiniei lor. După fiecare afirmație și luare de poziție, grupurile în acord și în dezacord își vor expune argumentele, încercînd să-i convingă și să-i atragă pe elevii din celelalte două grupuri. Oricine are dreptul să treacă în alt „colț”, dacă i s-a schimbat opinia.

Afirmația:

- *Este mai bine ca bolnavul să nu-și cunoască diagnoza înfricoșătoare.*
- *Pacientul trebuie să aibă acces la toată informația legată de boala sa.*
- *Notițele despre starea pacientului sînt numai pentru ochii medicilor.*
- *Este preferabil ca omul să știe adevărul despre boala sa mortală.*
- *Bolnavii nu sînt medici și deci nu vor înțelege nimic în terminologia medicală.*
- *Numai medicul poate decide ce informație trebuie să i se dea pacientului.*
- *Pacientul trebuie să se supună deciziilor medicului fără discuții.*
- *În cazurile complicate, este mai bine să se consulte cîțiva specialiști în domeniu.*

◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Pe un poster, reprezentați, sub formă de arbore, conceptul de sănătate și elementele care contribuie la sănătate și cele care îi dăunează.
- ◆ Vernisați posterele pe perimetrul sălii de clasă și votați pentru cea mai convingătoare reprezentare.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Ce promovează imaginea de mai sus?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Schițați (foarte sumar și schematic) o altă imagine care să promoveze aceeași idee.

Raportul dintre starea mediului ambiant și sănătatea populației

PRE-text

Datorii

Oricît aş da, nu voi plăti vreodată
Măcar pe jumătate datoria,
Păduri, ce mi-ați întors copilăria
Spre cîntec, de-ați aflat-o-nsingurată.
Și-acum de cînt, greu voi găsi tăria
Să torn și eu în voi cîntarea toată,
Ce mi-ați crescut-o-n piept nemăsurată
Să-mi fie plînsul azi și bucuria.
Luăm din plin, restituim în rate,
Cînd iarba și pădurea-s cămătarii,
Sau unduirea apelor curate...
Doinesc stejarii în noi ca lăutarii.
Ci-i datorie fiecă cîntare
Sub frunțile acestea inspirate!

Aureliu Busuioc

FRONTAL

- ◆ Care este datoria eroului liric față de păduri?
- ◆ Explicați fraza:
*Luăm din plin, restituim în rate,
Cînd iarba și pădurea-s cămătarii,
Sau unduirea apelor curate...*

INDIVIDUAL

- ◆ *Agenda cu notițe paralele.* Selectează un rînd-două din poezie și comentează-l succint în caiet.
- ◆ Citiți comentariile în clasă, grupîndu-le după citatele selectate.

PRE-text

Cod galben de poluare în Republica Moldova

21.03.2012

Aer poluat peste limita admisibilă în mai multe localități din țară, avertizează Serviciul Hidrometeorologic de Stat, care a instituit cod galben în acest sens.

Ecologiștii consideră că acest fenomen este unul obișnuit pentru acest sezon, iar medicii consideră că sîntem supuși pericolelor.

Cu ajutorul unor filtre speciale se poate constata nivelul de poluare a aerului și, dacă se constată o depășire a cantității de praf în aer, atunci este instalat codul galben de poluare.

Potrivit șefului Centrului de Monitorizare a Calității Aerului, Violeta Bălan, „Aceste depășiri au înregistrat valori peste limita admisibilă de 3,2 la Bălți, 1,2 la Tiraspol și la Chișinău de 1,4”.

În acest context ecologistul Vladimir Garaba a menționat: „Acum lipsește învelișul verde. El într-o măsură oarecare protejează orașul și oamenii de praf. În casele situate în apropierea traseelor, străzilor aglomerate, concentrația de praf este mai mare”.

Potrivit medicilor, aerul poluat poate provoca afecțiuni grave: „Un pericol deosebit îl prezintă pacienții cu afecțiuni ale tractului respirator, rinită alergică, astm bronșic. Persoanele care suferă de aceste patologii, mai puțin să se plimbe pe afară, mai mult să stea în locuințe”, a menționat Tatiana Gorelo, șefa secției Alergologie, Centrul Mamei și Copilului, relatează Publika TV.

Precizăm că praful în orașe este un fenomen răspândit, medicii recomandă copiilor și persoanelor cu probleme ale aparatului respirator să evite în aceste zile plimbări în aer liber. Potrivit responsabililor de la Ex-Drupo, orașul Chișinău este curățat zilnic de cinci autospeciale, care stropesc străzile înainte de a fi măturate.

După *The Epoch Times*

FRONTAL

- ◆ Ce factori provoacă poluarea aerului în orașe?
- ◆ Poate fi poluat aerul din mediul rural? De ce?
- ◆ De ce aerul poluat este periculos și pentru persoanele sănătoase?

Factorii care afectează sănătatea

PROVOCARE

- ◆ Descifrați metafora care se conține în imaginea alăturată.
- ◆ De ce alergarea este considerată bună pentru sistemul cardiovascular?
- ◆ Ce alte ocupații care îl ajută pe om să se mențină în formă cunoașteți?
- ◆ Pe care dintre acestea le practicați?

PRE-text

5 probleme de sănătate cauzate de tehnologie

Tehnologia ne face viața mai ușoară prin noi metode de lucru, schimb de informații și divertisment, dar tot ea ne poate afecta sănătatea. Care sînt riscurile la care ne expunem dacă

petrecem prea mult timp în fața calculatorului sau la televizor sau dacă ascultăm muzică în căști multe ore pe zi la volum maxim?

1. Sindromul privitului la calculator

Ochiul uman nu este adaptat pentru privitul într-un singur punct în spațiu timp de ore în șir. Simptomele sînt: ochi oboșiți, iritație, roșeață, vedere încețoșată și vedere dublă. Din fericire, aceasta nu este o afecțiune permanentă.

Recomandări pentru prevenirea sindromului privitului la calculator:

- După o oră de stat în fața calculatorului, faceți pauze de 5–10 minute, pe parcursul cărora vă odihniți ochii.

- Luminozitatea monitorului trebuie reglată în funcție de obișnuințele fiecărei persoane. Lumina trebuie fixată astfel încît să vă simțiți bine în fața monitorului. Nu există studii care să ateste că purtarea ochelarilor antireflex sau pentru calculator ar îmbunătăți situația.

- Mărirea fonturilor, astfel încît să putem distinge cuvintele care apar pe monitor, plasîndu-ne la o distanță mai mare de acesta.

- Este important ca lumina să nu bată direct în monitor.

- Ideal ar fi ca monitorul să se afle chiar în fața noastră, să nu privim la el dintr-o parte. Dacă privim dintr-o parte, distanța față de cei doi ochi este puțin diferită. În felul acesta, un ochi face un efort mai mare și astfel apar dezechilibre.

2. Insomnia

Perioadele de lucru în fața monitorului la ore tîrzii pot fi dăunătoare. La fel se întîmplă și în cazul jocurilor. Un studiu a arătat că un joc video care implică împușcături suprimă nivelurile de melatonină, hormonul care este implicat în reglarea ciclurilor de somn și veghe. Un alt studiu a arătat că adolescenții care s-au uitat la televizor trei sau mai multe ore pe zi au avut un risc mai ridicat pentru probleme de somn frecvente.

3. Leziuni datorate mișcărilor repetitive

Mișcările mici și constante necesare pentru a manevra un mouse sau o tastatură pot irita tendoanele și vă pot expune la riscuri pentru dureri la umăr, antebraț sau mînă. Suprasolicitația poate afecta tot corpul, nu doar partea ocupată. Celulele vătămate eliberează substanțe numite citokine, care pot fi toxice pentru celulele nervoase și alte celule.

4. Obezitate

Există o relație directă între obezitate și modul de viață sedentar. Acum nu mai este vorba doar de televizor, petrecem mult timp și în fața calculatorului, la lucru sau acasă. Apoi, cînd facem pauză, în loc să ieșim la o plimbare ne jucăm tot la calculator. Mai mult de două ore pe zi petrecute în fața ecranului pot fi dăunătoare.

5. Probleme cu auzul

Chiar și atunci cînd sîntem afară, luăm diverse aparate electronice cu noi, iPoduri sau alte playere digitale. E frumos să te izolezi de vacarmul vieții moderne, dar, dacă ascuți muzică la căști îți poți spori riscul de a avea probleme cu auzul. S-a descoperit că mulți tineri își pierd capacitatea de a auzi frecvențe înalte, o problemă care apare de obicei la persoane în vîrstă.

Se recomandă o limită de expunere la zgomot de 85 decibeli, însă oamenii de obicei ascultă muzică în căști de la 85 la 110 decibeli. Nu este vorba doar de nivelul de zgomot, este importantă și durata expunerii la aceste sunete. Urechile noastre se pot recupera după un

sunet de sirenă, strident, dar scurt, însă expunerea la zgomot puternic timp de mai multe ore în fiecare zi poate distruge permanent celulele din urechea internă.

După <http://medlive.hotnews.ro>

◆◆ FRONTAL

- ◆ Care dintre informațiile din articol vă erau cunoscute?
- ◆ Care sînt noi?
- ◆ Cu care date sau concluzii nu sînteți de acord?
- ◆ Ce se poate face pentru a elimina pericolele vieții sedentare în fața monitorului?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Examinează-ți stilul de viață și determină căror din aceste pericole te expui.
- ◆ Elaborează un plan personal de activități pentru a contracara efectele nocive ale tehnologiilor asupra sănătății tale.

◆◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Împărțiți-vă în 4-5 echipe. Pregătiți cîte un poster care va face publicitate programelor pentru calculatoare sau smartphonuri, menite să monitorizeze starea sănătății și exercițiile legate de sănătate (numărul de kilometri parcurși pe jos, bătăile inimii, greutatea corporală, volumul de lichide consumate etc.).

◆ REPERE TEORETICE

Genofondul este rezervorul genetic al unei populații.

Bolile genetice reprezintă anomaliile care apar ca urmare a dereglării materialului ereditar. Pentru bolile genetice nu este esențial factorul moștenirii maladiei, ci faptul că boala este cauzată de dereglările aparatului ereditar. Bolile genetice includ și boli ereditare.

Sănătatea personală și socială – condiție a calității genofondului

◆◆ FRONTAL

- ◆ Utilizîndu-vă cunoștințele de la orele de biologie, acumulați, pe tablă, denumirile de boli genetice pe care vi le puteți aminti.

- ❖ Comentați, acolo unde este posibil, ce factori condiționează apariția acestor maladii.
- ❖ Care dintre acești factori pot fi prevăzuți și eliminați?

INFORMEAZĂ-TE

15 pași simpli pentru o viață sănătoasă

1. Treziți-vă treptat, nu cu un deșteptător care sună tare. Soneria stridentă are să vă mărească pulsul și are să elibereze în sânge hormonii stresului, care vor rămâne în organism încă câteva ore.
2. Întotdeauna luați dejunul. Doar se spune: „Dejunează ca un rege, prânzește ca un prinț și cinează ca un cerșetor”. Cercetările medicale au demonstrat că, dacă nu dejucați, creierul devine mai receptiv la efectele alimentelor dulci, ceea ce mărește tendința de a mânca prea mult. Când sîntem flămînzi, de regulă ne simțim și mai obosiți și iritați. Orice aveți de făcut, străduiți-vă să consumați măcar 100 de calorii curînd după deșteptare.
3. Beți suficientă apă. Ar trebui să consumați în jur de opt pahare pe zi. Aceasta vă va ajuta să vă simțiți mai energic și va contribui la sănătatea tenului.
4. Plimbarea în aer liber ne energizează, ne face mai fericiți și întărește sistemul imunitar, mai ales dacă e o zi senină.
5. Spălați-vă pe mîini regulat. Mîinile murdare sînt portalul prin care numeroase bacterii dăunătoare pot pătrunde în organism.
6. Aveți grijă să vă păstrați activă și mintea, nu doar corpul. Jocurile de societate, integralele și cuvintele încrucișate, chiar și memorizarea listelor de cumpărături sînt modalități simple și eficiente pentru menținerea agilității mintale.
7. Luați exemplu de la oamenii sănătoși și în formă bună pe care îi cunoașteți. Copiați-le deprinderile sănătoase de viață și veți obține rezultate similare.
8. Cîntați! Se pare că oamenii care cîntă frecvent pentru propria plăcere se bucură de un puls mai regulat, tensiune cardiovasculară sănătoasă și un nivel redus de stres.
9. Renunțați la cafea și ceai negru în favoarea ceaiului verde, alb sau de ierburi. Ceaiul verde sporește metabolismul și contribuie la arderea calorilor, iar o ceașcă de ceai de mușețel pe zi reduce semnificativ riscul răcelii.
10. Nu vă fie frică de lapte. Laptele este o sursă excelentă de calciu și vitamina D. Împreună, acestea întăresc oasele și vă protejează de osteoporoză, care altfel ar putea apărea cînd sînteți mai în vîrstă.
11. Mîsli au fost inventați de un medic elvețian cu mai bine de o sută de ani în urmă pentru a-i asigura pe pacienții unui spital cu hrană nutritivă. Mîsli sînt bogați în fibre solubile, care reduc nivelul colesterolului cu pînă la 10%.
12. Găsiți timp în fiecare zi pentru cîteva minute de relaxare și meditație. Aceasta reduce stresul și vă face să vă simțiți mai bine.
13. Consumați pește gras, cum sînt macroul sau sardinele, de două ori pe săptămînă. Acest pește conține acizii grași Omega 3, care reduc riscul atacului de cord și sînt legați de funcționarea creierului. Omega 3 se mai găsește în nuci, semințe, ouă și leguminoase.
14. Consumați mai puțină sare. Excesul de sare provoacă hipertensiune, care, la rîndul său, poate cauza atac de cord sau atac cerebral. Nu consumați mai mult de 6 g de sare pe zi și nu uitați că 75% din sarea pe care o înghițim se află deja în mîncare.

15. Un pahar de lapte cald, o plimbare în aer curat sau lectura unei cărți bune înainte de culcare vă va îmbunătăți calitatea somnului. Nu priviți televizorul în pat.

După <http://www.lady.co.uk>

◆◆ FRONTAL

- ◆ Care din aceste sfaturi vi s-au părut utile? De ce?
- ◆ Care vi s-au părut greșite sau inaplicabile?
- ◆ Care din cele 5 puncte reflectă practici cotidiene ce există deja în viața voastră?
- ◆ De unde ați aflat că sînt sănătoase?

◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Indicațiile din textul de la p. 84 se orientează spre tinerii și adolescenții de 16–19 ani. Redactați o listă echivalentă, orientată: echipa 1 – spre elevii claselor primare; echipa 2 – spre elevii de gimnaziu (10–15 ani); echipa 3 – spre pensionari. Nu este necesar să replicați toate 15 sfaturi.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ *Oamenii care citesc în timpul mesei nu digeră ceea ce citesc și nu pricep ceea ce mănîncă.* (Păstori Teodoreanu) Comentează aforismul, aducînd argumente de ordin biologic și psihologic.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Se poate spune același lucru despre persoanele care privesc televizorul în timpul meselor?
- ◆ Explicați de ce este profitabil pentru cinematografe să ofere pentru vînzare porții mari și foarte mari de gustări și băuturi.
- ◆ *Brainstorming.* Acumulați pe tablă idei pentru combaterea proastelor obiceiuri

alimentare ale persoanelor care mănâncă doar în fața ecranului (de televizor sau calculator).

❖ Clasificați ideile într-un *clustering*, după categorii.

PRE-text

Peste 60% din elevii din Republica Moldova sînt expuși riscului de a se îmbolnăvi din cauza apei necalitative din școli

1. Fiecare al 5-lea elev riscă să se îmbolnăvească de afecțiuni ale sistemului imunitar și anemii și să aibă rețineri în dezvoltarea fizică din cauza consumului apei cu conținut excesiv de nitrați.

2. Fiecare al 6-lea elev riscă să se îmbolnăvească de boli diareice acute din cauza consumului de apă poluată cu microbi.

3. Fiecare al 7-lea elev riscă să dezvolte fluoroză dentară din cauza concentrațiilor excesive de fluor în apa pe care o consumă.

4. Elevii din școlile rurale nu au unde se spăla pe mâini la școală mai des decît semenii lor din școlile urbane.

5. 70% din școlile din țară duc lipsă de săpun, hîrtie igienică și uscătoare de mâini.

6. Marea majoritate a școlilor rurale nu au veceuri interioare și utilizează closete externe în condiții inadecvate.

După <http://www.unicef.org>

❖ ❖ ❖ ÎN ECHIBE

❖ *Joc de rol.* Împărțiți-vă în șase echipe. Fiecare echipă va prelua una din problemele enumerate mai sus. Fiecare echipă va reprezenta Consiliul administrativ al unei școli unde a fost depistată problema în cauză. Misiunea Consiliului este să elaboreze un plan de acțiuni pentru un an academic, pe parcursul căruia problema va fi soluționată. *Lucrul în echipe va avea loc în tehnica Toți stau, unul circulă:*

în timpul discuțiilor, cite un reprezentat al fiecărei echipe va trece pe la celelalte echipe, pentru a acumula idei pe care le va putea aduce echipei sale.

Viata și conflictul de valori

2

Oceanul vieții a apărut din necunoscut; nu se află om care să fi desfăcut mărgăritarul unde este închisă această mare taină.

Omar Khayam

PRE-text

Cercetarea științifică „întinează memoria domnitorilor”

Studiul prevedea prelevarea de ADN de la mai mulți domnitori ai Țării Românești, pentru a cerceta originea dinastiei Basarabilor. O teorie spune că primii Basarabi provin din neamul cumanilor.

Proiectul de prelevare de probe ADN din osemintele mai multor domnitori români a fost stopat de Puiu Hașotti, ministrul Culturii. Acesta și-a motivat decizia astfel: „Poate că pentru știință ar fi important, dar acești domnitori au marcat istoria națională și e prea puțin important dacă au avut sau nu o ascendență cumană”.

Ministrul spune că autorizația pentru cercetare arheologică la Biserica Domnească Curtea de Argeș nu stipulează prelevarea de ADN. Specialiștii care realizează studiul spun că avizul pentru efectuarea unor săpături și cercetări în situl de la Curtea de Argeș permite implicit prelevarea de ADN, pentru că tocmai acesta este scopul proiectului: cercetarea originii familiei Basarabilor. „Lucrările se efectuează în baza avizului cu nr. 142/2012, operațiunea este aprobată de Ministerul Culturii și se realizează prin Academia Română și Asociația Patrimonium Transsylvanicum”, a declarat directorul Muzeului Municipal din Curtea de Argeș, arhitect Florin Scărlătescu.

Potrivit inițiatorului demersului, scopul urmărit este obținerea ADN-ului unor reprezentanți ai primei dinastii feudale din Țara Românească, cea a Basarabilor, pentru a se realiza o cercetare științifică asupra originii lor, scutită de subiectivism, care să pună adevărul istoric în drepturile sale legitime, urmînd a se stabili originea Basarabilor, despre care s-a spus că ar fi slavă, cumană sau valahă, românească.

„Proiectul este amplu și vizează toți domnitorii români din ultimii 1500–2000 de ani. Primul dintre ei este Vladislav I, cunoscut ca Vlaicu-Vodă, din familia Basarabilor, care prin tradiție își are originea în Țara Românească, potrivit istoricilor, de la Radu Negru. Unii cercetători însă au început să-i atribuie o probabilă origine cumană, un popor originar din Asia. Vrem să punem adevărul istoric în drepturile sale legitime”, a declarat Alexandru Simion, cercetător la Academia Română.

Din mormîntul lui Vlaicu-Vodă au fost prelevate o falangă a mîinii stîngi, un molar și un metatarsian drept.

După <http://www.evz.ro>

◆ FRONTAL

- ◆ Ce cunoașteți despre ADN și identificarea rămășițelor umane cu ajutorul ADN?
- ◆ De ce cercetătorii consideră necesară deshumarea domnitorilor?
- ◆ De ce autoritățile se opun?
- ◆ Merită ca aspectul etic să fie desconsiderat în favoarea științei? Desenați pe tablă cadranul SWOT. Fiecare va trece la tablă și va înscrie un argument în una din rubrici.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ În urma discuției și a rezultatelor analizei SWOT, scrie un articol de problemă care să dezbată subiectul eticii în cercetările științifice.

◆ ÎN PERECHI

- ◆ Imaginea alăturată glumește pe seama persoanelor care descoperă, prin analiza ADN, că strămoșii lor îndepărtați au provenit din familii regale. Sugerați o replică ce ar putea apărea sub imagine.

Transplantele de organe: controversa continuă

PRE-text

Rinichi de vânzare: iranienii săraci concurează pentru a-și vinde organele

Pentru Marzieh, cea mai mare problemă este să-și asigure ficia cu zestre. Obiceiul local cere ca părinții să o înzestreze pe mireasă cu o dotă. Marzieh este văduvă, și responsabilitatea aceasta, privită ca o chestiune de onoare pentru familie, cade în întregime pe umerii ei.

De aceea este gata să-și vîndă un rinichi. Dacă reușește să găsească un potențial cumpărător, va merge la Teheran la unul din spitalele care se ocupă de transplanturi, unde i se va scoate rinichiul. Va avea o sănătate șubredă pînă la sfîrșitul vieții, dar, în schimb, își va fi făcut datoria de mamă.

Iran este unica țară din lume unde vânzarea și cumpărarea rinichilor este legală. În consecință, spitalele nu duc lipsă de organe – dimpotrivă, există o concurență acerbă printre doritorii de a le vinde.

Pentru a-și face publicitate, Marzieh și-a scris grupa sanguină și numărul de telefon pe foi pe care le-a lipit pe clădirile de lângă spitalele transplantologice. Nu este unica: alții își fac publicitate chiar cu ajutorul unor graffiti în culori aprinse. *Rinichi de vânzare, O+*,

anunță o inscripție, cu un număr de telefon mobil alături. Alt aviz cheamă: *Atenție, atenție, rinichi sănătos de vânzare, A+, URGENT*. Majoritatea sînt scrise de mîna, dar unele au fost printate, pentru a produce o impresie mai bună.

Ali, în vîrstă de 28 de ani, vine dintr-o provincie nordică. „Fiul meu de șase luni a rămas paralizat după ce a căzut din brațele soției mele. Am nevoie de 20 milioane de riali [aprox. 1 200 de euro] pentru ca să fie operat”, spune Ali. El speră să-și vîndă rinichiul cu 12 milioane de riali.

Controversatul sistem iranian, care le permite unor cetățeni să-și vîndă rinichii și altora – să-i cumpere, este supravegheat de două ONG-uri, iar acestea sînt, la rîndul lor, strict monitorizate de stat. Aceste organizații caritabile facilitează procesul, găsind potențiali vînzători și conectîndu-i cu recipientii organelor.

După operația de transplantare, vînzătorul primește o recompensă atît din partea recipientului, cît și din partea statului. Prețul oficial pentru un rinichi este de 7 milioane de riali, dintre care 1 milion este acoperit de către stat. Iranienilor li se interzice să-și doneze rinichii cetățenilor străini.

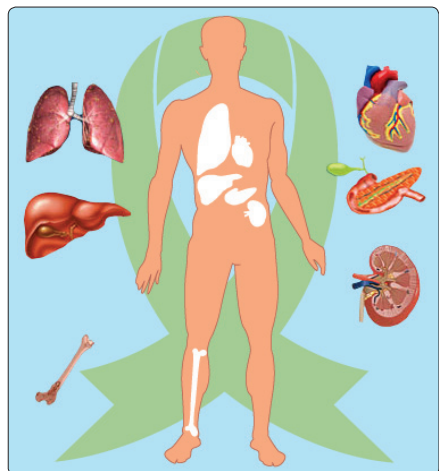
În anul 2010, în Iran au avut loc 2 285 transplanturi de rinichi, dintre care 1 690 de rinichi proveneau de la donatori benevoli, iar 595 – de la decedați. Majoritatea vînzătorilor de rinichi au vîrsta de 20–30 de ani și vin din familii sărace.

În anul 2010 peste 100 000 de oameni erau înscrși pe listele de așteptare pentru transplantul de rinichi în SUA. În Iran, listele de așteptare au fost eliminate în anul 1999. Din anul 1999 pînă în prezent, mai mult de 30 000 de pacienți americani cu insuficiență renală au decedat, așteptînd transplantul, pentru care nu i-a mai ajuns rîndul.

După *The Guardian*

FRONTAL

- ◆ Este permisă în Republica Moldova vânzarea organelor pentru transplant?
- ◆ Iar donarea benevolă?
- ◆ Ce mai poate dona pentru transplant (astfel încît să rămînă în viață) un om, în starea curentă a medicinei?
- ◆ Care organe sînt recoltate de la persoanele decedate?
- ◆ În ce condiții se pot recolta organe și țesuturi de la persoanele decedate?

- ❖ În ce mod mentalitatea și situația economică a iranienilor au determinat atitudinea lor curentă față de vânzarea rinichilor?
- ❖ Dacă vânzarea rinichilor ar fi legalizată într-o țară economic dezvoltată, ca Suedia sau Germania, credeți că lucrurile ar evolua după modelul iranian sau altfel? De ce?

PROIECT de grup

- ❖ Documentați-vă și pregătiți, în echipe, câte o prezentare verbală, însoțită de imagini (fotografii, scheme, grafice etc.), la următoarele teme: echipa 1 – transplantul de rinichi, situațiile când persoana are nevoie de acesta; 2 – efectele lipsei unui rinichi pentru viața și sănătatea donatorului; 3 – transplanturile de organe în Republica Moldova în prezent.

FRONTAL

- ❖ *Dezbateri.* Clasa se va împărți în două. Se va decide, prin tragere la sorți, care jumătate va aduce argumente în favoarea adoptării în Moldova a modelului iranian de legalizare a vânzării organelor pentru transplanturi și care va veni cu argumente împotriva. Din fiecare jumătate, 5-6 purtători de cuvânt vor prezenta argumentele acumulate și vor participa la discuție, iar ceilalți vor fi responsabili de documentare. Dezbaterile se vor organiza după un interval de pregătire.

REPERE TEORETICE

Primul transplant de rinichi reușit a avut loc în anul 1954 în SUA. Chirurgul Joseph Murray, viitor laureat al Premiului Nobel în medicină, a transplantat rinichiul lui Ronald Herrick fratelui geamăn al acestuia, Richard. Rinichiul a funcționat timp de opt ani. Mai multe transplanturi renale reușite între gemeni au fost efectuate în anii următori. În anul 1962 s-a făcut primul transplant de rinichi de la un cadavru. Acest transplant a funcționat doi ani.

Aspecte bioetice ale existenței

3

Viața nu este un joc al hazardului sau al unei puteri oculte, ci este așa cum ne-o creăm noi, opera minții și a voinței noastre.

Francisco De Sanctis

Fertilizarea *in vitro*

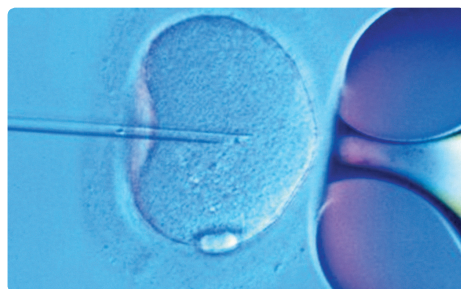
REPERE TEORETICE

Fertilizarea *in vitro* (literalmente „în sticlă”) este una dintre cele mai importante cuceriri ale medicinei moderne: posibilitatea de a concepe copii în eprubetă. Inițial fertilizarea *in vitro* a fost concepută pentru tratamentul infertilității femeilor care aveau trompele uterine blocate, ceea ce împiedica spermatozoizii să ajungă la ovul. Fertilizarea *in vitro* a evitat această cale, scoțind ovulul din organism, fertilizându-l *in vitro* și reintroducând embrionul în uter pentru a se dezvolta. Curînd, FIV a devenit o metodă de a trata orice cauză specifică a infertilității, deși pînă nu demult tratamentul infertilității masculine grave cu ajutorul FIV rămînea fără succes.

Rata de sarcini după FIV este dependentă de cauzele care determină sterilitatea. Un alt factor important este vîrsta pacientei. În lumea întregă se consideră că rata de reușită/embriotransfer este de 25–35%.

FRONTAL

- ❖ De ce fertilizarea *in vitro* a primit această denumire?
- ❖ Bazîndu-vă pe cunoștințele voastre de biologie, explicați de ce fertilizarea *in vitro* a devenit posibilă abia în a doua jumătate a secolului XX.
- ❖ Ce probleme etice există în legătură cu această formă de reproducere asistată?
- ❖ De ce unele culturi religioase se opun fertilizării *in vitro*?
- ❖ Care este poziția religiei/confesiunii la care aparțineți?

Cheltuielile pentru fertilizarea *in vitro* ar putea fi acoperite de polița medicală

26 aprilie 2012

Cuplurile care nu pot avea copii vor avea o șansă de a efectua fertilizarea *in vitro* în Republica Moldova cu compensarea cheltuielilor. Parlamentul a aprobat un proiect de lege în prima lectură cu privire la sănătatea reproducerii, care conține reglementări noi privind modalitățile de fertilizare *in vitro*, donarea de celule reproductive, crioconservarea celulelor sexuale și em-brionare, precum și maternitatea de substituție.

Totodată, solicitați de deputatul Partidului Liberal, Valeriu Munteanu, autorii proiectului susțin că statul ar putea acoperi cheltuielile familiilor pentru fertilizarea *in vitro*.

„Discuții vor fi purtate în cadrul Comisiei parlamentare protecție socială, sănătate și familie. Vom vedea posibilitățile noastre”, a declarat deputatul Partidului Liberal Democrat, Valeriu Hotineanu.

Potrivit colegului său de fracțiune Petru Știrbate, în Republica Moldova, anual, sînt efectuate circa 600-700 de proceduri de însămînțare artificială, pe cînd necesitatea este de circa 10 mii.

„Fertilizarea *in vitro* se efectuează în 4 clinici. Costul unei proceduri în Republica Moldova este de la 1 500 la 2 500 de euro. Deși în România și Rusia costă 5 000, iar în Ucraina – 4 000 de euro, foarte mulți moldoveni pleacă în străinătate ca să facă fertilizarea”, a explicat Știrbate.

Potrivit specialiștilor, capacitatea de reproducere a femeilor în Republica Moldova este de 1,3 copii, față de necesarul de 2,1 copii.

După <http://www.noi.md>

FRONTAL

- ❖ De ce medicina moldovenească nu subsidiază automat fertili-zarea *in vitro*?
- ❖ Cum credeți, de ce mai mulți cetățeni moldoveni optează pen-tru efectuarea acestei proceduri peste hotarele țării, deși costul este mai înalt?
- ❖ *Linia valorii.* În anul 2010, mi-nistrul sănătății al Republicii Moldova declarase că traficul de ovule se echivalează cu traficul de organe. În multe țări din lume este permisă vînzarea sau donarea ovulelor. *Trebuie să se legalizeze în Republica Moldova donarea ovulelor?* Decideți care colț sau perete al sălii de clasă va desemna acordul de 100% și care – dezacordul total, apoi plasați-vă în spațiul corespunzător poziției voastre vs acest subiect. Fiecare își va argumenta decizia.

Clonarea umană mai aproape ca oricînd de realitate

PRE-text

Născut ca să-și salveze sora

Bucurie mare într-o familie din Marea Britanie. Un băiețel în vîrstă de un an și cinci luni i-a făcut cadou, practic, surorii sale, bolnavă de leucemie, o nouă viață. Asta după ce el a fost conceput special *in vitro*, astfel încît să fie compatibil cu sora sa și să îi doneze acesteia măduvă.

Soții Matthews au primit, în urmă cu șase ani, șocanta veste că fiica lor, Megan, pe atunci în vîrstă de 3 ani, suferă de leucemie, medicii spunîndu-le că micuța mai are de trăit în jur de patru ani. Și pentru că tot nu reușeau să găsească o persoană compatibilă cu Megan, care să îi doneze măduvă, părinții au luat decizia, la sfatul medicilor, să conceapă un alt copil, *in vitro*, astfel încît acesta să fie compatibil cu Megan și să devină donatorul perfect care ar putea să îi salveze viața.

Astfel a venit pe lume, în iulie 2009, Max, iar anul acesta (e vorba de 2011), în aceeași lună, medicii de la un spital britanic au realizat cu succes transplantul de măduvă și celule stem ce fuseseră prelevate din cordonul ombilical al micuțului.

În urma intervenției, Megan, acum în vîrstă de 9 ani, se simte mult mai bine. „Megan face progrese fantastice, mult mai bine decît am sperat. Pentru prima dată, așteptăm Crăciunul fără să ne facem griji dacă Megan va fi bine sau nu”, a declarat mama copiilor, precizînd că decizia lor a fost una bună, întrucît Max a completat familia și i-a dat surorii lui șansa unei vieți normale.

După <http://ziar.jurnal.md>

FRONTAL

- ❖ Ce probleme etice ar fi putut apărea în legătură cu decizia părinților de a produce un copil pentru a-l salva pe celălalt?
- ❖ De ce a fost nevoie ca acest copil să fie conceput în condiții de laborator?
- ❖ Este Max o victimă a medicinei moderne? De ce?
- ❖ Argumentați, în baza articolului, că ambii copii au părinți iubitori, care îi apreciază.

INDIVIDUAL

- ❖ Imaginează-ți că ești Max, care la vîrsta de 16 ani află istoria apariției sale pe lume. În tehnica *Pagina de jurnal*, descrie, din numele lui, sentimentele pe care le încercă și gîndurile pe care le are în urma acestei revelații.

Inițial, termenul de clonare se folosea în laborator pentru divizarea și separarea unui embrion (procesul imitîndu-l pe cel natural, care are loc în organismul femeii atunci cînd apar gemenii identici). Primele clonări reușite au fost la animale, și anume la oi, însă în timp au fost clonați și unul sau doi embrioni umani. Acești embrioni clonați nu au fost însă niciodată implantați pentru a da naștere unor indivizi. Astfel, specialiștii subliniază că pînă în momentul actual gemenii identici nu au fost creați prin clonare, însă că procesul este unul realizabil. În prezent, specialiștii preferă înlocuirea termenului clasic de clonare cu cel de transfer nuclear. Din această cauză și există atît de multe controverse: transferul nuclear implică, de fapt, clonarea, copierea unui individ deja existent.

În cadrul procesului de transfer nuclear, ADN-ul unui ovul nefertilizat este scos și înlocuit cu ADN-ul unei celule mature a organismului, de exemplu o celulă din tegument. Dacă procesul este realizat cu succes, celula manipulată, cea în care a fost introdus noul material genetic, începe să se dividă pînă cînd ajunge să fie replica fidelă a celulei mature al cărei ADN l-a primit. Rezultatul acestui proces este deci producerea de țesuturi identice din punctul de vedere al originii, dar și al maturării. Celulele obținute astfel nu vor fi nici măcar cu un minut mai tinere sau mai bătrîne decît celula din care au derivat.

Specialiștii precizează că în prezent sînt posibile două tipuri de clonare: clonarea terapeutică și clonarea reproductivă. Clonarea terapeutică nu mai este de mult însă în stadiul teoretic, ea a devenit o realitate cu care trebuie să ne obișnuim. Ea presupune clonarea celulelor unui adult cu scopul utilizării lor apoi în diverse terapii. Susținătorii acestui tip sînt de părere că procedura poate fi foarte benefică domeniului chirurgie de transplant: celulele și țesuturile astfel obținute nu vor fi respinse de organism, nu vor fi atacate și distruse, deoarece sînt recunoscute ca proprii, iar aplicarea unor astfel de grefe nu trebuie însoțită de administrarea unui complex tratament imunosupresor.

Clonarea rămîne un domeniu foarte controversat. Aspectele ei sînt foarte variate, ca și unghiurile din care este privită. Medicii o pot considera o metodă terapeutică a viitorului, pacienții o privesc cu speranța vindecării, cercetătorii cu interesul descoperirii informațiilor-cheie cu privire la necunoscute genetice. Iar unii dintre noi consideră clonarea o metodă de aducere înapoi a celor dragi decedați. Această idee ne-a fost și ne este inspirată în continuare de modul în care clonarea este prezentată în filme. Alții speră că, de fapt, clonarea este răspunsul așteptat la încercările de concepere a unui copil.

Specialiștii încearcă să spulbere aceste false speranțe și să prezinte adevărul medical, științific: doar 1–2% din toate animalele clonate trăiesc (se dezvoltă normal și se nasc vii). Procentul pentru embrionii umani este chiar mai redus, sarcina la om fiind un proces mult mai complex decît la animale. Din păcate, chiar și din acest procent redus foarte multe animale mor în primele săptămîni după ce se nasc. În final deci, cifrele sînt chiar mai puțin încurajatoare. Chiar dacă numeroase animale clonate par a fi normale, testele genetice infirmă această impresie.

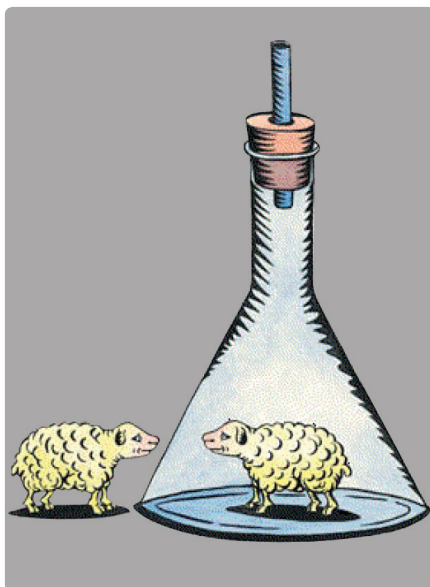
Chiar dacă se va ajunge într-un punct în care se va considera clonarea un proces mult mai sigur, este greșită ipoteza că o astfel de metodă poate duplica sau multiplica indivizi umani. Ea nu trebuie încurajată și nici perpetuată.

De asemenea, nu trebuie încurajată nici ideea conform căreia prin clonare se pot realiza gemeni identici din toate punctele de vedere. Chiar și în cursul procesului natural, gemenii identici sînt, de fapt, diferiți. Aspectul este, poate, singurul punct comun, deși, în ciuda faptului că ADN-ul este 100% identic, amprentele diferă. Personalitatea lor se dezvoltă însă în moduri diferite. În același fel, fiecare clonă este un individ unic.

După <http://www.sfatulmedicului.ro>

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Amintiți-vă de cărți și filme artistice unde apare clonarea umană și descrieți succint subiectul lor. Comentați dacă clonarea este privită ca un eveniment pozitiv sau negativ în aceste lucrări.
- ◆◆ Care sînt beneficiile clonării terapeutice?
- ◆◆ Este posibil ca, pe viitor, clonarea terapeutică să elimine necesitatea donării de organe? De ce?
- ◆◆ Care sînt beneficiile și riscurile clonării reproductive?
- ◆◆ Mass-media vehiculează frecvent ideea că, odată cu stabilizarea mecanismului clonării umane, va deveni posibilă clonarea unor genii sau a unor tirani celebri. Discutați de ce clonarea unui personaj istoric nu va reproduce personalitatea acestuia.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Un argument în favoarea clonării umane este că astfel părinții care și-au pierdut copilul vor putea reproduce o copie exactă a acestuia. Analizați argumentele pro și contra în *Graficul T*: un coleg de bancă va privi situația din punctul de vedere al părinților, celălalt – din perspectiva copilului-clonă. Confrunțați în pereche argumentele și ajungeți la o decizie comună în favoarea sau împotriva clonării umane anume în acest scop.
- ◆◆ Discutați în plen argumentele înaintate și deciziile obținute.

4

Reglementări legale privind protecția sănătății

Sănătatea nu este prețuită pînă cînd nu apare boala.

Thomas Fuller

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 5. Drepturile pacientului

Pacientul are dreptul la:

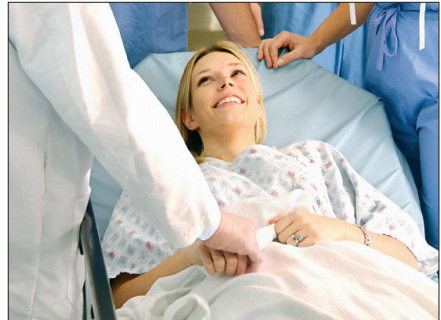
- a) asistență medicală gratuită în volumul stabilit de legislație;
- b) atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorului de servicii de sănătate, indiferent de vîrstă, sex, apartenență etnică, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase;
- c) securitate a vieții personale, integritate fizică, psihică și morală, cu asigurarea discreției în timpul acordării serviciilor de sănătate;
- d) reducere a suferinței și atenuare a durerii, provocate de o îmbolnăvire și/sau intervenție medicală, prin toate metodele și mijloacele legale disponibile, determinate de nivelul existent al științei medicale și de posibilitățile reale ale prestatorului de servicii de sănătate;
- e) opinie medicală alternativă și primirea recomandărilor altor specialiști, la solicitarea sa ori a reprezentantului său legal (a rudei apropiate), în modul stabilit de legislație;
- f) asigurare de asistență medicală (obligatorie și benevolă), în conformitate cu legislația;
- g) informații cu privire la prestatorul de servicii de sănătate, profilul, volumul, calitatea, costul și modalitatea de prestare a serviciilor respective;
- h) examinare, tratament și întreținere în condiții adecvate normelor sanitaro-igienice;
- i) informații exhaustive cu privire la propria sănătate, metodele de diagnostic, tratament și recuperare, profilaxie, precum și la riscul potențial și eficiența terapeutică a acestora;
- j) informație completă privind factorii nocivi ai mediului ambiant;
- k) exprimare benevolă a consimțămîntului sau refuzului la intervenție medicală și la participare la cercetarea biomedicală (studiul clinic), în modul stabilit de prezenta lege și de alte acte normative;
- l) acceptare sau refuz în ce privește efectuarea ritualurilor religioase în perioada spitalizării în instituția medico-sanitară, dacă aceasta nu afectează activitatea ei și nu provoacă prejudiciu moral altor pacienți;
- m) asistență a avocatului sau a unui alt reprezentant în scopul protecției intereselor sale, în modul stabilit de legislație;
- n) informație privind rezultatele examinării plîngerilor și solicitărilor, în modul stabilit de legislație;

- o) atacare, pe cale extrajudiciară și judiciară, a acțiunilor lucrătorilor medicali și ale altor prestatori ai serviciilor de sănătate, precum și a funcționarilor responsabili de garantarea asistenței medicale și a serviciilor aferente în volumul prevăzut de legislație;
- p) îngrijire terminală demnă de o ființă umană;
- q) despăgubire a daunelor aduse sănătății, conform legislației.

Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Alături de fiecare drept al pacientului (a–q), scrie responsabilitatea medicului, care reiese din acesta.
- ◆ Comparați, în clasă, variantele de responsabilități sugerate.

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați cazurile și decideți, în baza legislației citate, cine are dreptate și la care punct al prevederilor legale se referă situația:
 - 1) Zamfira este de naționalitate romă. Atunci când se prezintă la punctul traumatologic cu mâna fracturată, medicul o alungă din centrul medical fără a-i acorda asistență medicală și îi aruncă insulte rasiste.
 - 2) Eufrosinia este o femeie foarte religioasă. Fiind pacientă la spitalul din centrul raional, insistă să se scoale la ora 3 de noapte, să aprindă lumânarea și să intoneze rugăciuni cu voce tare, așa cum obișnuia să facă acasă. Celelalte paciente se plîng că aceasta le împiedică să doarmă.
 - 3) Bogdan are 5 ani. Fără știrea lui sau a părinților, medicii de la spitalul unde era internat pentru tratarea bronșitei au experimentat pe el un medicament nou, neaprobat de Ministerul Sănătății.
 - 4) Savista este în ultimul stadiu al leucemiei. Medicii de la spital au externat-o și au trimis-o acasă, unde locuiește singură și nu se poate îngriji independent. Nu i se mai acordă ajutor medical, motivându-se că este pe cale de a se stinge din viață.
 - 5) Lui Panteleimon i s-au scos două măsele fără aplicarea anesteziei locale, în pofida solicitării: medicul a declarat că „poate să rabde”. În timpul operației, Panteleimon și-a pierdut cunoștința de durere.
 - 6) Chirurgical care i-a schimbat pansamentul lui Vitalie nu și-a spălat în prealabil mâinile. În consecință, leziunea lui Vitalie s-a infectat.

Polița de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru diferite categorii de populație

INFORMEAZĂ-TE

(2) **Asiguratul** este persoana fizică sau juridică obligată prin lege să asigure riscul propriu de a se îmbolnăvi și/sau riscul de a se îmbolnăvi al altor categorii de persoane a căror asigurare este de competența lui.

(3) **Asigurat** pentru persoanele angajate (salariați) este angajatorul.

(4) **Guvernul** are calitatea de **asigurat** pentru următoarele categorii de persoane neangajate cu domiciliul în Republica Moldova și aflate la evidența instituțiilor abilitate ale Republicii Moldova, cu excepția persoanelor obligate prin lege să se asigure în mod individual:

- a) copiii de vîrstă preșcolară;
- b) elevii din învățămîntul primar, gimnazial, liceal și mediu de cultură generală;
- c) elevii din învățămîntul secundar profesional;
- d) elevii din învățămîntul mediu de specialitate (colegii) cu învățămînt de zi;
- e) studenții din învățămîntul superior universitar cu învățămînt de zi;
- f) rezidenții învățămîntului postuniversitar obligatoriu și doctoranzii la cursuri de zi;
- g) copiii neîncadrați la învățătură pînă la împlinirea vîrstei de 18 ani;
- h) invalizi;
- i) gravidele, parturientele și lăuzele;
- j) pensionari;
- k) șomerii care beneficiază de ajutor de șomaj;
- l) persoanele care îngrijesc la domiciliu un copil invalid cu severitatea I sau un invalid din copilărie de gradul I țintuit la pat;
- m) mame cu patru și mai mulți copii;
- n) persoanele din familiile defavorizate care beneficiază de ajutor social conform Legii nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 cu privire la ajutorul social.

(5) Calitatea de asigurat și de plătitor al primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru persoanele neangajate, care nu sînt indicate la alin. (4), o au ele înseși.

(6) Persoane asigurate pot fi atît cetățenii Republicii Moldova, cît și cetățenii străini și apatrizii avînd reședința în Republica Moldova, încadrați în muncă în Republica Moldova în baza unui contract individual de muncă, precum și cetățenii străini și apatrizii cu domiciliul în Republica Moldova, în interesul cărora au fost plătite prime de asigurare obligatorie de asistență medicală în mărimea și în termenul stabilit de legislație.

Persoana asigurată

(1) Persoana asigurată are dreptul:

- a) să aleagă prestatorul de servicii medicale primare și medicul de familie;
- b) să i se acorde asistență medicală pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- c) să beneficieze de servicii medicale în volumul și de calitatea prevăzute în Programul unic, indiferent de mărimea primelor de asigurare achitate;
- d) să intenteze acțiuni asiguratului, asiguratorului, prestatorului de servicii medicale, inclusiv pentru a obține compensarea materială a prejudiciului cauzat din culpa acestora.

(2) Persoana asigurată este obligată:

- a) să păstreze polița de asigurare obligatorie de asistență medicală și să o prezinte în cazul cînd se adresează prestatorului de servicii medicale;

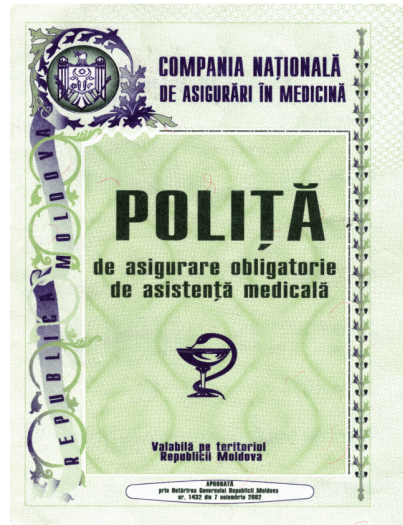
b) să achite direct prestatorului de servicii medicale, la momentul acordării asistenței medicale, acea parte din costul serviciilor medicale ce i-au fost acordate peste volumul prevăzut în Programul unic.

c) să fie înregistrată la un medic de familie.

Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală

FRONTAL

- ❖ Amintiți-vă din modulul precedent cum se efectuează plățile în bugetul național din salariul angajaților pentru polița de asigurare medicală.
- ❖ Care este rolul acestor plăți la calculul impozitelor la finele anului fiscal?
- ❖ Determinați dacă următoarele persoane vor primi polița de asigurare (a) gratuit de la stat; (b) prin angajator; (c) achitînd-o individual:
 - 1) Mihai este agricultor: are o cotă de pămînt și trăiește din vînzarea zarzavaturii cultivate.
 - 2) Stan este medic de familie în satul Costești.
 - 3) Lucica este elevă în clasa a V-a.
 - 4) Noel, cetățean al Franței, este membru al misiunii OSCE în Moldova și lucrează aici de trei ani.
 - 5) Ecaterina tocmai a absolvit facultatea. Nu s-a angajat în cîmpul muncii, pentru că așteaptă un copil.
 - 6) Xenia este îngrijitoarea fratelui său, Marin, invalid de gradul I, țintuit la pat.
 - 7) Anastasia este doctorandă la secția cu frecvență redusă.
 - 8) Tamara are șase copii minori.
 - 9) Virginia are trei ani și nu frecventează grădinița de copii.
 - 10) Anatol este pensionar.

REPERE TEORETICE

Asigurarea medicală de călătorie

Plecînd peste hotarele țării, nu uitați să achiziționați o poliță de asigurare medicală de călătorie. În cazul în care vă îmbolnăviți sau suferiți un accident în timpul deplasării în străinătate, asiguratorul va plăti cheltuielile medicale ori de repatriere. Pe baza acestei asigurări de călătorii puteți beneficia de servicii de asistență medicală (consultație, diagnostic, tratament) în caz de urgență. Trebuie să urmați strict procedurile indicate de firma de asigurări în cazul

În care intervine unul din evenimentele asigurate. În primul rând, trebuie să contactați centrul de asistență (numerele de telefon v-au fost oferite în prealabil de asigurator) și să dați cât mai multe detalii asupra accidentului sau a bolii. Veți fi îndrumați de către centru la clinica sau spitalul cel mai apropiat care vă poate oferi asistență. Majoritatea asiguraților de călătorie acoperă medicamentele care v-au fost prescrise de cadrul medical, cheltuielile de transport, repatrierea, tratamentul ambulatoriu și spitalizarea (doar în spitalele recunoscute de asigurator), intervențiile chirurgicale (doar în caz de urgență), tratamentul stomatologic (care nu va depăși suma de despăgubire maximă stipulată în poliță). Dacă plățiți serviciile acordate (stipulate în polița de asigurare) direct, va trebui să contactați asiguratorul într-o perioadă cât mai scurtă de la întoarcerea dvs. în țară (în funcție de polița semnată, această perioadă variază de la 5 la 15 zile) și să prezentați documentele necesare rambursării.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Accesează pagina web a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM) <http://cnam.md> și examinează rubricile ei.

- ◆ Selectează un caz din rubrica *Întrebări frecvente* și propune-l colegilor spre soluționare.

PRE-text ◆

Nevoiți să-și vîndă casele pentru că nu au cumpărat polițe de asigurare medicală

Cei care nu și-au cumpărat polițe de asigurare medicală obligatorie vor fi acționați în judecată. Potrivit Companiei de Asigurări în Medicină, 20 la sută din moldoveni nu au poliță, iar 18 la sută din ei au primit deja citație de chemare în judecată.

În raionul Anenii Noi, peste o mie de persoane au fost acționate în judecată, pentru că nu și-au cumpărat poliță medicală. Printre ei este și locuitoarea satului Cobusca, Lidia Armaș. Femeia a fost plecată peste hotare mai mulți ani, iar când a revenit în țară a aflat că este chemată în instanță.

„M-a dat în judecată domnul Rusu ca să plătesc polița. Eu nu știam că-i obligatoriu, nimeni nu m-a preîntîmpinat. Ea mie nu-mi trebuiește. Oricum te duci la doctor și plătești”, a declarat Lidia Armaș.

Pentru că nu și-a cumpărat poliță medicală, Lidia Armaș trebuie să achite acum aproape cinci mii de lei. Suma include costul integral al poliței, de aproape 3 000 de lei, o penalitate de 0,1 la sută din această sumă pentru fiecare zi de întârziere și o amendă de o mie de lei. În aceeași situație se află și Ana Cimbir din orașul Anenii Noi.

„Chiar azi o venit să-mi aresteze soțul că să plătesc 4 600 de lei în loc de 2 000, pentru că nu avem poliță. Să vînd casa să mă răsplătesc, că ne-a trimis 300 de scrisori, dar noi am primit numai una”, a declarat Ana Cimbir.

Avocații parlamentari susțin că vor studia aceste cazuri pentru a verifica dacă nu sînt încălcate drepturile omului.

„Da, avem o Lege cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, dar trebuie luate în calcul și posibilitățile materiale ale cetățenilor. Acestea nu întotdeauna corespund și acoperă necesitățile”, a menționat avocatul parlamentar Aurelia Grigoriu.

„Este important ca populația să conștientizeze faptul că medicina este scumpă și, dacă legea este obligatorie, să fie obligatorie pentru toți. Legea este lege, ori o respectăm, ori anulăm acest punct din lege”, a afirmat ministrul Sănătății Andrei Usatii.

Potrivit reprezentanților Companiei de Asigurări în Medicină, printre cei care nu achită polița de asigurare sînt și deținătorii de teren agricol care, pînă pe 31 octombrie, beneficiază de o reducere de 75 la sută.

<http://www.publika.md>

FRONTAL

- ◆ Cum motivează persoanele intervievate faptul că nu și-au procurat polița de asigurare?
- ◆ Cum credeți, vor servi aceste scuze ca circumstanțe atenuante la judecată?
- ◆ De ce asigurarea medicală este obligatorie în Republica Moldova?
- ◆ Ce soluție au persoanele neincluse în listele asigurate de stat, dacă nu își pot permite costul întregii polițe?
- ◆ Examinați ofertele centrelor medicale private din republică. De ce unii pacienți preferă să se adreseze acolo?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ *Joc de rol.* Un elev este medicul de familie, celălalt se reprezintă pe sine însuși. „Medicul de familie” listează trei argumente pentru a-l convinge pe adolescent să se prezinte la controlul medical anual. Adolescentul va recunoaște sincer dacă vreunul din argumente l-a convins. Apoi rolurile se inversează.

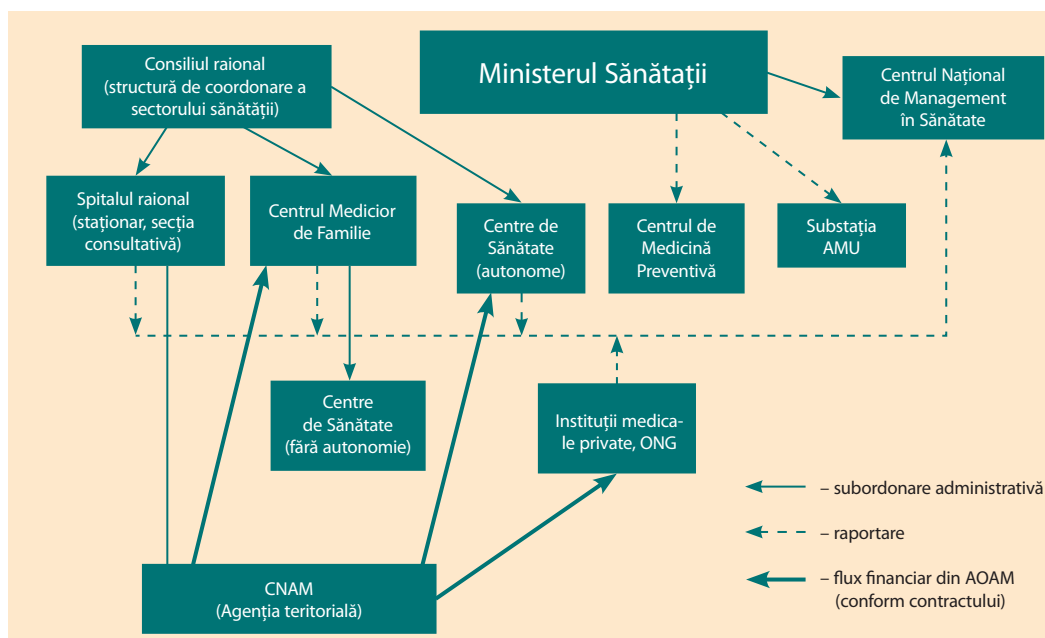

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Ce argumente ați utilizat, în rolul de medici de familie? Listați-le pe tablă.
- ◆◆ Încercuiți argumentele care s-au dovedit a fi convingătoare.
- ◆◆ S-a întâmplat ca doi „medici” să aducă același argument, cu rezultate opuse? Dacă da, cum explicați aceasta?

PROIECT individual ◆

- ◆◆ Vizitează-ți Centrul Medicilor de Familie și treci prin el ca un *străin* care vine acolo pentru prima dată. Ce ți-a plăcut? Ce nu ți-a plăcut? În urma vizitei, redactează o listă de sugestii pentru optimizarea acestei instituții. Consultă schema de mai jos.

INDIVIDUAL

- ◆ Întră pe site-ul <http://www.alerte.md> și examinează alertele recente legate de pericolele pentru sănătatea populației. Alege una și prezint-o în clasă, sugerînd o soluție în absența intervenției autorităților.

PRE-text

Rîul Bîc mai curat în cadrul acțiunii „Hai, Moldova!”

Sîmbăta trecută sute de voluntari au curățat o porțiune de 3 km din albia rîului Bîc din Chișinău. În total au fost colectate 14 tone de gunoi menajer și 2 tone de plastic. Resturile, sacoșele și cartonul au fost colectate de compania „ABS” și urmează a fi reciclate.

Colectarea gunoiului menajer a fost asigurată de Primăria Municipiului Chișinău. Toți participanții au purtat echipament special oferit de Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale.

La 2 aprilie 2011, mișcarea „Hai, Moldova!” a organizat curățarea albiei rîului Bîc în porțiunea ce traversează centrul Chișinăului.

La apel au răspuns peste 300 de voluntari, inclusiv formația „Snails”, Nicu Țărnă, Doinița Gherman, Sergiu Beznîțchi și alte persoane publice. Acțiunii i s-au alăturat grupuri formale și neformale din Moldova, cum ar fi Mișcarea Scoutilor, Grupul de inițiativă „Hai, Moldova!” din Micleușeni, „Noroc Volosatii”, echipa „Deșteptarea” de la Jurnal TV și 30 de militari din batalionul 22 de menținere a păcii.

După <http://www.noi.md>

FRONTAL

- ◆ Pe lângă aspectul inestetic, ce alte pericole prezintă un rîu poluat într-o localitate, chiar dacă nu este folosit pentru dobîndirea apei potabile?
- ◆ În ce mod salubritizarea rîului contribuie la sănătatea populației?
- ◆ Depistați o problemă ecologică de nivel local în comunitatea voastră și organizați, cu clasa, o activitate de ameliorare a situației.

PROIECT individual

- ◆ Documentează-te în presa curentă despre un caz recent de identificare a rămășițelor istorice cu ajutorul ADN (de exemplu: Richard III, familia țarului rus Nikolai II etc.) și pregătește un referat la această temă.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Selectează un personaj istoric (monarh, politician, compozitor, pictor, criminal etc.) și analizează, într-un eseu însoțit de ilustrații, factorii ereditari și formativi care l-au creat ca personalitate. Concluzionează dacă ereditatea sau mediul l-au făcut așa cum îl cunoaștem. Discută cum s-ar dezvolta clona acestei persoane, plasată în societatea noastră.

PROIECT de grup

- ◆ Documentați-vă și faceți o prezentare electronică sau pe poster la tema care a revenit echipei voastre. Echipa 1 – istoria clonării animalelor; echipa 2 – oaia Dolly; echipa 3 – clonarea animalelor de companie contra plată; echipa 4 – proiectele de clonare a animalelor pereclitate.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ (pentru cunoscătorii de limbă engleză) Încadrează-te în jocul Pandemic de pe pagina <http://pandemic3.com> și studiază evoluția și răspîndirea pe glob a unei infecții.
- ◆ Ce ai învățat din acest joc? S-a schimbat ceva în atitudinea ta față de igienă și protecția împotriva infecțiilor?

PROIECT de grup

- ◆ Fiecare echipă va realiza cîte un interviu, care va fi apoi prezentat clasei. Echipa 1 – cu personalul medical al liceului; echipa 2 – cu un medic de familie; echipa 3 – cu un student-medic; echipa 4 – cu reprezentantul unui spital din localitate. *Atenție! Solicitînd interviurile, fiți politicoși și tacticoși. Nu uitați că sustrageți de la muncă niște persoane care sînt, probabil, suprasolicitate la serviciu. Explicați de ce aveți nevoie de interviu. Pregătiți o listă de întrebări în prealabil.*

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați lista medicamentelor care se eliberează fără prescripție, aprobată de Ministerul Sănătății al Republicii Moldova (în farmacii sau pe site-ul ministerului la adresa <http://www.ms.gov.md/public/info/1026>).
- ◆ De ce în unele farmacii pot fi procurate fără prescripție și medicamentele neincluse în această listă?

CREȘTEREA PERSONALĂ
ȘI ORIENTAREA
PENTRU CARIERĂ

U N I T A T E A

4

Modalități de realizare și creștere personală

Un succes care nu are urmări nu înseamnă nimic.
Voltaire

PROVOCARE

- ◆ Despre Republica Moldova se spune că aici „toți sînt sau rude, sau cunoscuți”. În ce măsură credeți că este adevărată afirmația?
- ◆ Cum credeți, de ce se creează această impresie?
- ◆ Analizați în Graficul T argumentele pro și contra angajării la un serviciu unde devii subalternul unei rude apropiate.

Integrarea abilităților de relaționare, în vederea dezvoltării personale și profesionale

PRE-text

Cînd mi se pune o întrebare, telefonez acelei persoane dintre cunoscuții mei, al cărei domeniu de competență este cît mai aproape posibil de țintă (nu e nevoie să fie foarte apropiat). Întreb persoana nu răspunsul la întrebare, ci numele persoanei din cercul său de cunoștințe care este cel mai aproape de a fi expert în tema dată. Repet procesul, pînă cînd obțin informația de care am nevoie. Rareori se va întîmpla să fac mai mult de trei sau patru convorbiri telefonice înainte de a obține răspunsul căutat.

Să presupunem că întrebarea este dacă balenele au splină. Îi telefonez unui biolog, care mă trimite la un ihtiolog, care mă trimite la un specialist în balene, care fie cunoaște răspunsul, fie mă poate trimite la sursa unde îl pot afla.

Herbert A. Simon

FRONTAL

- ◆ Această modalitate de informare mai este validă în era internetului? De ce?
- ◆ Care sînt plusurile obținerii de informații prin rețele umane? Iar minusurile?
- ◆ Ce avantaje reprezintă informarea prin cărți, mass-media și internet? Iar riscuri?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Adresați-vă reciproc câte o întrebare din orice domeniu, pentru care nu cunoașteți la moment răspunsul. Fiecare va schița în caiet: 1) lanțul de *persoane* prin care poate afla răspunsul; 2) consecutivitatea de acțiuni prin care poate afla răspunsul fără a discuta cu nimeni.
- ◆◆ Care modalitate de informare este mai accesibilă, în cazul fiecăruia? De ce?
- ◆◆ De ce este nevoie pentru a se informa prin lanțul de persoane?
- ◆◆ Ce este necesar pentru a obține informații fără implicarea contactelor umane?

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Care este diferența dintre CV și autobiografie?
- ◆◆ Reprezentați cele două specii de scriere funcțională în *diagrama Venn*.
- ◆◆ În care cazuri angajatorul ar putea prefera autobiografia candidatului unui CV?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Un coleg își redactează CV-ul, celălalt – autobiografia. Apoi faceți schimb de caiete și transformați CV-ul sau autobiografia colegului în, respectiv, autobiografie sau CV. Puteți discuta pentru a preciza unele informații.

PRE-text ◆

Absența fotografiilor pe rețelele sociale îndepărtează angajatorii

O imagine nu face doar cât o mie de cuvinte, ci poate echivala cu un loc de muncă. Sau cu pierderea ocaziei de a obține unul, dacă utilizatorii nu își salvează o fotografie de profil pe rețelele sociale.

Candidații pentru un job, care au fotografii de profil pe conturile lor de LinkedIn, sînt mai bine priviți de potențialii angajatori decît cei care decid să nu-și adauge nicio poză la cont, conform unui studiu recent.

În plus, candidații cu fotografii pe LinkedIn au mai multe șanse nu doar să fie chemați la un interviu, ci și să primească jobul respectiv, informează *livescience.com*. Dintre aceștia, utilizatorii ale căror fotografii sînt considerate atrăgătoare au cele mai mari șanse să fie angajați, se arată în studiu.

„În cazul profilelor care au poze considerate atrăgătoare, nu numai că persoanele respective au fost preferate celor fără fotografii, dar au fost și evaluate drept angajați potențiali fundamental mai buni”, a spus Nicholas Salter, profesor de psihologie la Ramapo College of New Jersey.

Job, joburi, s.n. (Englezism) Slujbă, serviciu. [Pr.: *giob*] – Din engl. *job*. (DEX, 1998)

Angajatorii potențiali consideră că fotografia îi face pe candidați să pară mai riguroși în ceea ce fac, calitate apreciată în orice domeniu de muncă. Iar cei fără fotografii lasă impresia că au ceva de ascuns. „Aceste descoperiri subliniază importanța includerii fotografiilor (și, în general, deținerea unui profil complet) pe LinkedIn. Potențialii angajatori pot face presupuneri greșite despre oamenii care nu își includ poze în profil”, a spus psihologul.

Deși este puțin probabil ca cineva care a uitat sau nu vrea să-și încarce fotografia este mai puțin calificat, el poate fi perceput ca atare doar din acest motiv. Rezultatele studiului sînt importante în special pentru cei aflați în căutarea primului job. „Angajatorii potențiali te evaluează și te judecă după profil, indiferent de nivelul de carieră pentru care cauți un loc de muncă”, subliniază cercetătorii.

După <http://adevarul.ro>

◆◆ FRONTAL

- ◆ De ce angajatorii au o opinie mai proastă despre candidații care nu și-au postat poza?
- ◆ Cum credeți, este îndreptățită o asemenea atitudine?
- ◆ Poate fi considerată această poziție drept una discriminatoare?
- ◆ Enumerați profesiile și funcțiile în care aspectul exterior are o importanță crucială.
- ◆ Ce cunoașteți despre noțiunea de *dress-cod*?
- ◆ Aduceți exemple de întreprinderi și organizații unde este necesară respectarea unui cod vestimentar.

◆◆ INDEPENDENT

- ◆ Explorează rețeaua LinkedIn (<http://www.linkedin.com>) și listează oportunitățile pe care ți le-ar oferi anume ție, în domeniul viitor de activitate ales, un cont pe acest site.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ În baza imaginilor alăturate, dar și a experienței proprii de viață, elaborați, mai întâi independent, apoi împreună, o listă de cerințe pentru aspectul exterior al persoanelor care se prezintă la interviul de angajare.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Examinează 10-20 de anunțuri de angajare din presa specializată sau din internet. Care anunțuri cer prezentarea unei poze? Care anunțuri au drept condiție exterioară?
- ◆ Discută, într-un scurt eseu, aspectul exterior ca element de preselectie.

Aplicarea principiilor unei comunicări constructive

Șeful	Liderul
Îți cere să lucrezi	Te motivează să lucrezi
Îți spune cum vei fi pedepsit, dacă nu lucrezi bine	Îți arată cum vei fi remunerat, dacă lucrezi bine
Folosește următoarele cuvinte: EU, TU	Folosește următorul cuvânt: NOI
Caută greșeli	Caută cauzele greșelilor
Îți cere să știi cum să soluționezi probleme	Îți arată cum să soluționezi probleme
A lucra cu el e o obligație	A lucra cu el e o aventură
Îți cere să-l respecti automat în virtutea funcției	Toți îl respectă, pentru că este un exemplu

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați tabelul. De ce alegerea pronumelor denotă diferența de atitudine?
- ◆ Care sînt punctele forte ale Șefului? Iar punctele slabe? (Gîndiți-vă că nu toți angajații sînt întotdeauna conștiincioși și dornici de muncă.)
- ◆ Care sînt punctele slabe ale Liderului? Iar punctele forte? (Gîndiți-vă că nu toți angajații sînt întotdeauna interesați sincer de ceea ce fac.)
- ◆ Reprezentați pe tablă, în *diagrama Venn*, relația dintre Șeful și Liderul din tabel.

◆ REPERE TEORETICE

Cum să ne pregătim de un interviu

- ◆ Informați-vă în prealabil despre organizația unde veți fi intervievați.
- ◆ Asigurați-vă că veți ajunge la timp. Este preferabil să faceți un drum pînă la sediu cu o zi-două înainte și să verificați orele de circulație a transportului public. Nu uitați pericolul ambuteiajelor la anumite ore și de vreme rea, care vă poate împiedica să mergeți pe scurtătură.
- ◆ Ar fi bine să sosiți cu 10-15 minute înainte de interviu, dar să vă așteptați liniștit rîndul. Potențialii angajatori vor fi impresionați de punctualitate, iar pauza vă va permite să vă trageți sufletul înainte de a începe conversația.
- ◆ Odihniți-vă bine înainte de interviu. Un somn sănătos vă va conferi un aspect proaspăt și vă va da energie și vioiciune.

- ◆ Dacă este posibil, programați interviul pentru acea parte a zilei când vă simțiți energici și plini de viață. Pentru unii dimineața este o perioadă grea, când sînt apatici și au reacții încetinite – iar la interviu veți vrea să vă prezentați cît mai bine.
- ◆ Alegeți o ținută potrivită. Fie că sînteți intervievați pentru o bursă de studii sau un post de oficiu, ținuta clasică, decentă, îngrijită este întotdeauna cea mai bună alegere. Dacă postul ține de domeniul de creație, poate fi oportun să vă demonstrați creativitatea, dar nu exagerați.
- ◆ Închideți sunetul telefonului mobil. Faptul că îl lăsați să sune în timpul interviului sugerează că acesta nu contează foarte mult pentru dvs.
- ◆ Pregătiți-vă materialele în prealabil. Puneți CV-ul, diplomele, portofoliul etc. într-o mapă cu care puteți intra, ca să nu scotociți în geantă în timpul interviului. Sacoșele de polietilenă sau de hîrtie, oricît de frumoase ar fi, produc o impresie de neglijență.

PRE-text

Imaginează-ți că faci cunoștință cu cineva. Și te întreabă: „Cu ce te ocupi?” „Sînt arhitect”, răspunzi tu. „Aha”, zice. „Ai proiectat vreo clădire pe care s-ar putea s-o cunosc?” „Posibil”, răspunzi. „Noi ne-am ocupat de noul centru studentesc de la universitatea...”

Și iată așa, fără să te lauzi, fără să depui un efort vizibil, ai și produs impresie.

Acum imaginează-ți alt scenariu. Faci cunoștință cu cineva. Te întreabă ce profesie ai. Iar tu răspunzi: „Sînt un pasionat, inovativ și dinamic furnizor de servicii arhitecturale, cu o abordare colaborativă față de crearea și prezentarea unor experiențe de nivel superior pentru clienți și utilizatori”.

Cînd te descrii pe site-ul tău sau în materiale promoționale, dar mai ales în rețelele sociale, te descrii altfel decît o faci în persoană? Faci abuz de clișee dubioase, superlative ridicole și adjective înflorate? Scrii despre tine lucruri pe care niciodată n-ai fi îndrăznit să le rostesti?

Iată cîteva cuvinte care arată superb cînd le folosește altcineva pentru a te descrie, dar niciodată nu le folosi singur despre tine: *inovativ, la perfecție, de nivel mondial, autoritate, orientat spre rezultate, global, motivat, creativ, dinamic, maestru, pasionat, unic, incredibil*.

După Jeff Haden

FRONTAL

- ◆ De ce autorul consideră că anumite cuvinte trebuie evitate în descrierea de sine?
- ◆ În opinia voastră, ce îi motivează pe oamenii care scriu despre sine utilizînd superlative și expresii pompoase?
- ◆ Cum va arăta cealaltă extremă a acestei atitudini, una excesiv de modestă?

ÎN PERECHE

- ◆ Stabiliți, pentru acest exercițiu, un domeniu de activitate. Alegeți, fiecare, cîte două din descrierile numite ca „greșite” de Jeff Haden și reprezentați aceeași idee într-o formă acceptabilă ca fragment de CV. De exemplu: *celebru* – premii (se enumeră); participări la concursuri etc. *Nu se cere să vă bazați pe propriile biografii*.

Succesul personal și profesional

2

*Trebuie să încerci neconținut să urci foarte sus,
dacă vrei să vezi departe.*

Constantin Brâncuși

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Despre un personaj al lui Jean Bart se spune, la un moment dat, că *Pentru alegerea carierei se certase cu familia*. De ce alegerea carierei ar putea deveni motiv de conflict?
- ◆ În ce măsură este normal ca opinia familiei să influențeze alegerea profesiei?
- ◆ În ce circumstanțe vă puteți imagina că ați alege o ocupație care nu vă atrage?

Autoevaluarea. Relația succes școlar – reușită personală și profesională

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Gîndește-te la profesia pe care ți-ai ales-o pentru viitor (dacă încă nu te-ai decis definitiv, alege una din variantele care te atrag mai mult) și reprezintă, sub formă de schemă ramificată, ce factori și persoane te-au determinat în această alegere.
- ◆ Ce fel de circumstanțe te-ar face să renunți la această alegere?
- ◆ Care discipline școlare sînt deosebit de importante pentru profesia aleasă de tine?

◆ REPERE TEORETICE

Competențele-cheie, stabilite pentru sistemul de învățămînt din Republica Moldova, au fost definite pe baza competențelor-cheie formulate de Comisia Europeană și conform profilului absolventului, după cum urmează:

1. Competențe de învățare/de a învăța să înveți.
2. Competențe de comunicare în limba de instruire.
3. Competențe de comunicare într-o limbă străină.
4. Competențe acțional-strategice.

5. Competențe de autocunoaștere și autorealizare.
6. Competențe interpersonale, civice, morale.
7. Competențe de bază în matematică, științe și tehnologie.
8. Competențe digitale, în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale.
9. Competențe culturale și interculturale.
10. Competențe antreprenoriale.

◆◆ FRONTAL

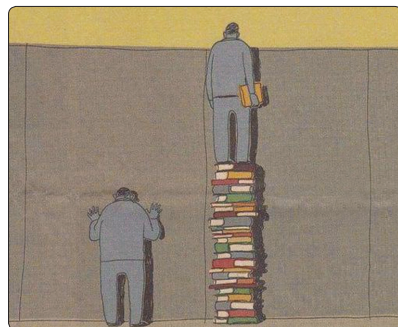
- ◆◆ Determinați care din disciplinele școlare studiate de voi contribuie în mod deosebit la formarea unor anumite competențe.
- ◆◆ Care competențe vă sînt dezvoltate pe parcursul orelor de educație civică?

◆■ INDIVIDUAL

- ◆◆ Alege trei dintre competențele-cheie de mai sus care, în opinia ta, sînt absolut esențiale pentru viitoarea ta profesie și prezintă-le în plen, argumentînd alegerea.
- ◆◆ Pe care dintre acestea consideri că le posezi deja? La care mai este nevoie să lucrezi?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Scrieți, individual, cîte trei sugestii de titluri pentru această imagine.
- ◆◆ Faceți schimb de idei în pereche și alegeți o variantă pe care o veți prezenta clasei.
- ◆◆ Votați în plen pentru cea mai interesantă inscripție.

PRE-text ◆

Poșta redacției (fragment)

...De vrei să publici versuri nule,
Vreo nuveletă, un articol, –
Noi am luat măsuri destule
Să te scăpăm de-acest pericol.

Consemnul nostru e teribil:
S-aduci întâi certificat
Precum că ești inamovibil, –
Profesor... popă... magistrat...
Să-ți faci întâi o carieră,
Ori cel puțin o sinecură,
Ceva, un loc în atmosferă...
Și mai apoi literatură...!

G. Topârceanu

DEX

Sinecură, sinecuri, s.f. Slujbă, funcție bine retribuită, care cere muncă minimă sau nu cere nicio muncă. (DEX, 1998)

Inamovibil, -ă, inamovibili, -e, adj. Care nu poate fi transferat, înlocuit sau destituit din funcție.

◆◆ FRONTAL

- ◆ De ce poezia reacționează ironic la intențiile scriitoricești ale cititorilor?
- ◆ Analizați, într-o *diagramă Venn*, tangențele și diferențele dintre profesiile de creație (scriitor, compozitor, pictor, actor etc.) și celelalte.
- ◆ Se poate spune că orice ocupație necesită o doză de creativitate? Argumentați.

◆◆ INDEPENDENT

- ◆ Imaginează-ți că ai atins nivelul dorit de succes personal și profesional. Descrie, sub formă de *pagina de jurnal*, o zi din viața ta la această etapă din viitor.

Criterii de analiză a reușitei personale/profesionale

INFORMEAZĂ-TE

Barometrul profesiilor

În Republica Moldova, Barometrul profesiilor indică pentru anul 2013 șanse înalte de angajare pentru: farmaciști, asistente medicale, felceri, manageri, agenți în comerț, programatori, ingineri-proiectanți și electroniști. Barometrul remarcă pentru specialitățile juriconsult, economist, merceolog, agronom, medic veterinar, chimist șanse reduse de angajare.

Pentru profesiile muncitorești șanse înalte de angajare le au: cusătoresele, bucătarii-cofetari, barmanii-chelneri, vânzătorii, tâmplarii, asamblorii, conducătorii de troleibuze, iar pentru electromecanici, telefoniști, telegrafiiști, strungari, tractoriști șansele la angajare sînt reduse.

După <http://www.anofm.md>

◆◆ FRONTAL

- ◆ În opinia voastră, care sînt profesiile cele mai *populare* în Republica Moldova, la moment?
- ◆ Coincid acestea cu specializările cele mai căutate, conform articolului? De ce?

Domeniul IT este cel care a avut cele mai multe oferte de angajare în ultimii ani. Angajatorii recrutează persoane calificate și cu experiență, iar salariile depind de aceste criterii.

Angajații din IT au avut cele mai mari șanse la angajare în ultimii ani și tendința se va menține și pe viitor. În acest domeniu sînt cele mai bune salarii, profesia cea mai bănoasă fiind cea de developer IT, din perspectiva Diviziei Barnett McCall, recrutare și selecție. „Cîștigul salarial este influențat de tehnologiile cunoscute de către angajați, instrumentele cu care știu să lucreze și nivelul de experiență”, a explicat Bogdan Sava, account manager la Gi Group Company. Astfel, un angajat începător în IT software poate avea un salariu de debut de 600 de euro, iar un specialist senior IT software ajunge și la 4 000 de euro pe lună.

Și în domeniul financiar salariile sînt asemănătoare celor din IT. Și aici contează foarte mult nivelul de experiență. „Luînd în calcul un nivel de angajat senior pentru poziția de controller financiar și mergînd pînă la o poziție de director financiar, marjele sînt de minimum 1 500 euro net/lună și maximum 5 000 euro net/lună”, a adăugat Bogdan Sava.

În viitorul apropiat, experții din aceste domenii vor fi în topul cîștigurilor salariale, fiind în poziții de IT Manager, profesioniști în telecomunicații sau programatori seniori software în arii specializate. În plus, experții financiari – brokeri, directori financiari, controlleri financiari – specialiștii din domeniile care susțin dezvoltarea companiilor și gestionează bugetele – vor avea și ei cîștiguri salariale mari. Tinerii aflați la început de drum pot avea și ei o șansă de angajare în call-center-e, dacă vorbesc fluent o limbă străină.

După <http://www.wall-street.ro>

FRONTAL

- ◆ Este similară situația în Republica Moldova în privința aceluiași profesii?
- ◆ Cum explicați faptul că specialiștii în tehnologii comunicaționale (IT) sînt atît de căutați și bine plătiți?
- ◆ De ce specialitățile care țin de finanțe sînt, la fel, bine remunerate? Care pot fi riscurile pentru un tînăr specialist în finanțe?
- ◆ Analizați pe tablă, în cadranul SWOT, punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și temerile unui tînăr absolvent, care a decis să facă studii într-un domeniu îngust și puțin popular (de exemplu, limba hindi, paleontologia sau altele).
- ◆ Discutați cu colegii asupra criteriilor de alegere a meseriei: gradul de solicitare, posibilități de creștere, corespunderea vocației, capacitățile personale, mărimea salariului, prestigiul profesiei, popularitatea ei etc. Polemizați. Argumentați.

INDIVIDUAL

- ◆ Informația din cele două articole se referă la începutul anului 2013. Examinează, acum, oferta locurilor de muncă prezentată pe site-ul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă <http://www.anofm.md> și compar-o cu datele din cel de-al doilea fragment de articol.

FRONTAL

- ◆ Determinați căror rețele sociale le aparțin logourile de mai jos.
- ◆ Pe care din ele aveți conturi?
- ◆ Pentru ce le folosiți?
- ◆ Care din ele vă așteptați să vă ajute pe viitor în căutarea unui loc de muncă?

PRE-text

Interviu de angajare

- Bună ziua, cum vă numiți?
- Ioana Ionescu.
- Aveți cont pe ODNOKLASSNIKI?
- Da!
- La revedere.

FRONTAL

- ◆ De ce angajatorii au aplicat un asemenea criteriu de preselecție a candidaților?
 - ◆ Care rețele de socializare ar mai putea provoca o reacție negativă din partea angajatorilor, dacă ar afla că potențialul angajat le utilizează? De ce?
 - ◆ Sugerați ocupații/profesii unde lucrătorul nu și-ar putea îndeplini funcția fără utilizarea internetului.
 - ◆ Sugerați ocupații/profesii pentru care este preferabil ca angajatul să nu se orienteze în internet deloc.
 - ◆ *Colțurile.* Profesorul desemnează spațiile din clasă care vor corespunde celor trei poziții: *sînt de acord, nu sînt de acord, nu știu/nu sînt sigur* (de exemplu, lângă ușă, lângă geam și în fața tablei). Toți elevii ies în fața clasei. Profesorul va citi următoarele afirmații, iar elevii se vor deplasa în locul care corespunde opiniei lor. După fiecare afirmație și luare de poziție, grupurile în acord și în dezacord își vor expune argumentele, încercînd să-i convingă și să-i atragă pe elevii din celelalte două grupuri. Oricine are dreptul să treacă în alt „colț”, dacă i s-a schimbat opinia.
- Afirmațiile:*
- 1) Este preferabil să nu apari niciodată în rețelele de socializare cu numele propriu.
 - 2) Rețelele de socializare nu-i pot fi de niciun folos angajatului conștiincios.
 - 3) Rețelele de socializare sînt bune numai pentru distracții.
 - 4) Nimeni nu poate folosi în scopuri răutăcioase pozele și informația mea personală, postate pe internet.
 - 5) Datelor postate pe Internet nu li se garantează securitate.
 - 6) E suficient să ai o singură parolă pentru toate conturile din internet.

3

Oportunități și temeri Într-o afacere

Învingătorii nu renunță, iar cei care renunță nu ajung învingători.
Aristotel

Prevederi legislative referitoare la activitatea antreprenorială

FRONTAL

- ❖ Amintiți-vă de la cursul de *Educație civică* din clasa a X-a care este diferența dintre micul și marele business.
- ❖ Dați exemple de întreprinderi mici și mijlocii din localitatea voastră.
- ❖ În opinia voastră, este necesar ca statul să monitorizeze calitatea producției fabricate sau vândute de întreprinderi? De ce?
- ❖ În ce domenii este necesară verificarea medico-sanitară a mărfurilor?

INFORMEAZĂ-TE

Anexa nr.1

Lista mărfurilor și produselor alimentare și nealimentare supuse certificării igienice în Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă

1. Mărfuri pentru copii; jucării, îmbrăcăminte, albituri, ghiozdane, genți, materiale artificiale din polimeri și sintetice destinate fabricării mărfurilor pentru copii.
2. Materiale, utilaje, substanțe utilizate în sistemele de asigurare cu apă potabilă.
3. Produse cosmetice și de parfumerie, produse pentru igiena cavității bucale.
4. Produse, mărfuri chimice de uz casnic.
5. Materiale polimerice și sintetice utilizate în construcția locuințelor și edificiilor publice.
6. Produse alimentare fabricate prin tehnologii noi netradiționale, cu utilizarea unor materii prime noi, neutilizate anterior în aceste scopuri.
7. Produse alimentare care conțin sau au fost obținute din organisme modificate genetic.
8. Produse alimentare tratate cu radiații ionizante.
9. Produse alimentare cu destinație nutrițională specială.
10. Suplimente alimentare.
11. Aditivii alimentari, asistenții tehnologici, aromatizatorii, maielele, substanțele sau produsele destinate fortificării produselor alimentare.

12. Produse alimentare fortificate, altele decât sarea iodată.
13. Ape minerale.
14. Ape potabile îmbuteliate.
15. Tutun de import, produse din tutun, materiale pentru fabricarea produselor din tutun.

Anexa nr. 2

Lista mărfurilor și produselor alimentare și nealimentare supuse certificării igienice în Centrele de Medicină Preventivă municipale și raionale

1. Tutun de origine autohtonă.
2. Produsele alimentare, altele decât cele menționate la punctele 6–13 din anexa nr. 1.
3. Alte produse și mărfuri indicate în anexa nr. 1, dar nespecificate în anexa nr. 2.

Hotărîrea nr. 5 din 20.02.2006 privind perfecționarea activității de certificare igienică a mărfurilor, produselor alimentare și nealimentare

FRONTAL

- ❖ De ce anume aceste mărfuri sînt supuse certificării obligatorii?
- ❖ Ce riscuri există pentru întreprinderile care le importă?
- ❖ Ce poate întreprinde consumatorul care a depistat încălcarea prevederilor legislative la o întreprindere?
- ❖ Cum procedați cînd vi se vînd produse de calitate dubioasă sau nu sînteți deserviți adecvat?

INFORMEAZĂ-TE

În cazul în care sînt depistate deficiențe ale produselor comercializate, despre care consumatorul nu a fost informat și acestea nu-i sînt imputabile, consumatorul, în cadrul termenului de garanție sau termenului de valabilitate, iar pentru vicii ascunse – pe durata de funcționare, prin depunerea reclamației către vînzător poate pretinde, la opțiunea sa:

1. înlăturarea gratuită a deficiențelor produsului;
2. înlocuirea gratuită a produsului necorespunzător cu un produs similar de calitate adecvată;
3. înlocuirea cu un produs similar de alt model;
4. reducerea corespunzătoare a prețului produsului necorespunzător;
5. restituirea contravalorii produsului necorespunzător;
6. recuperarea prejudiciului, inclusiv a prejudiciului moral.

Termenul stabilit pentru depunerea reclamațiilor privind deficiențele produselor pentru care nu este stabilit termen de garanție este de **30 de zile de la data vînzării acestora**. La produsele de sezon (încălțăminte, articole vestimentare etc.) procurate pînă la începerea

sezonului respectiv, termenul de garanție se calculează de la începutul sezonului corespunzător, pentru perioada de iarnă de la 1 octombrie, pentru perioada de vară de la 1 aprilie. Termenul stabilit pentru depunerea reclamațiilor privind deficiențele produselor pentru care este stabilit termenul de garanție este **termenul minim de garanție stabilit de producător, vânzător** (conform anexei nr. 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1465 din 08.12.2003).

Termenul stabilit pentru depunerea reclamațiilor privind înlocuirea produselor de calitate corespunzătoare, dar care nu i s-a potrivit după formă, model, culoare, mărime sau nu poate fi utilizat conform destinației din alte motive – este de 14 zile calendaristice, exceptând data procurării.

Data achiziționării produsului se stabilește în baza bonului de casă sau oricărui alt document care confirmă achiziționarea produsului sau în baza altor mijloace care pot permite stabilirea datei și a locului de achiziționare.

Este important de știut că: Vânzătorul asigură toate operațiile și suportă toate cheltuielile necesare repunerii în funcțiune, remedierii deficiențelor sau înlocuirii produselor și serviciilor necorespunzătoare în cadrul termenului de garanție sau termenului de valabilitate, iar pentru vicii ascunse – în cadrul duratei de funcționare, precum și cheltuielile ocazionate de transportare, manipulare, diagnosticare, expertizare, demontare etc., ceea ce nu-l exonerază pe producător de răspundere în relațiile sale cu vânzătorul.

<http://www.ssm.gov.md>

◆ REPERE TEORETICE

Atenție!

La scrierea reclamațiilor, fie în Condica de sugestii și reclamații, fie sub formă de mesaj separat, indicați cât mai exact datele de reper – numele, prenumele, adresa de la domiciliu a consumatorului, telefonul de contact (pentru documentul electronic – aplicarea semnăturii digitale); copia bonului de casă sau a altui document, ce confirmă efectuarea cumpărăturii produsului/serviciului; denumirea agentului economic reclamat (sau a persoanei fizice autorizate, în continuare – agent economic), adresa juridică/sediul și nr. de telefon (după caz); expunerea succintă a subiectului petiției (care drepturi ale consumatorului au fost lezate, care sînt presupusele încălcări și revendicările (solicitățile) acestuia); data și semnătura consumatorului; alte informații ce țin de subiectul petiției (produsul reclamat, talonul de garanție, contractul de prestare a serviciului (executare a lucrărilor) etc.

Evitați limbajul emoționat și insultele. Faceți trimitere la articole concrete din legislația în vigoare. Pe site-ul Agenției pentru Protecția Consumatorilor puteți descărca o formă de reclamație cu rubricile prestabilite și repere utile.

Exemplu de reclamație scrisă în formă liberă

Agenția pentru Protecția Consumatorilor

Subsemnata Vianu Valentina, pensionară, domiciliată în str. Ion Creangă, 2, or. Chișinău, la data de 18.03.2012 am procurat la alimentara „Cimpoieș” din str. Albișoara, 19, 200 g de salam „De casă”, producția întreprinderii „Purceluș”. Venind acasă, am constatat că produsul emană un miros urît și conține urme de mușegai. Am revenit la alimentara unde l-am procurat, reclamînd restituirea banilor achitați pentru salam, însă vânzătoarea Popov N.A. a refuzat brutal să-mi restituie banii, motivînd aceasta prin faptul că mărfurile alimentare nu sînt supuse restituirii, și m-a insultat cu expresii indecente.

Solicit restituirea sumei de 15 lei 32 bani, achitați pentru salamul alterat, și pedeapsa administrativă a vânzătoarei Popov N.A. Atenționez organele de drept asupra faptului că alimentara „Cimpoieș” se ocupă de realizarea produselor stricate, care prezintă un pericol grav pentru sănătatea populației.

Anexez bonul de casă și fotografia salamului, unde se pot distinge clar semne de mucegai.

19.03.2012

Valentina Vianu

◆◆◆ ÎN ECHIPE

◆ Fiecare echipă va prelua câte un caz, îl va discuta și va determina cum urmează să procedeze păgubașul și responsabilii:

1) Maria a cumpărat carne de porc la porțile Pieței Centrale din Chișinău. Carnea s-a dovedit a fi infestată de paraziți periculoși pentru sănătatea umană.

2) Vasile a cumpărat o pereche de adidași, cărora li s-a rupt talpa a doua zi. Stăpînul magazinului de încălțăminte refuză să-i întoarcă banii sau să-i înlocuiască adidașii cu unii noi.

3) Stan a așteptat jumătate de oră să fie deservit la casa minimarketului, iar cînd casierița a apărut, ea i-a vorbit urît și a așezat mărfurile în sacoșă atît de neglijent, încît unele produse s-au deteriorat.

4) Veronicăi i s-a adus la cafea suc de portocale în loc de suc de mere, iar chelnerul s-a răstit la ea cînd i s-a făcut observație.

5) Cizmarul a vopsit pantofii lui Tudor în negru în loc de bej.

◆ INDIVIDUAL

◆ Examinează pagina *Agenției pentru Protecția Consumatorilor* <http://www.ssm.gov.md>.

◆ Alege unul din cazurile discutate în echipe și redactează o reclamație din partea păgubașului.

Riscuri și posibilități în domeniul antreprenoriatului

PRE-text ◆

10 afaceri profitabile în alimentație

Poate cu o afacere în domeniul modei sau auto poți da greș, însă cu siguranță nu va fi la fel dacă vei investi în hrană. Din diferite motive, alimentele reprezintă o afacere prosperă pentru cei mai mulți antreprenori, fie că vorbim despre mîncăruri eco sau fast-food.

Este ușor să deschizi o astfel de afacere, pentru că piața alimentelor este în continuă extindere. Important este să vii cu ceva nou. Îți prezentăm o serie de afaceri în care te poți lansa, cu un buget minim.

1. Prăjituri la comandă. Pentru petreceri sau nunți, tu poți fi cel care se ocupă de desert. Nu trebuie decât să-ți placă să gătești și să ai posibilități de a servi un număr cât mai mare de clienți.

2. Rețete culinare. Poți redacta articole pe diferite site-uri specializate în care să împarți cu alți iubitori de delicatose secretele tale culinare.

3. Cursuri de bucătar. Dacă ești talentat într-ale bucătăritului și mai ai și câteva cunoștințe în domeniu, este timpul să scoți profit. Poți ține cursuri specializate pentru un anumit tip de public, cum ar fi tinerii căsătoriți care nu se pricep în ale bucătăriei. Nu trebuie decât să le ceri niște ingrediente și să le oferi casa ta cursanților.

4. Cantina. Aceasta este o investiție în care trebuie să depui ceva mai multe resurse. Astfel, ai nevoie de un spațiu pe care să-l poți închiria, mobilier și un personal calificat. Dacă ai suficient capital și un plan de afaceri bine elaborat, poate fi o investiție rentabilă, mai ales în capitală, unde studenții preferă cantinele în loc de mîncarea la pachet. Deși există cantine de stat, mîncarea de acolo nu este prea gustoasă. Tu poți găsi soluții ceva mai delicioase la un preț rentabil.

5. Înghețată. Pe timp de vară și nu numai, îți poți deschide un magazin de înghețată, care îți va aduce venituri substanțiale.

6. Mîncare dietetică. Dacă ai participat la cursuri de specialitate în bucatele dietetice, poți pregăti acest tip de hrană. Mulți oameni încearcă să renunțe la fast-food și, din acest motiv, au nevoie de o dietă sănătoasă. Publicul tău țintă poate fi reprezentat de indivizi care vor să piardă în greutate sau de cei care au un regim special de alimentație din motive de sănătate.

7. Pizza. Alimentul preferat atît de copii, cît și de adulți, este o posibilitate de luat în calcul, dacă vrei să pui bazele unei afaceri. Poți oferi pizza delicioasă, la un preț avantajos, pentru a satisface un număr cât mai mare de clienți.

8. Hamburger și hot-dog. Se prepară ușor și rapid și pot fi achiziționați la un preț minim. Astfel vinzi ieftin și mult, principiul de bază al unei afaceri de succes.

9. Piure de fructe. Vorbim aici despre shake de fructe destinat celor care vor să consume ceva natural, sănătos și proaspăt. Nu ai nevoie decât de fructe, apă și un blender.

10. Mîncăruri tradiționale. Oamenilor le place să deguste specialități care provin din diferite zone ale țării. Specializează-te în bucătăria de la sud sau cea de la nord – întotdeauna se vor găsi amatori de una sau de alta, iar tu vei obține profit.

Afacerile cu mîncare sînt foarte „delicioase”, dar cer destule sacrificii. Trebuie să ai timp pentru pregătirea hranei și trebuie să menții zilnic igiena aparatelor cu care lucrezi. Cu toate acestea, rezultatul contează, iar atunci cînd comenzile vor crește, munca ta nu va rămîne nerăsplătită.

După *Anca Murgoci*

FRONTAL

- ◆ Înscrieți pe tablă factorii care determină succesul unei afaceri (în general: orice afacere).
- ◆ Încercuiți factorii necesari anume pentru succesul antreprenoriatului în domeniul alimentației.
- ◆ Există condiții speciale, necesare pentru înflorirea unei întreprinderi alimentare?
- ◆ Ce riscuri poate prezenta o asemenea afacere?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Alegeți una dintre afacerile alimentare sugerate și analizați-o în cadranul SWOT. Orientați-vă anume spre contextul Republicii Moldova în anul curent.

PRE-text ◆

Roșiile

Noi am sosit cu semințe italiene în Zambia de Sud, într-o vale minunată, care se întindea hăt pînă la râul Zambezi. Îi învățam pe localnici să cultive roșii italiene. Am fost șocați să descoperim că locuitorii de acolo nu se ocupau deloc de agricultură, deși pămîntul era foarte roditor. Însă în loc să-i întrebăm de ce s-a întîmplat așa, de ce nu cultivau nimic, ne-am spus, pur și simplu: „Ce noroc au avut că am venit noi. Tocmai la momentul potrivit pentru a-i salva de foamete pe locuitorii văii”.

Și, desigur, în Africa toate creșteau excelent. Aveam niște roșii extraordinare. Le spuneam zambienilor: „Priviți, nu-i așa că e ușor să faci agricultură?”

Cînd roșiile au crescut mari și frumoase și atîrnau, coapte, pe tufe, într-o noapte din rîu au ieșit vreo două sute de hipopotami și le-au devorat pe toate.

Ne-am întors la zambieni și am exclamat, cutremurați: „Doamne! Hipopotami!”

Iar zambienii au răspuns: „Da. De aceea nu ne ocupăm aici de agricultură”.

– Dar de ce nu ne-ați preîntîmpinat?

– Păi voi n-ați întreat.

Ernesto Sirelli

◆◆ FRONTAL

- ◆ Care a fost greșeala agricultorilor italieni?
- ◆ De ce italienii nu i-au întreat pe zambieni despre absența agriculturii în localitate?
- ◆ Analizați comportamentul zambienilor. De ce nu au spus nimic, deși italienii veniseră să-i ajute?
- ◆ Cum credeți, cum ar fi procedat italienii, dacă li se spunea de la bun început despre pericolul invaziei hipopotamilor? Intenția lor oricum era să-i salveze pe locuitorii de foamete.
- ◆ Moldova este cunoscută ca „zona agriculturii riscante”. Cum credeți, de ce? Bazați-vă pe cunoștințele însușite anterior despre geografia și clima Republicii Moldova.
- ◆ Ce riscuri există pentru agricultură în localitatea voastră? (Pentru locuitorii orașelor – în suburbii.)

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Rescrie întîmplarea, narînd-o din punctul de vedere al unui localnic.

Afacerile nu se tratează pe baza sentimentelor.

Honoré de Balzac

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ De ce este nevoie de *etică* a diferitor forme de activitate?
- ◆ Dați exemple de *etici* specializate.

◆ REPERE TEORETICE

Etica de afaceri monitorizează conduita etică a membrilor întreprinderii și a partenerilor săi. Este un set de reguli și legi de afaceri, bazate pe valori general-umane. Prin valori se înțeleg valorile preferate de societate sau de indivizi aparte. Valorile sociale includ așa ca categorii precum conștiința, corectitudinea, respectul, justiția etc. Din punctul de vedere al comerțului, acestea corespund calității produselor, satisfacerii clienților, respectării normelor publicitare, sănătății și siguranței.

Etica antreprenorială se bazează nu numai pe respectarea intereselor propriei întreprinderi, ci și ale partenerilor, clienților și ale societății în general. Această regulă se referă și la concurenți – se interzice să li se aducă prejudicii prin intermediul unor măsuri care depășesc limitele concurenței sănătoase.

◆ FRONTAL

- ◆ De ce în spoturile publicitare personajele renunță la așa produse ca „Praf de spălat obișnuit” sau „Cafea ordinară” în favoarea produselor promovate? Ce îi oprește pe autorii publicității să numească mărfurile concurente?
- ◆ Elaborati o listă de cerințe pentru panourile publicitare, reieșind din principiile eticii antreprenoriale.
- ◆ Discutați cazurile. Determinați dacă au fost încălcate principiile eticii antreprenoriale și ce ar putea face întreprinderile pentru a reveni la respectarea lor.
 - 1) Mariana și Irina, croitorese, vizitează magazinele de haine *Zara*, *Mango*, *Motivi* etc. și apoi reproduc întocmai modelele văzute și le vînd la magazinul lor.
 - 2) Corporația *Apple* (SUA) permite ca la uzinele sale din China să lucreze copii sub 15 ani, deși legislația chineză interzice angajarea minorilor sub 16 ani.

- 3) Fabrica de covoare *Zambila* poluează prin deșeurile industriale apa râului.
- 4) Întreprinderea poligrafică *Țipar* a copiat din Internet tabloul pictat de Gabriela Sandu și produce caiete cu acest tablou pe copertă fără acordul autoarei.
- 5) Într-un spot publicitar al Băncii Comerciale *Sisif* clienții își retrag depunerile din Banca OBI și le transferă la *Sisif*.
- 6) Fabrica de jucării *Xingxiang* exportă jucării colorate cu un agent chimic dăunător pentru sănătatea umană, care provoacă alergii grave.
- 7) Uzina de produse cosmetice *Villette* își testează produsele pe animale.
- 8) Întreprinderea farmaceutică *LunYang* din Vietnam produce medicamente care conțin extracte din ficat de urs. Pentru aceasta urșii, animale rare, sînt omorîți cu cruzime.

Nu contează că n-ai fost prins trișînd niciodată!

◆◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Alegeți o băutură carbogazoasă, care se produce în Republica Moldova, și scrieți scenariul unui spot publicitar pentru această băutură, adresat: echipa 1 – copiilor de 4–10 ani; echipa 2 – studenților; echipa 3 – tinerelor mame; echipa 4 – cuplurilor de îndrăgostiți; echipa 5 – țăranilor; echipa 6 – pensionarilor.
- Atenție!* Toate echipele vor face publicitate *aceleiași* băuturi.

◆◆◆ FRONTAL

- ◆ Sugerați denumiri pentru următoarele localuri/întreprinderi. Încercați să omiteți primele trei idei care vă trec prin minte și să „săpați” mai adînc în căutarea unor soluții originale:
- 1) O librărie pentru copii.
 - 2) O cafenea specializată în băuturi nealcoolice.
 - 3) O patiserie specializată în dulciuri franțuzești.
 - 4) Un bar în vecinătatea unei universități.
 - 5) Un magazin de veselă.
 - 6) O grădiniță privată.
 - 7) Un restaurant mic pe o stradă din centrul orașului.
 - 8) Un teatru destinat tineretului.
 - 9) Un magazin destinat grădinarilor.
 - 10) O cantină pentru elevi.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Alege una din întreprinderile de mai sus, cu denumirea sugerată de tine sau de alții, care îți place, și proiectează un logo pentru ea.
- ◆ Vernisați logourile în clasă și discutați care dintre ele exprimă mai reușit esența afacerii.

10 trucuri folosite de magazine pentru a te face să cumperi mai mult

Cui nu i s-a întâmplat să plece de acasă cu o listă de cumpărături și, odată ajuns în magazin, să cumpere mai mult? Hiper- și supermarketele – scrie Business Insider – apelează la toate strategiile posibile pentru a face cumpărătorii să lase cât mai mulți bani la casele de marcat.

Pentru că au senzația că economisesc bani, majoritatea clienților reacționează mult mai pozitiv la prețurile care se termină în 9 decît la cele rotunde, arată Business Insider, un truc folosit frecvent de magazine pentru a ne face să cumpărăm mai mult. De la poziționarea mărfii pe rafturi, pînă la lumină, muzică și modul de organizare a raioanelor – toate aceste detalii, explică publicația americană, ne determină, cel puțin subconștient, să cheltuim cât mai mult.

Iată 10 trucuri prin care magazinele ne păcălesc să cheltuim mai mulți bani:

1. Coșurile de cumpărături au fost mărite, încă din 1983, pentru a putea să încapă cât mai multe produse.

2. Raioanele frumos mirositoare, precum cel de patiserie sau de flori, sînt puse, de regulă, la intrarea în magazin, pentru a impresiona plăcut clientul încă de la început. Astfel, coșul fiind gol, cumpărătorii sînt mult mai tentați să cumpere.

3. Produsele de bază, ca lactatele, sînt așezate în spatele magazinului, deci trebuie să mergeți printre rafturi pentru a ajunge la locul dorit. De cele mai multe ori, cumpărătorul este tentat să mai adauge cîte ceva în coș.

4. Raioanele sînt așezate în linie dreaptă, cumpărătorul fiind nevoit să parcurgă tot raionul pentru a schimba rîndul.

5. Produsele-cheie sînt poziționate pe partea dreaptă a raionului, deoarece s-a speculat că europenii conduc pe partea dreaptă a drumului și se crede că acesta este obiceiul lor și la cumpărături.

6. Produsele pe care magazinul dorește să le cumperi sînt poziționate la nivelul ochilor, cele mai ieftine, pe rîndul de jos, cele scumpe pe rîndul de sus, iar cele cu un brand puternic, la mijloc.

7. Nici comportamentul copiilor nu a fost neglijat. Produse scumpe – dulciuri, cereale, jucării – sînt poziționate la nivelul ochilor celor mici, care vor acționa mai departe asupra părinților, determinîndu-i să le cumpere respectivul produs.

8. Muzica are și ea un rol deloc de neglijat în stimularea apetitului pentru cumpărături. În magazinele unde pe fundal se aude muzica, clienții sînt tentați să petreacă mai mult timp la cumpărături, fiind relaxați.

9. În ceea ce privește exteriorul, magazinele vopsite în culori calde atrag

mai mult clienții, în timp ce pentru culorile din interior, albastrul deschis este ideal – liniștitor și calm.

10. Atenție la mărunțișurile de lângă casa de marcat. Acolo, înainte de a plăti cumpărăturile, clienții mai zăbovesc asupra anumitor produse și, de cele mai multe ori, nu rezistă tentației de a cumpăra.

Sursa: *capital.ro*

◆◆ FRONTAL

- ◆ Care din trucurile enumerate le-ați observat în magazinele cunoscute de voi?
- ◆ Din experiența voastră, când tindeți să achiziționați mai multe mărfuri – dacă ați luat un coș sau dacă ați optat pentru un cărucior la intrare? De ce?
- ◆ Timp de o săptămână, mergeți la cumpărături cu liste pregătite de acasă și nu examinați rafturile cu alte mărfuri decât cele enumerate în prealabil. Discutați rezultatele experimentului în clasă.

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Articolul se referă la supermarketuri și alimentare. Elaborati o listă de șiretlicuri similare, care ar promova comerțul în următoarele domenii: echipa 1 – magazin de haine; echipa 2 – magazin de încălțăminte; echipa 3 – magazin de mărfuri casnice; echipa 4 – librărie, echipa 5 – papetărie și birotică.

◆■ INDIVIDUAL

- ◆ Vizitează un supermarket și studiază sortimentul de produse oferite lângă casele de marcat. De ce anume aceste produse sînt plasate în acest loc? Te-ai simțit vreodată tentat să le cumperi, chiar dacă nu aveai inițial această intenție? De ce?
- ◆ Analizează logica merceologilor din supermarketul în cauză într-un scurt eseu argumentativ.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Directorul unei clinici dentare a instalat camere de luat vederi în toate încăperile de lucru și urmărește astfel comportamentul angajaților săi. Angajații se simt incomod, știind că sînt priviți în acest mod. Un coleg de bancă va apăra poziția șefului, celălalt – al angajaților. Pregătiți, separat, cîte 5-7 argumente în favoarea sau, respectiv, împotriva camerelor de luat vederi, apoi discutați în pereche, înaintînd aceste argumente. Decideți în final cine a fost mai convingător.
- ◆ Discutați în plen argumentele învingătoare.

O muncă folositoare

decît să scrii
poezii mai bine ai face
o Muncă Folositoare
să repari ceva pe lîngă
casă de pildă.
bineînțeles nimeni
nu îndrăznește
să mi-o zică dar
li se citește pe mutră
așa că din
cînd în cînd
le dau și lor
satisfacție
în această duminică
i-am dat de capăt
unei broaște blocate

am demontat-o
am îndreptat ceva la ea
am uns-o căutînd
după o sculă
mi-am amintit
că și bunicul
fusesse lăcătuș
toată viața scrisese
poezii conduse
un cenaclu muncitoresc
am luat în mîină
o cheie și o bucată
de șmirghel
și uitînd de mine
am început
s-o curăț.

Romulus Bucur

FRONTAL

- ◆ Ce profesie are eroul liric?
- ◆ Care este atitudinea rudelor sale față de această ocupație?
- ◆ Ce înțeleg rudele prin „Muncă Folositoare”?
- ◆ Împărtășiți o asemenea atitudine față de munca de creație? De ce?
- ◆ Comentați modul în care viața eroului liric o oglindește pe cea a bunicului său.
- ◆ Listați pe tablă hobby-urile pe care le aveți.
- ◆ Care dintre ele ar putea deveni profesie? V-ar putea aduce venit?

FRONTAL

- ◆ Construiți, pe tablă, cadranul SWOT pentru următoarea problemă: *Este preferabil să ai un serviciu care îți place, dar care este plătit mai prost decît unul bine plătit, dar dezagreabil.* Fiecare elev va trece la tablă și va contribui cu un argument la puncte forte, puncte slabe, oportunități sau temeri.
- ◆ Faceți concluzii în baza *Analizei SWOT* rezultate.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Propune, în forma unui eseu argumentativ, o explicație a faptului că în mass-media se utilizează frecvent englezismul job pentru desemnarea unui post de muncă.
- ◆ Redactează o scrisoare de intenție pentru angajarea la postul viselor tale (imaginează-ți că posezi deja toate calificările și competențele necesare).
- ◆ Intervievează o persoană dintr-un post de conducere din comunitate despre politica sa de angajare și selectare a candidaților.
- ◆ Redactează o cerere de angajare sau una de demisie din unul dintre următoarele posturi (adaugă datele de contact la discreția ta): pădurar stagiar; contabil-șef; secretar-referent; educator la grădinița de copii; taxator de troilebuz.

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Schițați, pe poster, vitrina unui magazin nou pe care (imaginați-vă) l-ați deschis în cartierul vostru. Echipa 1: magazin de jucării; echipa 2: magazin de veselă; echipa 3: magazin de hărți și atlasuri geografice; echipa 4: magazin de materiale de construcție; echipa 5: farmacie.

◆◆ FRONTAL

- ◆ *Joc de rol.* Trei-patru elevi vor reprezenta *panelul de interviu*, 7-10 elevi vor îndeplini rolul de *candidați* intervievați, ceilalți vor fi *observatori*. Conveniți în plen ce fel de organizație conduce interviul și pentru ce posturi concurează candidații. *Panelul:* misiunea voastră este să determinați cine dintre candidați se potrivește cel mai bine pentru posturile anunțate. Discutați cu fiecare candidat pe rând, luând notițe, apoi analizați-i privat ținuta, cunoștințele și comportamentul. Puteți angaja doar două persoane. Anunțați-vă și argumentați-vă decizia în final. *Candidații:* trebuie să convingeți panelul că sînteți persoana cea mai potrivită pentru post. Dar interviul este și o oportunitate de a afla mai multe despre organizație și cerințele ei față de lucrători. *Observatorii:* luați notițe privind comunicarea dintre panel și candidați, membrii panelului și candidații între ei. Prezentați-vă concluziile în final.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Organizați dezbateri la tema: *Este mai bine ca industria farmaceutică să producă medicamente noi, testîndu-le pe animale, fie și cu prețul suferinței acestora, decît să fim lipsiți de aceste produse.*

Cuprins

I. OMUL – FIINȚĂ SOCIALĂ	3
1. Familia și societatea	4
2. Tradițiile de familie	10
3. Comportamentul în familie și societate: între valori și norme etice	14
4. Cetățeanul și comportamentul civic	18
<i>Sinteză și evaluare</i>	23
II. LEGEA – INSTRUMENT DE PROTECȚIE A PERSOANEI	25
1. Dreptul familiei	26
2. Raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre soți	32
3. Dreptul muncii	43
4. Dreptul fiscal	53
5. Societatea civilă	61
6. Relațiile Republicii Moldova cu principalele organizații europene: realizări, probleme și perspective	68
<i>Sinteză și evaluare</i>	74
III. VIAȚA ȘI SĂNĂTATEA – VALORI PERSONALE ȘI SOCIALE	77
1. Sănătatea – element de cultură	78
2. Viața și conflictul de valori	87
3. Aspecte bioetice ale existenței	91
4. Reglementări legale privind protecția sănătății	96
<i>Sinteză și evaluare</i>	103
IV. CREȘTEREA PERSONALĂ ȘI ORIENTAREA PENTRU CARIERĂ	105
1. Modalități de realizare și creștere personală	106
2. Succesul personal și profesional	111
3. Oportunități și temeri într-o afacere	116
4. Etica antreprenorială	122
<i>Sinteză și evaluare</i>	126

Surse iconografice: www.slideshare.net; www.vitacontinua.com.br; www.femonite.com; www.fborfw.com; ccfmoldova.wordpress.com; www.lifeway.com; www.iwebstreet.com; www.publika.md; www.europalibera.org; www.realitatea.net; www.cronicadeiasi.ro; mccarvillereport.com; forumulcivic2012.ro; www.criticatac.ro; www.cec.md; www.romedia.gr; www.e-democracy.md; infoeuropa.md; thecuttingedgenews.com; mydiethome.com; fortuneshealth.com; www.interferente.ro; www.noamkts.com; www.newyorker.com; www.nhs.co.uk; theinspirationalsnack.wordpress.com; plus.google.com; www.rightstartups.com; www.thebrios.in